

INŠTITUT RS ZA SOCIALNO VARSTVO
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE UL
PEDAGOŠKA FAKULTETA UL

Zaključno poročilo študije

Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji

Avtor/ice (po abecednem redu priimkov): Bojan Dekleva, Maša Filipovič Hrast,
Mateja Nagode, Špela Razpotnik (odgovorna nosilka projekta), Simona Smolej

Druga, popravljena verzija poročila, 24. 12. 2010

Pogodba o izvajanju študije *Ocena obsega odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji* je bila sklenjena dne 8. 7. 2010 med Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve kot naročnikom ter Pedagoško fakulteto v Ljubljani kot izvajalko. Nato je bil sklenjen dogovor med Pedagoško fakulteto v Ljubljani, Fakulteto za družbene vede ter Inštitutom RS za socialno varstvo o sodelovanju pri izdelavi te študije in sicer z enakimi deleži prispevkov. S strani Pedagoške fakultete v Ljubljani sta pri študiji sodelovala Špela Razpotnik (nosilka študije) in Bojan Dekleva, s strani Fakultete za družbene vede Maša Filipovič Hrast, s strani Inštituta RS za socialno varstvo pa Mateja Nagode in Simona Smolej.

Študija je finančno podprta tudi s strani EK v okviru aktivnosti Evropskega leta boja proti revščini in socialni izključenosti 2010.

Avtor/ice se zahvaljujemo predstavnikom različnih državnih in nevladnih organizacij, ki so z nami sodelovali pri zbiranju podatkov o obsegu brezdomstva.

Zaključno poročilo študije ni lektorirano.

Kazalo

Slovenski in angleški izvleček	4
1 Ozadje in namen študije	5
2 Izhodišče študije – ETHOS klasifikacija	12
3 Metodologija študije	18
4 Ugotovitve in predlogi	31
5 Povzetek za odločanje	45
6 Uporabljena literatura in viri	47
Priloga: Statistični indikatorji brezdomstva	51

Izvleček

Namen študije je bil oblikovati kazalce za spremljanje pojava (odkritega in skritega) brezdomstva, ki bodo primerljivi s kazalci na evropski ravni, identificirati možne vire podatkov za oceno odkritega in skritega brezdomstva, opredeliti vrste skritega brezdomstva, na podlagi sekundarnih virov podati oceno o obsegu brezdomstva ter predlagati bodoči način zbiranja podatkov o številu brezdomcev v Sloveniji. Študija izhaja iz mednarodne definicije/klasifikacije ETHOS in tam opredeljenih 13 operacionalnih kategorij, za katere smo poiskali 25 različnih indikatorjev, ki so osnovani na osmih različnih vrstah sekundarnih virov. Poročilo podrobneje opredeljuje metodologijo zbiranja, analize in interpretacije virov/indikatorjev. Elementi za oceno obsega brezdomstva so podani v štirih tabelah, ki ustrezajo štirim ETHOS-ovim konceptualnim kategorijam. Študija ugotavlja, da v Sloveniji o brezdomstvu vemo še premalo, zato zaključuje s predlogi za dodatne (razvojno-raziskovalne) dejavnosti, ki naj pripeljejo do izgradnje razmeroma verodostojnega sistema ocenjevanja obsega brezdomstva.

Abstract

The purpose of the study was to develop indicators to monitor the incidence of homelessness (discovered and hidden) that will be comparable at the European level, to identify possible sources of information for estimating the extent of homelessness, to identify types of hidden homelessness, to estimate the extent of homelessness on the basis of secondary sources and to propose the future methods of collecting data on the number of homeless people in Slovenia. The starting point of the study is the ETHOS European definition/classification and its 13 operational categories. 25 different indicators were found to measure these 13 categories based on eight different types of secondary sources. The report details the methodology of collection, analysis and interpretation of sources/indicators. Elements to assess the extent of homelessness are given in four tables, which correspond to the four ETHOS's conceptual categories. The study concludes that in Slovenia on homelessness we know too little, it concludes with suggestions for additional research and development activities, which should lead to the construction of a relatively credible system of evaluation of the extent of homelessness.

1 Ozadje in namen študije

Namen študije o obsegu odkritega in skritega brezdomstva v Sloveniji je raziskati indikatorje pojava brezdomstva v širšem smislu, torej tako cestnega brezdomstva kot tudi pojavov, ki do cestnega brezdomstva lahko vodijo. Zanima nas stanovanjska izključenost oz. ranljivost. Posamezni vidiki brezdomstva niso statični, pač pa ljudje pogosto prehajajo med različnimi oblikami brezdomstva in socialne izključenosti. Študija temelji na sekundarnih virih, pri čemer je eden od namenov študije identificirati in ovrednotiti obstoječe vire za oceno prikritega brezdomstva. Na podlagi sekundarnih virov podajamo okvirne ocene posameznih vidikov pojava. Sklenemo s predlogom bodočega načina zbiranja podatkov o številu brezdomcev v Sloveniji.

Cilj študije je analizirati posamične kategorije iz ETHOS-ove klasifikacije in jim določiti pripadajoče kazalce (indikatorje). Študija definira, kje vse (v smislu sekundarnih virov) je mogoče najti podatke za posamične indikatorje. Ocenili smo, kako kakovostni, v smislu relevantnosti, zanesljivosti in dostopnosti so ti podatki za posamezne indikatorje, in podatke tudi predstavili, kjer jih je bilo mogoče zbrati. Indikatorje smo analizirali glede njihove zanesljivosti in razmišljali o problematiki njihovega podvajanja. Na podlagi tega predlagamo nekatere spremembe v sedanjem načinu evidentiranja pojavov in ljudi, s pomočjo katerih bi lahko prišli do podatkov za posamezne indikatorje, ki za zdaj še niso dostopni, ponekod pa še niti ne konceptualizirani (na primer kategorija prikritega brezdomstva ljudi pred odpustom iz institucij).

Pri tem smo pozorni na (mednarodno) primerljivost podatkov, možnost konsistentnega spremljanja pojava, jasnost in neprekrivanje kategorij. Rezultati študije tako prinašajo poleg razjasnitve vprašanj o dostopnosti, relevantnosti in zanesljivosti posameznih indikatorjev tudi ocene o obsegu brezdomstva v Sloveniji. Vendar pa so te ocene omejeno uporabne, saj so posamezne vrste podatkov nedostopne, podatki so neprimerljivi ter ne moremo vedeti, v kolikšni meri se podvajajo. Eden od rezultatov študije je argumentiranje in pretehtanje zamisli, kako bi lahko omogočili bolj sistematično beleženje brezdomnih oseb v različnih organizacijah, kje, do kakšne mere ter v kakšni obliki bo to v skladu s strokovnimi in

etičnimi standardi na tem področju. Celovit rezultat študije je predlog bodočega načina štetja na tem področju. Na podlagi prilagojene tipologije, ocene stanja na področju brezdomstva v Sloveniji in na podlagi izkušenj drugih držav Evropske unije, smo torej oblikovali in predlagali za slovenski prostor najbolj primerno metodologijo oziroma sistematičen način zbiranja podatkov o brezdomnih v prihodnje, saj v Sloveniji zaenkrat ne obstaja sistematično spremljanje števila in vrst brezdomnih oseb (ne v ožjem ne v širšem smislu; torej ne odkritega in ne prikrita brezdomstva).

Študija vsebuje poleg evalvacije posameznih kategorij ETHOS-ove tipologije ter utemeljitev, katere kategorije so dostopne, relevantne, dovolj zanesljive, skratka primerne za uporabo in spremljanje v slovenskem prostoru, tudi razmislek o identifikaciji možnih kategorij, ki morda v tipologiji niso upoštevane, pa bi bile relevantne za slovenski prostor. Pokazali smo torej tudi na specifične oblike stanovanjske izključenosti, ki jih drugod morda ne poznajo (na primer najemniki v denacionaliziranih stanovanjih).

Ker pa štetje in raziskovanje družbenih pojavov, kot je brezdomstvo, ne more biti samemu sebi namen, je seveda temeljni namen vsakega zbiranja podatkov ustvarjanje podlage za strateško načrtovanje, kako se reševanja pojava lotiti na nacionalni ravni. Poleg tega je zbiranje podatkov, ko je enkrat utečeno, pomembno zaradi spremljanja pojava, beleženja njegovega nihanja ter zaradi spremljanja in evalviranja obstoječih politik.

Brezdomstvo je ekstremna oblika revščine in socialne izključenosti in je najpogosteje posledica kopičenja socialne izključenosti na mnogoterih področjih posameznikovega življenja. Ker je pojav brezdomstva večrazsežnosten, zahteva celostno, kompleksno in poglobljeno razpravo in obravnavo. Podobno tudi merjenje brezdomstva ni enostavno, saj tudi sam pojav ni statistični geto, pač pa je povezan z drugimi sorodnimi pojavi kot so revščina, težave v duševnem zdravju, neredko tudi zasvojenost. Ob tem se je pomembno zavedati, da za večino ljudi cestno brezdomstvo ni stalno stanje, ampak prehodno obdobje. Brezdomstvo je tako živa, dinamična kategorija in se kaže v zelo raznolikih »pojavnih oblikah«. Potrebno je torej opazovati, katere poti so tiste, ki najverjetneje vodijo v brezdomstvo, torej katera

stanja in skupine v družbi imajo največjo stopnjo tveganja ter tudi najmanj virov za spopadanje s temi tveganji. S to študijo želimo narediti prav to.

Na evropskem nivoju poleg ETHOS tipologije obstajajo še druge pobude, ki so relevantne z vidika štetja, beleženja in raziskovanja tega pojava. Tu velja omeniti »Measuring Homeless Study« (Edgar idr., 2007); MPHASIS projekt (2007-2009) – (Mutual ..., b.d.), katerega glavni cilj je izboljšati spremljanje (monitoring) informacijskih sistemov v povezavi z brezdomstvom in stanovanjsko izključenostjo v 20 evropskih državah, med katerimi je tudi Slovenija. Naslednja taka iniciativa je »Census Regulations for 2011«, kjer gre za regulativo s strani Evropske unije, ki narekuje, da bodo v popisu 2011 države članice dolžne na nek način beležiti obseg brezdomstva. Omembe vredni sta še iniciativi »Social Services of General Interest (Prometheus project)«, ki poskuša razvijati in vrednotiti med-sektorsko beleženje zagotavljanja socialnih služb ter »Indicators Sub.Group (Housing Indicators – Social Protection Committe), skupina, ki je med drugim nedavno sestavila listo sekundarnih indikatorjev, relevantnih za področje brezdomstva. Z naštetimi iniciativami si bomo pri naši študiji po potrebi pomagali oz. jih upoštevali, spremljali in ocenili njihovo relevantnost za naše okolje. Vse te iniciative kažejo, da je merjenje brezdomstva zelo težavna in na evropski ravni nikakor še ne poenotena naloga.

Izkušnje nekaterih drugih evropskih držav

Avstrija

V sosednji Avstriji je podpora brezdomnim v pristojnosti federalnih provinc. Na Dunaju nosi odgovornost za brezdomstvo Dunajski socialni sklad (»Vienna Social Fund« - VSF), ki finančno podpira dunajsko organizacijo Podpora brezdomnim (»Assistance to the Homeless«), ki sodeluje z mnogimi nevladnimi organizacijami. Od leta 1991 omenjena organizacija Podpora brezdomnim pripravlja letna poročila o socialnem položaju brezdomnih na Dunaju. Ta sistem poročanja, ki ga je standardizirala organizacija BAWO (Zvezna delovna skupina za podporo brezdomnim - »Federal task force for Assistance to the homeless«) se je leta 1999 razvil v nacionalno raziskavo, ki jo je leta 2009 ponovilo zvezno Ministrstvo za delo, socialne zadeve in zaščito potrošnikov. Od leta 2004 dalje so potekali procesi, ki so

težili k temu, da bi se podatke standardiziralo in uniformiralo. Tako je leta 2004 skupina oz. sekcija imenovana »Reporting and Developement of Vienna Social Fund« razvila na podlagi obstoječega vprašalnika zbirko podatkov in to definirala kot standardno dokumentacijo dunajske Podpore brezdomnim. Od tedaj so podatki beleženi v vsaki od organizacij, in sicer tako da je spoštovana anonimnost. Baza podatkov omogoča, da se razbere socialni položaj vsake brezdomne osebe, lahko pa se tudi sledi uspešnost posameznih ukrepov (vir: Peer ..., b.d.). Opisano je kompleksno beleženje ljudi, ki so uporabniki storitev za brezdomne in ponuja natančen vpogled v njihovo gibanje. Po drugi strani pa ne omogoča mednarodne primerljivosti, ne zajame mnogih kategorij (po ETHOS-ovi klasifikaciji), npr. skrite populacije, ki ne uporabljajo storitev za brezdomne, ipd.

Madžarska

Na Madžarskem izvajajo od leta 1999 naprej vsakega 3. februarja v več mestih terensko štetje, ki vključuje anketiranje brezdomnih ljudi na ulici ter zbiranje podatkov od čim bolj različnih organizacij, npr. vključujoč tudi mobilne razdelilnice hrane (Gyori, b.d.). Metodologija je vsako leto enaka, zbirajo se socialno demografski podatki (starost, spol, izobrazba, zaposlitveni status, prihodek, trajanje brezdomstva, itd.), vsako leto pa se odločijo še za zbiranje podatkov iz izbranih področij, vsako leto drugačnih, ki naj omogočajo bolj celovito analizo življenjskega položaja brezdomnih.

Danska¹

Brezdomstvo na Danskem spremljajo od leta 2007 prek nacionalnega štetja brezdomstva in od leta 1999 s pomočjo nacionalnega sistema registracije uporabnikov hostlov za brezdomce, ki jih vodijo lokalne oblasti po 110. členu Zakona o socialnem varstvu. Štetje nacionalnega brezdomstva je bilo izvedeno v letih 2007 in 2009, naslednje pa je načrtovano za leto 2011 kot del spremljanja nacionalne strategije o brezdomcih. Štetje daje konkretno oceno brezdomstva v tednu štetja, medtem ko sistem registracije uporabnikov hostlov za brezdomce daje tako oceno brezdomstva v nekem trenutku, kot tudi oceno spreminjanja oblik brezdomstva.

¹ Tu objavljen opis sistema štetja na Danskem je bil – v skoraj enaki obliki – že objavljen v Dekleva in Razpotnik (2010).

Štetje brezdomcev zajema kategorije, kot so: tisti, ki spijo na prostem, uporabniki nočnih zasilnih zavetišč, uporabniki hostlov in tisti, ki začasno prebivajo pri družini in prijateljih. Sistem registracije uporabnikov pa zajema le uporabnike hostlov.

Dansko štetje brezdomstva temelji na definiciji brezdomstva, ki je oblikovano po vzoru tipologije ETHOS, s tem, da so definicije prilagodili danskemu nacionalnemu kontekstu. Opredelitev ETHOS je bila izbrana kot izhodišče za dansko definicijo, saj ta opredelitev zagotavlja jasno definicijo brezdomstva, ki temelji na nastanitvi in hkrati zagotavlja jasen okvir za operacionalizacijo brezdomstva v vrsto podkategorij. Operativne kategorije, uporabljene v danski opredelitvi, so:

- ljudje, ki spijo na prostem,
- uporabniki zasilnih nočnih zavetišč,
- uporabniki hostlov,
- spanje v hotelih zaradi brezdomstva,
- začasno bivanje pri družini in prijateljih,
- prehodne nastanitve,
- institucionalni izpusti iz zapora,
- institucionalni odpusti iz bolnišnice/centrov za zdravljenje.

Štetje brezdomstva je izvedel danski Nacionalni center za družbene raziskave po naročilu tamkajšnjega ministrstva za socialne zadeve. Štetje temelji na raziskavi socialnih storitev in lokalnih oblasti, ki so najverjetneje v stiku z brezdomstvom oziroma imajo informacije o ljudeh, ki se srečujejo s tem. Od lokalnih akterjev so zahtevali, da izpolnijo vprašalnik na dveh straneh za vsako brezdomno osebo, s katero so v stiku oziroma o kateri vedo, da je brezdomna v tednu, ko se štetje izvaja. Teden, v katerem se je štetje izvajalo, je bil 6. teden v letu (v februarju). Z dovoljenjem organov, odgovornih za varstvo osebnih podatkov, je bila uporabljena osebna matična številka, kjer je to bilo mogoče, hkrati pa se je tako izvajal tudi nadzor nad podvajanjem štetja.

Ključno za razumevanje danskega sistema je, da je štetje brezdomcev tesno povezano z oblikovanjem, razvojem in izvajanjem njihove nacionalne strategije na tem področju. Nacionalno štetje uporabljajo kot del spremljanja nacionalne strategije, ponovljeno je bilo v letu 2009 in je postavilo osnovo za celovito merjenje učinkov

nacionalne strategije. Načrtovano je, da se štetje ponovi v letu 2011 za merjenje učinka strategije na nacionalni in občinski ravni.

Dosedanje študije v Sloveniji

Nekaj ocen in opisov brezdomstva pri nas lahko najdemo v nekaterih objavah, kot je monografija 'Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin' (1999), ki jo je uredila Srna Mandič, članek Mandičeve (1997) 'Stanovanjska kariera, socialna izključenost in brezdomstvo', ter članek Boškič in Zajc (1997). Bolj redno in sistematično je bilo nekaj podatkov o brezdomstvu in širše stanovanjski izključenosti v Sloveniji zbranih v sodelovanju s Homelessness Observatory, ki deluje v okviru Feantse. Od leta 2002- 2006 je observatorij pripravljal statistična poročila, ki naj bi do neke stopnje nudila pregled stanja brezdomstva in stanovanjske izključenosti v Evropski Uniji. Za potrebe teh poročil je od leta 2005-2006 Filipovič Hrast kot članica Observatorija pripravila nacionalna poročila, v katerih je poročala o tistih indikatorjih v okviru ETHOS tipologije, ki so bili dostopni na nacionalni ravni². V Sloveniji, pa tudi v veliki večini drugih evropskih držav pri večini kategorij, izbranih za poročanje, ni bilo podatkov. Hkrati so bili ti tudi izrazito neprimerljivi, saj so bili nekateri podani podatki o kapacitetah, drugi po uporabnikih; obdobja zajetja so bila različna (mesečno, letno); različna pokritost (ponekod le mesta ali regije, drugod nacionalno). Na težave primerljivosti podatkov in pa pomanjkanja podatkov so opozarjali tudi avtorji skupnih statističnih poročil (glej npr. Edgar in Meert 2006).

Z ocenjevanjem obsega brezdomstva ter z razvojem inovativnih pristopov k temu se je posebej ukvarjala raziskava Dekleve in Razpotnikove (2007), a samo na območju Ljubljane. Izhajala je pretežno iz terenskega dela in bila usmerjena v spoznavanje scene brezdomstva v Ljubljani, zato tudi v ocenjevanju obsega brezdomstva ni izhajala iz uradnih podatkov. Izvori podatkov v poskusu ocenjevanja obsega brezdomstva so bili: dve terenski anketi brezdomcev, študije primerov, dokumentacija izbrane organizacije ter spoznanja iz terenskega dela, ki so dala osnovo za

² Vsa poročila so dostopna na strani www.feantsa.org;
<http://eohw.horus.be/code/EN/pg.asp?Page=1116>.

oblikovanje intuitivnih ponderjev, s pomočjo katerih so bile ocene narejene. Po prvem načinu sta avtorja na osnovi triletnih poimenskih podatkov o obiskovalcih razdeljevalnice brezplačne hrane ter ankete vzorca iste populacije prišla do ocene 319-390 brezdomcev. Po drugem načinu, upoštevajoč, da vsi uporabniki ne uporabljajo razdelilnice hrane enako pogosto, sta prišla do ocene 285-350. Po tretjem načinu sta dodatno upoštevala še rezultate lastne ankete, ki je pokazala, kolikšen del brezdomcev razdeljevalnice hrane sploh ne uporablja, in torej ni zajet v prejšnjih izračunih. Upoštevajoč iz tega dejstva nastale ponderje sta prišla do ocene 300-600 brezdomcev. Vsi omenjeni rezultati se nanašajo na število brezdomcev, ki so se pojavili v enem letu. Hkrati so v letu 2005 imeli na policijski postaji Ljubljana center evidentiranih 350 brezdomcev, na centrih za socialno delo pa je imelo prijavljenih stalno prebivališče 318 oseb. Ob upoštevanju dejstva, da so marsikateri brezdomci imeli stalno prebivališče prijavljeno drugod ali sploh ne, sta avtorja predlagala uporabo arbitrarno (oz. na osnovi terenskih izkušenj) določenega faktorja 2, s čimer sta tudi na osnovi podatkov CSD-jev in policije prišla do ocene okrog 620-700 brezdomcev (letno). Raziskava je pokazala na različne možnosti ocenjevanja obsega brezdomstva, potem na možnost smiselnega kombiniranja (souporabe) uradnih in neuradnih podatkov, ter na razmeroma skladne rezultate, dobljene z različnimi pristopi. Temeljno spoznanje raziskave je tudi to, da je obseg brezdomstva težko oceniti povsem natančno, oz. da je povsem pričakovano oblikovanje intervalnih ocen, pri katerih je lahko zgornja meja tudi za 100 % višja od spodnje.

* * * * *

V pričujoči študiji temu uvodu sledi opis našega osnovnega vsebinskega izhodišča, to je »evropski tipologiji brezdomstva in stanovanjske izključenosti – ETHOS«. Poglavje o metodologiji navaja osnovne težave, dileme in omejitve metodološkega pristopa, ki smo ga razvili v pričujoči študiji. Sledi poglavje z rezultati v ožjem smislu besede, torej številke, ki govorijo o obsegu različnih podskupin brezdomnih na osnovi različnih indikatorjev, pa tudi ocena (ne)uporabnosti teh indikatorjev. Naslednje poglavje sintetizira ugotovitve študije, kar se tiče številčnih ocen obsega brezdomstva, zadnje poglavje pa opisuje priporočila, oblikovana na osnovi študije. Poročilu je priložena tudi priloga, v kateri podrobneje predstavimo statistične indikatorje brezdomstva in jih problematiziramo.

2 Izhodišče študije – ETHOS klasifikacija

ETHOS koncept je bil razvit v okviru FEANTSE (Working group on data collection and homelessness statistics ter 'Homelessness Observatory'), in se je intenzivno razvijal od leta 2005. Cilj, ki ga je pri tem organizacija imela, je bil predstaviti štetje brezdomstva v različnih kontekstih, identificirati področja, kjer primanjkuje podatkov ter razviti način za bolj primerljivo spremljanje brezdomstva. S tem se želi prispevati k razpravi na evropskem nivoju, kjer bi se oblikovali primerljivi indikatorji za opazovanje brezdomstva in stanovanjske izključenosti.

ETHOS tipologija je tako temeljila na razumevanju kompleksnosti pojava brezdomstva, hkrati pa poskuša reflektirati razlike, ki obstajajo med državami članicami EU ter med različnimi režimi blaginje. ETHOS koncept tako predstavlja nekakšen kompromis med različnimi nacionalnimi vidiki in realnostmi brezdomstva. (Edgar in Meert 2005, 2006). Tako na primer meja med posameznimi kategorijami ter med brezdomstvom in širšo stanovanjsko izključenostjo ni nujno fiksna, ampak jo v posameznih državah lahko postavljajo različno.

ETHOS koncept je torej orodje, ki ga lahko uporabljamo na nacionalnem nivoju, in v nekaterih državah EU se v nacionalnih politikah in merjenjih sklicujejo na ta koncept oziroma ga v prilagojeni obliki tudi uporabljajo (npr. Danska, Poljska³), hkrati pa njegov vpliv sega prek meja Evropske Unije in se uporablja tudi v drugih državah (npr. Nova Zelandija⁴).

Nadalje je koncept namenjen tudi temu, da prispeva k razpravi na širšem nivoju evropskih politik, ki naj bi prispeval k razvoju harmonizirane definicije in merjenja brezdomstva v vseh državah članicah. Tako se je v okviru projektov 'Measurment of homelessness at European Union level' (Edgar in drugi 2007) in 'Mphasis: Mutual progress on Homelessness through advancing and strenghtening Information systems' (Edgar in drugi 2009), ki jih je financirala Evropska Komisija, raziskovalo

³ <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=537>

⁴ http://www.stats.govt.nz/browse_for_stats/people_and_communities/households/homelessness-definition.aspx

možnosti adaptacije ETHOS kategorij za razvoj boljšega in primerljivega načina spremljanja brezdomstva v Evropski Uniji.

Opis ETHOS kategorij

ETHOS ('European typology of homelessness and housing exclusion') pristop, ki bo opisan v nadaljevanju (podrobneje v Meert et al 2004; Edgar, Meert 2005), je definicija brezdomstva, ki hkrati predstavlja tudi temeljno metodologijo za opazovanje in spremljanje pojava. Upošteva ne samo stanje najvidnejšega brezdomstva, to je tisti brez strehe nad glavo, ki spijo na ulicah, ampak tudi stanja povišanega tveganja brezdomstva, tj. stanovanjske ranljivosti. Njen namen je poleg spremljanja, opazovanja brezdomstva tudi omogočiti široko razpravo o tem pojavu ter povečati zavedanje o kompleksnosti pojava.

ETHOS definicija vključuje fizično, družbeno in zakonsko dimenzijo za vzpostavljanje široke tipologije brezdomstva in stanovanjske izključenosti. Izključenost iz posameznih kategorij je torej ključna pri obravnavi tega pojava. Prva je fizična domena, ki označuje odsotnost fizičnega prostora za bivanje - 'imeti streho nad glavo'. Druga dimenzija je zakonska, ki označuje posedovanje zakonite pravice za bivanje na nekem prostoru, v stanovanju. Tretja domena je družbena ali socialna in označuje posedovanje zasebnega prostora, v katerem se lahko odvijajo družbeni odnosi. Vse te domene so pomembne in v kolikor posameznik nima primerne bivališča, ki bi mu zagotavljalo varnost v vseh domenah, je lahko stanovanjsko izključen oz. brezdomec. Na podlagi izključenosti iz zgoraj opisanih domen ranljive oz. izključene na stanovanjskem področju delimo v štiri kategorije:

- osebe brez strehe nad glavo (angl. roofless),
- osebe brez stanovanja (angl. houseless),
- osebe z negotovo nastanitvijo (angl. insecure housing),
- osebe v neprimernem stanovanju (angl. inadequate housing).

Osebe brez strehe nad glavo

Prva kategorija se navezuje na posameznike, ki se v javnosti najpogosteje povezujejo z brezdomstvom, torej tiste, ki spijo v javnem prostoru, na ulicah, ali pa občasno spijo v nujnih nastanitvah za brezdomce (vendar gre predvsem za omejene

nastanitve, na primer le čez noč). To je najhujša oblika izključenosti, saj so v takem primeru osebe izključene iz vseh treh opazovanih domen, fizične, zakonske in družbene.

Osebe brez stanovanja

Kategorija 'osebe brez stanovanja', označuje različne podkategorije, večinoma tiste, ki živijo v določenih institucionalnih oblikah pomoči, nimajo pa svojega doma/stanovanja. Ti sicer niso izključeni iz fizične domene, saj imajo fizičen prostor, tj. 'streho nad glavo', vendar pa so izključeni v njegovi uporabi iz družbene in zakonske domene (npr. v njem nimajo zasebnosti in ne morejo prijaviti stalnega bivališča, oz. nimajo zakonske podlage za njegovo samostojno rabo). In sicer ločimo naslednje podskupine:

- osebe v centrih za brezdomce,
- v azilnih domovih in drugih začasnih oblikah za migrante (na primer delavski domovi),
- v materinskih domovih in varnih hišah,
- v različnih oblikah podprtega bivanja (za osebe ki so bile prej brez doma),
- osebe pred odpustom iz institucij (npr. bolnica, zapori, mladinske institucije), ki nimajo doma kamor bi se lahko vrnili.

Osebe z negotovo nastanitvijo

Bivanje brez varnosti pomeni predvsem izključenost na zakonskem oz. legalnem področju bivanja oz. negotovost glede prihodnosti (tj. velika možnost izgube nastanitve). Sem uvrščamo:

- najem brez zakonite pogodbe,
- bivanje pri sorodnikih in prijateljih (kot začasni izhod v sili),
- bivanje v stanovanju, iz katerega gospodinjstvu grozi izselitev,
- nezakonito naselitev (na črno),
- ter bivanje v nasilnem gospodinjstvu.

Osebe v neprimernem stanovanju

V tej kategoriji imajo gospodinjstva fizično stanovanje (tj. streho nad glavo), vendar pa niso izpolnjeni zakonski pogoji varnosti oz lastništva in/ali pa imajo neprimerne stanovanjske razmere. Kot neprimerno stanovanje se označujejo:

- mobilni domovi (bivanje v avtodomih ipd.),
- nelegalno bivanje na posestvu, nelegalno bivanje v stavbi, ki ni primerna za bivanje (skvoti),
- bivanje v prostorih, ki so označeni kot neprimerni za bivanje po nacionalnih standardih ter
- bivanje v okoliščinah ekstremne prenaseljenosti.

Tabela 1 (po Edgar in Meert, 2005) pregledno kaže razvrstitev različnih oblik brezdomstva.

Tabela 1: Evropska tipologija brezdomstva in stanovanjske izključenosti (ETHOS, 2006), kot jo je oblikovala FEANTSA

Konceptualna kategorija	Operacionalna kategorija	Življenjska situacija	Generična definicija
Brez strehe (<i>Roofless</i>)	1 Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)	1.1 Živeti na javnem ali zunanjem prostoru	Spijo pod milim nebom, nimajo 24-urnega dostopa do nastanitve/nimajo bivališča
	2 Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih	2.1 Nočna zavetišča	Ljudje, ki nimajo stalnega prebivališča, ki uporabljajo za prenočevanje nizkopražna zavetišča
Brez stanovanja (<i>Houseless</i>)	3 Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce	3.1 Hostli/zavetišča za brezdomne 3.2 Začasne nastanitve 3.3 Prehodne podprte nastanitve	Ko naj bi bilo bivanje v zavetišču omejeno na kratek rok
	4 Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske	4.1 Nastanitev v ženskem zavetišču	Nastanitev v zavetiščih za ženske, zaradi domačega nasilja, ko naj bi bilo bivanja v zavetišču omejeno na kratek rok
	5 Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence	5.1 Začasna namestitve/sprejemni centri 5.2 Nastanitev za priseljske delavce	Priseljenci v sprejemnih centrih, ali kratkoročne namestitve zaradi njihovega priseljskega statusa
	6 Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij	6.1 Kazenske ustanove 6.2 Zdravstvene ustanove (vključno psihiatrične in za obravnavo zasvojenosti) 6.3 Institucije (zavodi in domovi) za otroke	Ko po odpustu ni urejene/zagotovljene namestitve. Ostanejo v obravnavah dalj, kot je potrebno, ker nimajo nastanitve. Ob izhodu iz ustanove po polnoletnosti ni jasno, kam bi lahko oseba šla.
	7 Ljudje z dolgoročno	7.1 Institucionalna	Dolgotrajna namestitve s

	podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)	oskrba za starejše brezdomce 7.2 Podprte namestitve za nekdanje brezdomce	podporo za nekdanje brezdomce (ki običajno traja več kot eno leto).
Negotovo (insecure)	8 Ljudje, ki bivajo v negotovih razmerah (brez pravice najema)	8.1 Začasno bivanje pri sorodnikih/prijateljih 8.2 Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe 8.3 Nezakonita zasedba zemljišča	Bivanje v običajni namestitvi/stanovanju, a »ne na svojem«. Začasno bivanje s sorodniki/ prijatelji (ne po svoji izbiri) Bivanje brez pravno urejenega (pod)najemnega statusa Nezakonita zasedba zemljišča
	9 Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo	9.1 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz najemnih) 9.2 Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz lastniških)	Ko se izvršijo nalogi za deložacijo Ko lastniki ne morejo več plačevati obrokov posojil
	10 Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja	10.1 Policijsko zabeleženi primeri	Ko se s policijsko dejavnostjo zagotovi varnost žrtev družinskega nasilja
Neprimerno (inadequate)	11 Ljudje, ki živijo v začasnih nekonvencionalnih strukturah	11.1 Mobilni domovi 11.2 Nekonvencionalne stavbe 11.3 Začasne strukture	Ni namenjeno običajnemu domovanju Zasilna bivališča, bivaki Pol-stalna bivališča, kolibe
	12 Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih	12.1 Bivališča, ki so neprimerna za bivanje	Neprimerno za bivanje (glede na nacionalno zakonodajo ali standarde)
	13 Ljudje, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti	13.1 Nad nacionalno normo prenaseljenosti	Kar presega nacionalne norme površine ali števila sob

Komentar: slabosti in prednosti ETHOS kategorij/pristopa

Široka operacionalizacija brezdomstva po ETHOS ima svoje prednosti in slabosti. Kot prednosti lahko zagotovo navedemo večje zavedanje kompleksnosti problematike brezdomstva in opazovanje brezdomstva ne kot nekega končnega stanja, ampak skozi možne poti do brezdomstva (angl. pathways koncept) in torej povezovanjem bivanja z vprašanji stanovanjskega tveganja. Slednje omogoča kompleksnejše in bolj integrirane pristope k reševanju te problematike, kar je pomembno z vidika implementacije uspešne politike preprečevanja brezdomstva.

Prisotne so tudi slabosti:

- Prva je razširitev, ki morda vodi v 'zvodenitev' samega koncepta, saj zajema zelo različne situacije.
- Druga je morda samo vprašanje širjenja definicije brezdomstva na osi stanovanjske problematike ter vključevanje le nekaterih življenjskih situacij (nasilje, institucionalno bivanje) kot možnih situacij tveganja. Druge možne življenjske situacije ter s tem specifične skupine pa ostanejo izven tega koncepta. Ravno to je na primer kritiziral Tosi (2005), ki je menil, da je ta razširitev arbitrarna in nejasna. Poudaril je, da taka široka definicija, ki predvideva negativno pot navzdol po teh statusih stanovanjske izključenosti, ne upošteva, da ta negativni trend ni nujen.
- Vprašanje, ki se nam pojavi, je tudi, ali obstoječa definicija zajema tudi vse nacionalne specifičnosti. V obstoječih kategorijah bi za temeljit pregled slovenskih razmer pogrešali zagotovo vsaj še dve kategoriji. Prva je »gradnja na črno«, ki bi jo uvrstili v nastanitev, kjer je stopnja varnosti manjša, saj je velika možnost, da bo dom porušen. Pri tem so lahko osebe tudi lastniki zemljišča, vendar brez zakonite pravice za gradnjo. Druga kategorija pa je bivanje brez urejenih dokumentov, kamor bi lahko uvrstili izbrisane.

V iskanju bolj harmonizirane definicije brezdomstva, ki bi omogočala opazovanje pojava v Evropski uniji, se je v raziskovanju pojavila tudi okrnjena različica ETHOS kategorij, imenovana tudi ETHOS light (glej npr. Synthesis Report ..., 2008). Slednja loči med šestimi kategorijami:

- osebe na ulici,
- osebe v nujnih oblikah nastanitve (nočna zavetišča),
- osebe v začasnih nastanitvah (zavetišča, varne hiše in materinski domovi, ...),
- osebe v institucijah (osebe v bolnicah in zaporih, ki so tam, ker nimajo kam drugam oz. bodo ob odpustu brezdomci),
- neprimerne oblike nastanitve (mobilni domovi, začasna gradnja),
- začasno bivanje s sorodniki/prijatelji.

Kot je poudarila tudi FEANTSA (How to ..., 2010) je ETHOS LIGHT preozka definicija in je za nacionalne potrebe, pa tudi za potrebe primerjav med državami, bolje izhajati iz razširjene ETHOS definicije.

3 Metodologija študije

Brezdomstvo je družbeni pojav, katerega obseg je zelo težavno izmeriti. Za to je več razlogov, naj naštejemo najbolj očitne:

- brezdomstvo ni stalni posameznikov status, ki bi se ga lahko enkrat določilo, in bi nato ostal za vedno veljaven. Brezdomstvo je v resnici procesen pojav; za opazen del brezdomcev je značilno, da niso brezdomni ves čas, temveč lahko pri njih obdobjem brezdomstva sledijo obdobja, ko si uspejo (vsaj začasno) razmeroma bolj zadovoljivo urediti nastanitev;
- brezdomstvo je proteanski pojav, kar pomeni, da je zanj značilno mnoštvo pojavnih oblik, med katerimi lahko ljudje bolj ali manj hitro prehajajo. Tako nekateri, predvsem v bolj kriznih obdobjih, lahko v obdobju 30 dni oz. noči menjajo več oblik nastanitve oz. prenočujejo na različnih lokacijah, kar lahko zelo otežkoča štetje;
- ena do oblik, faz ali poti v brezdomstvo je tudi tim. dnevno brezdomstvo, ki pomeni, da posameznik sicer ima zagotovljeno prenočišče, dneve pa iz različnih razlogov, kot so npr. prenaseljenost, konfliktnost, grožnja nasilja ali drugače nevzdržne razmere, preživlja na cesti. Dnevno brezdomstvo običajno pomeni, da so se posamezniki čustveno in socialno že odpovedali svojemu domu oz. bili iz njega že izločeni. Ker te osebe formalno gledano imajo svoj »dom«, zahteva ocenjevanje obsega te podskupine (brezdomnih) deloma drugačne pristope;
- brezdomstvo je praviloma stanje izjemne in večkratne socialne izključenosti, kar velikokrat pomeni tudi, da so brezdomne osebe na različne načine odtujene (oz. se tako počutijo) od organiziranih in formalnih ponudb pomoči. To naprej pomeni, da se nekateri od njih organiziranim in formalnim ponudbam pomoči izogibajo oz. želijo z organizacijami imeti - kolikor je to le mogoče - malo stikov. Po drugi strani skoraj vse organizacije svojim uporabnikom postavljajo določene vstopne kriterije, zaradi česar so njihove ponudbe dostopne le nekaterim od vseh brezdomnih in samo te v organizacijah lahko najdemo;
- brezdomstvo je v naši kulturi bolj ali manj sramotno, zato mnogi brezdomci ne sprejemajo take oznake sebe in se izogibajo situacijam, v katerih bi se morali deklarirati kot taki oz. kjer bi dobili tako stigmo. S tem v zvezi nastaja problem, da se nekateri ljudje, ki sicer ustrezajo »objektivnim« oz. zunanjim definicijam

- brezdomstva, kot taki ne prepoznavajo. Brezdomstvo je torej tudi stvar subjektivnega prepoznavanja in ne le objektivnih značilnosti (npr. lokacije spanja);
- pojem brezdomstva in razumevanje njegove vsebine je vedno kulturno in socio-politično determiniran in relativen. Na ravni javnih in zdravorazumskih diskurzov se to kaže v tem, da nestrokovnjaki (a takemu prepričanju se, sicer redkeje, pridružujejo tudi nekateri delavci, ki poklicno delajo z brezdomci) velikokrat ločujejo med »pravimi« in »nepravimi« brezdomci, pri čemer te razlike največkrat ne znajo izrecno opredeliti. Tako lahko rečejo, da so tisti, ki pijejo alkohol, pravi, tisti ki uporabljajo prepovedane droge, pa ne. Ali pa so »nepravi« tisti iz sosednje občine, ali pa taki, ki imajo (pre)dober mobilni telefon. V političnih diskurzih širom Evrope najdemo podoben problem npr. pri Romih, priseljencih ali nedržavljanih, za katere obstajajo dileme, ali jih šteti kot brezdomce. Definiranje brezdomstva je torej vedno nasičeno tudi s političnimi interesi oz. vidiki, kar zmanjšuje jasnost naloge merjenja obsega brezdomstva;
 - v Sloveniji ni takega registra brezdomcev oz. kake jasno definirane baze podatkov, v kateri naj bi našli seznam brezdomcev. Ponekod imajo neke oblike takih registrov, ki pa so praviloma vezani na nek formalni sistem socialno varstvenih in podobnih (npr. stanovanjskih) storitev/ponudb. Ko država ali lokalne skupnosti razvijejo tak sistem odzivanja na brezdomstvo, ki brezdomnim zagotavlja neke pravice, šele nastanejo možnosti za to, da se bodo ljudje motivirani v tak register prijavljati. Zato se zgodi, da šele ko kaka država (ali ožja teritorialna enota) razvije tak register, podatki o obsegu brezdomstva začnejo kazati rast, kar je sicer v nasprotju z zdravorazumskim pričakovanjem, da bo brezdomstva manj, ko se bomo začeli z njim resneje ukvarjati.

V odsotnosti obstoja posebnega registra (ki pa seveda tudi ne bi rešil vseh težav štetja) se običajno uporabljata dva pristopa k merjenju obsega brezdomstva. Prvi je v glavnem osnovan na štetju uporabnikov različnih organizacij (ali podatkovnih sistemov), ki se (oz. naj bi se) ukvarjajo z brezdomci, drugi pa na štetju oseb, torej posameznikov, ki jih poiščemo posamič in v osebni stiku, in ki ustrezajo določenim kriterijem oz. se na osnovi danih kriterijev prepoznajo kot brezdomci.

Prvi način, ki bi mu lahko rekli pretežno na-organizacijah-temelječ ali na-uradnih-podatkih temelječ, ima lahko mnoge prednosti, pod pogoji, da:

- uradni podatki in sistemi (v smislu nacionalnih baz podatkov in protokolov) za njihovo zbiranje obstajajo,
- posamične organizacije imajo ustrezne podatke in da je njihova kvaliteta dovolj visoka,
- so organizacije pripravljene pri številu sodelovati (mnoge izkušnje v tujini in tudi pri nas so pokazale, da slednji pogoj velikokrat ni zadovoljivo izpolnjen).

Slabosti takega pristopa so lahko med drugim najmanj tri:

- da prihaja med uporabniki različnih organizacij ali podatkovnih sistemov do prekrivanja, torej da najdemo v podatkovnih bazah različnih organizacij iste uporabnike. To predstavlja problem takrat, kadar uporabniki niso enoznačno osebno identificirani, ali pa kadar teh identifikacij ni mogoče uporabiti. Prav na področju brezdomstva pa je mnogo dejavnosti organizacij takih, da omogočajo anonimno udeležbo oz. da se od uporabnikov ne zahteva identificiranja;
- da se med uporabniki sicer relevantnih organizacij najdejo taki, ki definicijam brezdomstva ustrezajo, in drugi, ki jim ne. Takšen primer so npr. razdeljevalnice hrane. V podatkih takih organizacij/programov torej ne moremo zanesljivo razbrati, koliko od uporabnikov je brezdomnih;
- da bodisi nekatere organizacije postavljajo take vstopne kriterije, ki del brezdomnih sistematično izključujejo, bodisi da nekatere podskupine brezdomnih iz različnih razlogov ne želijo uporabljati storitev določenih organizacij in s tem izpadejo iz sistema štetja.

Drug način, ki bi mu lahko rekli terenski način, pomeni, da osebe popišemo tako, da jih na terenu »aktivno«¹ poiščemo in z njimi vzpostavimo osebni stik. Tudi pri tem načinu se srečamo s problematiko dvojnega štetja in enoznačnega identificiranja oseb, pa tudi s problematiko oseb, ki ne želijo biti najdene in popisane. Največja prednost tega pristopa pa je, da z njim zajamemo tudi brezdomce, ki niso v stikih z organizacijami oz. jih te nimajo zabeležene v svojih evidencah. Terensko popisovanje brezdomcev je praviloma dražje kot prej opisan način, zahteva posebej usposobljene anketarje ter precej ekspertnega znanja oz. zadostno sodelovanje ekspertov iz terena (oz. poznavalcev vsakdanjega življenja brezdomcev). Pri takem številu se praviloma med anketarje vključujejo tudi brezdomci sami. Terensko štetje je uporabno predvsem pri popisovanju posebnih skupin, s čimer mislimo na posebno

stigmatizirane in odtujene, težko dostopne skupine. Običajno se na ta način popisujejo skupine tim. vidnega oz. cestnega brezdomstva.

Tako en kot drugi pristop pa sta najbolj uporabna za ocenjevanje obsega tim. vidnega brezdomstva, medtem ko obstaja še več oblik prikritega, manj vidnega brezdomstva, kot npr. življenje v zaprtih ustanovah, v zaporih, na zdravljenju, v negotovih in neprimernih nastanitvah, spanje pri prijateljih, itd. Pri nekaterih od teh oblik brezdomstva si lahko za ocenjevanje pomagamo z različnimi bazami podatkov in registri, za katere pa je značilno, da niso ekskluzivni, kar pomeni, da vključujejo tako brezdomne kot ne-brezdomne osebe, pri čemer med njimi ni mogoče ločiti. Za nekatere od oblik brezdomstva pa sploh ne najdemo relevantnih registrov.

Dejstvo, da cilj merjenja obsega brezdomstva spremlja tako veliko dilem in (zgoraj opisanih) problemov ter omejitev, nakazuje, da je doseganje tega cilja »razmeroma nemogoče«. To pomeni, da ne bomo nikoli mogli priti do povsem natančnih podatkov o številu brezdomcev, ampak vedno le do bolj ali manj zanesljivih ocen tega števila. Dejstvo, da se prednosti in slabosti vseh zgoraj opisanih načinov merjenja obsega brezdomstva (temelječih na poročilih organizacij, terenskem pristopu in registrih) deloma medsebojno »kompenzirajo«, vodi do takšnih primerov dobre prakse, v katerih se različni pristopi uporabijo vzporedno oz. se povezujejo. Običajno lahko tako, izhajajoč iz rezultatov terenskega pristopa, oblikujemo ocene o deležu v organizacijske dejavnosti ne vključenih uporabnikov, ocene o stopnjah prekrivanja podatkov med organizacijami ter o stopnji pokritosti področja.

V pričujoči študiji pa je bil naš namen predvsem pregledati obstoječe uradne (sekundarne) podatke in jih deloma dopolniti z na novo pridobljenimi podatki od izbranih organizacijskih sistemov. Pri tem smo le v manjši meri uporabljali spoznanja, ki sta jih pridobila Dekleva in Razpotnik (2007) v edini slovenski študiji, osnovani na terenskem delu.

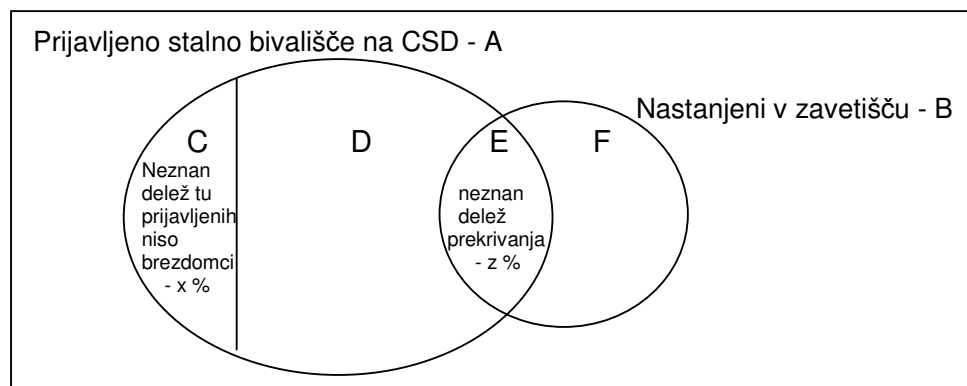
Pri našem, pretežno na uradnih podatkih in delu organizacij temelječem pristopu analize sekundarnih podatkov, ter pri tem izhajajoč iz ETHOS-ove definicije brezdomstva, smo se srečali z več vrst težavami. V zvezi z nekaterimi težavami je bil naš dosežek predvsem to, da smo ugotovili, da so nekatere vrste podatki predvsem

nedostopni ali težko dostopni (npr. obseg spanja pri prijateljih), pri drugih smo ugotovili, da podatki zajemajo nek ne povsem jasno določljiv delež brezdomnih. Naša splošna ugotovitev je, da podatki organizacij ne zajemajo nujno celotnega obsega brezdomstva.

Eden od ključnih in najbolj široko prisotnih problemov naše analize je bil problem prekrivanja uporabnikov oz. neaditivnosti podatkov. Velik del virov naših podatkov je bil namreč tak, da se je deloma prekrival z drugimi viri, pri čemer ni bilo mogoče ugotoviti stopnje tega prekrivanja. Na primer: menili smo, da je moč ljudi, ki živijo v stalnejših oblikah namestitev za brezdomce, šteti za brezdomne. Obenem smo ocenjevali, da je med tistimi, ki imajo prijavljeno stalno bivališče na centrih za socialno delo, tudi večina tistih, ki jih je mogoče šteti med brezdomne, vendar pa niso taki vsi. Tega deleža brezdomcev med vsemi, prijavljenimi na CSD, nismo poznali. A tudi s predpostavko, da bi bilo mogoče vse take šteti med brezdomne, bi se zapletlo ob dejstvu, da imajo nekateri, ki živijo v stalnejših oblikah zavetišč, stalno bivališče prijavljeno na centru za socialno delo, nikakor pa ne vsi. Obe vrsti podatkov se torej nanašata na delno se prekrivajoči množici oseb, pri čemer ne poznamo stopnje prekrivanja, niti ne tega, kolikšen del druge množice je moč šteti med brezdomne.

Naš osnovni problem, ki ga kaže slika 1, je torej bil: Kako na osnovi podatkov A in B, ne vedoč za odstotka x in z , določiti seštevek $D+E+F$, ki naj bi odražal oceno števila brezdomnih. To je seveda matematično gledano nemogoče. (Bilo pa bi – načelno - mogoče dati približno intuitivno oceno odstotkov x in y , ter na tej osnovi podati zahtevani seštevek.) Poleg tega pa bi tako prišli le do ocene števila brezdomcev, ki jih pokrivata ta dva indikatorja (prijavljeni na CSD in nastanjeni v zavetišču), hkrati pa bi vedeli, da obstaja še veliko brezdomcev, ki jih ne pokriva noben od teh dveh indikatorjev. A ob tem ne bi bil znan delež od vseh brezdomcev, ki jih oba indikatorja pokrivata/zajameta. Po drugi strani pa bi ta dva indikatorja lahko kombinirali še z mnogimi drugimi indikatorji (npr. uporabniki dnevnih programov, prodajalci cestnega časopisa, itd.), pri katerih spet ne bi poznali faktorjev prekrivanja.

Slika 1: Prekrivajoče se množice brezdomnih oseb glede na dve bazi podatkov – problem neznanih stopenj pokrivanja in prekrivanja.

Zgoraj opisan problem je nastal pri skoraj vseh - v tej študiji uporabljenih - indikatorjih in njihovih kombinacijah. Zato smo se morali odreči (morebitnemu) cilju, da bi kot rezultat študije ponudili le eno številko kot oceno obsega brezdomstva v Sloveniji. Namesto tega bomo kot rezultat ponudili več števil, od katerih se bo vsaka nanašala le na eno od štirih glavnih kategorij ETHOS-ove klasifikacije, oz. le na en indikator ali en del vseh možnih indikatorjev.

Pri izbiri indikatorjev so bile potrebne različne, delno arbitrarne odločitve glede tega, katere indikatorje vključiti v analizo in katere ne. Primer take arbitrarne odločitve je bil, da se v kategorijo »osebe brez stanovanja« (med drugim) vštejejo a) osebe, ki živijo v zavetiščih za brezdomce/kratkoročnih namestitvah; b) ženske, ki živijo v zavetiščih/zatočiščih/varnih hišah za ženske; c) osebe, ki so pred odpustom iz institucij brez rešenega stanovanjskega vprašanja; in d) stanovalci v stanovanjskih skupinah za osebe s težavami v duševnem zdravju, ne pa tudi npr. osebe v stanovanjskih skupinah in skupnostih za urejanje in obravnavanje zasvojenosti od drog.

Dejansko gre pri skupinah brezdomnih, oseb s težavami v duševnem zdravju ter zasvojenih z drogami za deloma prekrivajoči se populaciji, oz. z drugimi besedami povedano, nespregljiv del brezdomnih ima težave z duševnim zdravjem in/ali so zasvojeni s kako od drog. To dejstvo je tudi v zvezi s tem, da določen del oseb uporablja socialno varstvene, nastanitvene in druge podporne programe dveh ali vseh treh od zgoraj omenjenih treh področij (torej programov za brezdomce,

zasvojene in osebe s težavami v duševnem zdravju) oz. da v kakem delu svojega življenja krožijo med temi tremi (ali dvema) vrstami programov. Zato bi take osebe lahko v nekem daljšem časovnem obdobju našli tako v statistikah organizacij za brezdomne, za uporabnike drog in za osebe s težavami v duševnem zdravju. Seveda ne da bi vedeli, kolikšna je stopnja prekrivanja med njimi.

V zvezi s tem smo se pač arbitrarno oz. na osnovi proste (strokovne) presoje odločili, da določene podatke (o osebah s težavami v duševnem zdravju (ki bivajo v stanovanjskih skupinah) vključimo, podatke o osebah, ki so nastanjene v programih za urejanje zasvojenosti pa ne. Pri prvih smo menili, da je njihova situacija taka, da bi v primeru odpusta iz nastanitvenih programov verjetno velik njihov del pristal na cesti, za uporabnike programov za urejanje zasvojenosti pa smo ocenjevali, da gre za mlajšo populacijo, katere življenjska situacija ostaja bolj spremenljiva (pa še večina jih je verjetno v tujini), in jih ne bi kazalo uvrščati med brezdomne. A odločitev je bila – kot rečeno – deloma arbitrarna. Podobnih odločitev je bilo še več.

Skorajda povsem nepokriti skupni (iz tipologije ETHOS) sta v naši analizi ostali skupini oseb, ki »začasno biva pri sorodnikih/prijateljih (ne po svoji izbiri)« in skupina skvoterjev (pa še druge, npr. tisti, ki so v mobilnih domovanjih). Prva je domnevno večja, druga manjša. A za obe omenjeni skupini nismo našli nobenega uporabnega statističnega indikatorja.

Pomembnejša dilema je še bila, ali naj zbiramo podatke o številu določene vrste oseb v enem letu ali na nek dan. Prvi podatek nam lahko pove, koliko je v letu različnih oseb, ki uporabljajo določeno vrsto storitve oz. ustrezajo kriterijem brezdomstva, drugi podatek pa, koliko se jih v določenem trenutku kje nahaja. Pri brezdomstvu je pomembno kombiniranje obeh vidikov, zaradi že omenjene procesnosti, časovne spremenljivosti in proteanske narave brezdomstva, zaradi prehajanja oseb iz ene vrste programov v druge, itd. Dodaten faktor je tudi sezonski oz. vremenski, zaradi česar v mrzlih mesecih naraste povpraševanje po storitvah programih in torej vidnost brezdomstva (ne pa samo brezdomstvo). Odločili smo se, da v tej študiji, ki je prva take vrste v Sloveniji in je le manjšega obsega, poskusimo zbrati intervalne in trenutne podatke za vse indikatorje. Izkazalo pa se je, da pri vseh nista dostopni (ali

tudi relevantni) obe vrsti podatkov, oz. da tudi kjer sta, podatki niso bili nujno zbrani na primerljive načine.

Podatke smo načelno zbirali za tri leta, 2007, 2008 in 2009, ponekod pa smo zbrali ali uporabili tudi podatke iz drugih let (kjer so bili zlahka na voljo ali kjer jih – nasprotno – prav za ta tri leta ni bilo na voljo).

V študiji uporabljeni viri podatkov

V poročilu smo uporabili naslednje vire podatkov za oceno števila ljudi v posameznih kategorijah po ETHOS tipologiji, in sicer:

1. Podatki nacionalnih anketiranj

Anketni podatki so primeren vir predvsem za kategorije, kot je bivanje v neprimernem bivališču. Uporabljene so nacionalne ankete (Stanovanjska anketa, 2005) ter tudi mednarodne ankete, ki omogočajo primerjavo položaja v Sloveniji s tujino, kot je Anketa o dohodku in življenjskih pogojih (EU SILC, Eurostat 2010) .

2. Popis prebivalstva

Popis prebivalstva 2002 je tu uporabljen za nekatere kategorije (kot je neprimerno stanovanje). Drugih kategorij v okviru popisa ni mogoče opazovati. Hkrati se bo za nov popis 2011 metodologija popolnoma spremenila (temeljil bo na administrativnih virih podatkov). Vendar bo tudi v prihodnje popis prebivalstva možen vir za oceno velikosti določenih kategorij brezdomcev.

3. Baza podatkov Ministrstva za notranje zadeve (MNZ)

Ministrstvo za notranje zadeve predstavlja pomemben vir saj zbira podatke o določenih kategorijah, ki po definiciji ETHOS spadajo med brezdomce oz. osebe, ki so stanovanjsko izključene. In sicer gre za osebe v azilnih domovih in integracijskih hišah. Na MNZ vodijo tudi evidence o prekrških, ki je eden od možnih virov podatkov za oceno brezdomcev, ki spijo na ulici (saj je slednje zavedeno kot prekršek).

4. Poročila Ministrstva za pravosodje

Uporabili smo tudi poročila Ministrstva za pravosodje (Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij), kjer vodijo evidenco o stanovanjski problematiki zapornikov (ob odpustu iz zapora).

5. Raziskave

V poročilu smo uporabili podatke dveh raziskav. Prva je Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010). Elaborat je nastal na podlagi lastnega raziskovalnega dela, pripravljen na vodenje Strokovne skupine za reševanje prostorske problematike romskih naselij v Sloveniji, ki jo je z odločbo decembra 2006 imenoval tedanji minister na Ministrstvu RS za okolje in prostor, ter prispevki članov te delovne skupine na sejah. Elaborat je narejen v znatni meri tudi na podlagi ankete, ki je bila v začetku leta 2007 poslana na vse upravne enote, na podlagi katere so bili pridobljeni novi podatki o romskih naseljih. Uporabili smo še podatke raziskave Brezdomstvo v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2007). Več o raziskavi glej na straneh 10-11.

6. Zbirka podatkov IRSSV o izvajanju programov socialnega varstva, ki so preko javnega razpisa sofinancirani od Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve⁵

Zbirka podatkov o izvajanju programov socialnega varstva, ki so preko javnega razpisa sofinancirani od MDDSZ, nastaja na podlagi letnih poročil o izvajanju programov. Poročila so sestavljena iz vsebinskega in finančnega dela, ki jih izvajalci programov na posebnem obrazcu vsako leto oddajo na MDDSZ. Podatke iz poročil vsako leto zberejo in analizirajo na Inštitutu RS za socialno varstvo za potrebe ene izmed rednih nalog (analiz) inštituta. Podatki, uporabljeni za pričujočo študijo, so tako vzeti iz že oblikovanih podatkovnih baz inštituta oziroma analiz, ki so bile pripravljene na podlagi podatkov za 2007, 2008 in 2009. Omenjen vir podatkov je primeren predvsem za »preštevanje« nekaterih skupin brezdomcev znotraj konceptualnih kategorij brez strehe in brez stanovanja.

Uporabljeni podatki nam omogočajo hiter vpogled v izvajanje programov socialnega varstva, ki so sofinancirani od MDDSZ, pomanjkljivi pa so v tem delu, da prikazujejo le število uporabnikov (in kapacitet) v programih, ki jih sofinancira MDDSZ, medtem ko ne vključujejo tistih oseb, ki so začasno bivale oziroma bile na drug način

⁵ V nadaljevanju MDDSZ.

vključene v programe, ki od MDDSZ niso pridobili sredstev. Pri kakovosti podatkov je potrebno upoštevati tudi dejstvo, da so letna poročila, ki služijo kot glavni vir podatkov, s strani izvajalcev velikokrat izpolnjena površno in nedosledno, torej lahko pride povsem zaradi »človeškega faktorja« do nepravilnih in netočnih končnih podatkov.

Za podatke o uporabnikih v varnih hišah, materinskih domovih in zavetiščih za ženske žrtve nasilja ter stanovanjskih skupinah za osebe s težavami v duševnem zdravju, ocenjujemo, da je podvajanje uporabnikov v različnih programih (večkratno štetje iste osebe v različnih programih) majhno ter da smo s prikazanimi podatki zajeli večino uporabnikov v tovrstnih programih, saj država v določenem deležu zagotavlja sredstva za skoraj vse tovrstne programe. Drugače pa je v programih, ki so namenjeni specifični populaciji brezdomcev (prenočišča, zavetišča, dnevni centri in drugi programi za brezdomce), saj poleg programov, ki jih sofinancira MDDSZ, obstaja še vrsta drugih programov, ki s strani tega ministrstva ne pridobivajo sredstev. Prav tako je fluktuacija uporabnikov med programi bistveno večja kot pri prej omenjenih skupinah programov in je verjetnost podvajanja uporabnikov zato bistveno večja.

7. Baza socialnih podatkov (BSP)

Baza socialnih podatkov (BSP) je eden izmed sklopov informacijskega sistema centrov za socialno delo (ISCSD), ki se mu je priključila v letu 2007. Pred tem so se podatki vodili v okviru Socialne baze podatkov (SBP) na Inštitutu RS za socialno varstvo. V sistem je vključenih vseh 62 centrov za socialno delo. Pri analizi bomo upoštevali le podatke od leta 2008 dalje, saj je bilo leto 2007 leto prehoda iz SBP na BSP in so iz tega razloga podatki podhranjeni.

BSP je zaradi svoje pestrosti glede nalog in storitev, ki jih obsega, zagotovo eden najzahtevnejših sklopov ISCSD, saj te storitve in pooblastila niso vezane na določen finančni tok tako, kot je to urejeno v okviru nekaterih drugih sklopov (na primer denarna socialna pomoč). BSP tako obsega 81 nalog, storitev in javnih pooblastil, ki jih izvajajo centri, v ostalih sklopih ISCSD pa je še 25 nalog, ki so v samostojnih sklopih zato, ker imajo za posledico izplačilo. Obenem je ISCSD tudi pomembna zbirka podatkov, saj na nacionalni ravni predstavlja stanje na tem področju, tj.

področje javnih pooblastil in socialnovarstvenih storitev in se njena vloga primarno nanaša na spremljanje socialne problematike v državi (Nagode in Dremelj, 2009). Spremljanje socialne problematike nam daje odgovor na vprašanje o tem, kaj pesti našo družbo, katere probleme in stiske ljudje poskušajo reševati ter katere probleme v družbi zaznavamo (preko centrov za socialno delo).

Podatki iz BSP, ki jih predstavljamo v pričujočem poročilu, so zbrani glede na problematiko izvedene naloge, javnega pooblastila ali storitve. To pomeni, da strokovni delavec na CSD, ki za določeno osebo ali družino izvede/opravi neko javno pooblastilo ali izvede na primer socialnovarstveno storitev, za vsak tak vnos zabeleži tudi, iz katerega razloga se je naloga izvedla (to imenujemo problem/atika). Za vsako javno pooblastilo je določeno ali je vnos problema obvezen ali ne. Kjer je vnos obvezen je možen vnos enega - glavnega problema. Pri storitvah omejitve ni. Podatki so deloma subjektivne narave, saj je zaznava problema odvisna od razgovora med uporabnikom in strokovnim delavcem, kar nadalje pomeni, da bi pogovor stranke z dvema različnima strokovnima delavcema (lahko) pripeljal do različnih zaključkov. Zaznava problematike namreč temelji na strokovnih pogovorih, osebni perspektivi strokovnih delavcev in na želji uporabnika. Ob tem naj omenimo, da je strokovnih delavcev, ki so prijavljeni v sistem ISCSD, približno 800, od tega jih v modul BSP podatke vpisuje okrog 400.

Posebej je potrebno poudariti, da se podatki iz BSP, ki smo jih uporabili v tej študiji, ne nanašajo na posamezne osebe. To pomeni, da ne moremo govoriti o številu oseb, ki se z določeno problematiko v svojem življenju srečujejo, temveč lahko na podlagi teh podatkov zaznamo, kaj se dogaja v naši družbi oziroma kateri problemi nas pestijo. Torej, če na primer v nekem obdobju beležimo 100 primerov stanovanjske problematike, to ne pomeni, da je bilo obravnavanih 100 oseb s takšno problematiko, temveč, da je bilo obravnavanih 100 takšnih nalog (nalog po zakonu, storitev ali javnih pooblastil), kar nadalje pomeni, da je bila lahko ena oseba v nekem obdobju obravnavana tudi dvakrat ali večkrat. Po drugi strani je lahko ena oseba v procesu obravnave na več nalogah in več problematikah.

Glede na to, da so v BSP vse osebe (in naloge) opremljene z enoznačno identifikacijsko številko (EMŠO), baza potencialno omogoča tudi podatek o številu

oseb, ki se z določeno problematiko srečujejo. Prednost te podatkovne baze je tudi v tem, da je povezljiva z drugimi obstoječimi (administrativnimi) bazami podatkov z istim identifikacijskim znakom, kar omogoča nadaljnje obdelave in analize.

8. Lastne poizvedbe za potrebe tega poročila

V poročilu smo uporabili tudi anketne podatke, ki smo jih zbrali zgolj v namene pričujoče študije. Podatke je zbral in jih hrani Inštitut RS za socialno varstvo.

8a. Anketa CSD-jev

Centre za socialno delo (62) smo v oktobru 2010 po elektronski pošti prosili za podatke o številu prijavljenih oseb na centrih za socialno delo na dan 30. 6. 2010. Obenem smo jih zaprosili tudi za komentar k poročanemu številu in predvsem o tem, kdo so oziroma kje po njihovih informacijah živijo ljudje, ki imajo na centru prijavljeno stalno prebivališče (npr. živijo na ulici, pri prijateljih, v institucijah in podobno). Na naš poziv se je odzvalo vseh 62 centrov. Dva centra točnega števila prijavljenih oseb na dan 30. 06. 2010 nista podala, ker takšne evidence na centrih ne vodijo. En center je podatek o številu prijavljenih na njihovem centru pridobil od Ministrstva za notranje zadeve (na dan 20. 4. 2010), za drugega pa smo uporabili trenutni podatek iz centralnega imenika ISCSO za tiste uporabnike, pri katerih se podatki osvežujejo iz Centralnega registra prebivalstva. Čisto natančne številke o prijavljenih oseb na centrih za socialno delo na dan 30. 6. 2010 nismo uspeli pridobiti, zaradi že omenjenih dveh približnih ocen, vseeno pa menimo, da je ocena dokaj realna in daje zadovoljiv posnetek stanja o številu prijavljenih oseb na centrih za socialno delo po vsej Sloveniji.

8b. Anketa mestnih občin o nujnih bivalnih enotah

V septembru 2010 smo vse slovenske mestne občine (11) prosili za podatke o nujnih bivalnih enotah v njihovi občini. Odzvale so se vse občine. Prosili smo jih za podatke o tem, ali so tovrstne začasne bivalne enote pri njih sploh na voljo, koliko jih je, koliko ljudi živi v njih (prosili smo jih za podatke o trenutnem stanju in za podatke za pretekla tri leta) ter ali obstaja čakalna doba za pridobitev takšne začasne nastanitve in kako je dolga.

8c. Poizvedbe po organizacijah

V septembru in oktobru 2010 smo različne organizacije, ki se ukvarjajo z brezdomnimi, pa niso financirane s strani MDDSZ, kontaktirali in jih vprašali po podatkih po njihovih uporabnikih. Nekatere organizacije so se odzvale in nam podatke priskrbele, druge ne, zaradi premalo časa ali pomanjkanja evidenc, pomanjkanja sistematičnega zbiranja. Problem s tovrstnimi podatki, pridobljenimi pri organizacijah, je tudi, da so redkokdaj primerljivi z drugimi. Tudi če organizacije vestno beležijo podatke o svojih uporabnikih, to delajo predvsem za svojo evidenco in na način, kot sami presodijo, da je najbolje ali kot jim je najlažje in od njih zahteva najmanj dodatnega napora.

Poleg tega smo opravili še poizvedbe na sodiščih po Sloveniji, na vrhovnem sodišču, Združenju najemnikov Slovenije in nekaterih drugih organizacijah.

Drugi potencialni viri podatkov, ki v študiji niso bili uporabljeni

1. Centralni register prebivalstva

Centralni register prebivalstva je eden od možnih virov podatkov o številu brezdomcev, in sicer preko informacije o številu ljudi, ki imajo stalno bivališče registrirano na centrih za socialno delo.

Ta način beleženja brezdomcev bo tudi uporabljen pri naslednjem popisu prebivalstva (2011) s strani Statističnega urada⁶. Vendar pa trenutno za potrebe obstoječe raziskave te informacije še ni mogoče dobiti oz. ne bi bila zanesljiva. Na Ministrstvu za notranje zadeve še urejajo Centralni register prebivalstva, tj. povezujejo posamezno osebo s oznako stanovanja. Dokler to ne bo storjeno, ne bo mogoče dobiti točne ocene oseb, prijavljenih na centrih za socialno delo iz tega vira – v primeru, če je center za socialno delo v večstanovanjski stavbi, bi namreč na naslovu centra za socialno delo dobili podatke o velikem številu prijavljenih na tem naslovu, saj bi bili upoštevani vsi stanovalci te večstanovanjske stavbe.

Uporaba tega načina podatkov tudi v prihodnosti ne bo brez napak. Namreč na ta način sicer zajamemo osebe, ki imajo podoben formalni položaj glede prebivališča (tj.

⁶ Vir: Filipovič Hrast, 2009, ter pogovor z osebo na SURSu, 18.8.2010 (Žnidarič).

na centru za socialno delo), medtem ko se lahko njihove aktualne življenjske situacije izrazito razlikujejo, saj gre lahko za osebe, ki spijo na ulici ali zavetišču, za osebe, ki so pri prijateljih, znancih sorodnikih, osebe, ki so v najemnem stanovanju brez možnosti formalne prijave bivališča na tem naslovu, itd. Poleg tega pa na ta način ne zajamemo oseb, kot so na primer osebe, ki spijo na ulici, pa imajo še vedno prijavljeno stalno bivališče na svojem zadnjem naslovu (na primer pri partnerju, sorodniku, ...). Z vidika ugotavljanja števila brezdomcev po ETHOS tipologiji je torej ta vir podatkov pomanjkljiv, in bi ga bilo nujno dopolniti z drugimi viri.

2. Register nepremičnin

Register nepremičnin bo vir podatkov za popis prebivalstva 2011. Na podlagi registra bo možno ugotavljati neprimerna bivališča (npr. brez stranišča, kopalnice, bivališča ki niso namenjena za bivanje kot so garaže, skednji ipd.). Na Statističnem uradu so opozorili, da so ugotovili precej napak (vnosa in pri uporabi metodologije) ravno pri teh mejnih situacijah oz. neprimernih bivališčih⁷. Slednje bodo morale biti odpravljene preden bodo ti podatki zanesljivi, na čemer dela Statistični urad v okviru priprave baz za potrebe popisa prebivalstva.

Hkrati je tudi tu prisotna omejitev na formalne situacije, ki morda ne odražajo dejanskega stanja, torej na prijave prebivališč v teh stanovanjih oz. objektih – kar pomeni, da v primerih, ko je oseba prijavljena drugod, biva pa dejansko v neprimernem bivališču, ne bo zajeta.

4 Ugotovitve in predlogi

MDDSZ je v svojem dokumentu, ki je vabil k oddaji ponudb za izvedbo te študije, opredelil cilje študije z naslednjimi petimi alinejami:

- A. oblikovati kazalce za spremljanje pojava brezdomstva (odkritega in skritega), ki bodo primerljivi s kazalci na evropski ravni;
- B. identificirati možne vire podatkov za oceno odkritega in skritega brezdomstva;
- C. opredeliti vrste skritega (prikritega) brezdomstva (primerljivo s tujimi opredelitvami) in možne vire za oceno njegovega obsega (opravljene raziskave,

⁷ Vir: Filipovič Hrast, 2009, ter pogovor z osebo na SURSu, 17.8.2010 (Erna Miklič).

razpisi za neprofitna stanovanja, čakalne liste, potrebe po različnih oblikah nastanitve, ipd.);

D. na podlagi sekundarnih virov podati oceno o obsegu brezdomstva, s poudarkom na oceni različnih oblik prikritega brezdomstva in

E. predlagati bodoči način zbiranja podatkov o številu brezdomcev v Sloveniji.

V nadaljevanju bomo opisane ugotovitve in predloge študije, kjer se bodo nanašali na teh pet ključnih ciljev, označevali s črkami A do E.

V študiji smo za si za izhodiščno definicijo brezdomstva izbrali definicijo/klasifikacijo ETHOS, ki v kar največji meri zagotavlja primerljivost kazalcev na evropski ravni (cilja študije A in C). Ta definicija obsega 13 operacionalnih kategorij in več njim pripadajočih vzorčnih življenjskih situacij (glej drugo kolono tabele 1). Za te kategorije smo identificirali in zbrali možne vire podatkov in indikatorje (cilj B). V nekaterih primerih je bilo za posamezno kategorijo mogoče dobiti več indikatorjev, ali pa več virov podatkov za isti indikator, za nekaj kategorij pa nismo našli nobenega dostopnega vira podatkov. Uporabljeni indikatorji in njim pripadajoče številčne ocene so podrobno predstavljene v prilogi (cilja C in D).

V tem delu poročila povzemalno predstavljamo uporabljene indikatorje za posamezne operacionalne kategorije ter na tej podlagi ocenjujemo problematiko brezdomstva ter kakovost obstoječih virov podatkov (cilj D). Naše ugotovitve so deloma strnjene v tabelah 2-5, pri čemer vsaka tabela pokriva eno od ETHOS-ovih konceptualnih kategorij. V vsaki od tabel najdemo v vsaki od vrstic enega od indikatorjev (a več o vsakem indikatorju je napisano v prilogi), oceno števila brezdomcev te operacionalne kategorije na osnovi tega indikatorja ter v zadnjih štirih kolonah tabele ovrednotenje vira/indikatorja po štirih kriterijih:

- Kolona »Indikator zajame vse brezdomce?« sprašuje po tem, ali je indikator takšen, da – po naši oceni – zajame vse osebe, ki sodijo v pripadajočo operacionalno kategorijo.
- Kolona »Indikator zajema samo brezdomce?« sprašuje po tem, ali je indikator takšen, da – po naši oceni – zajame samo brezdomce te operacionalne kategorije, ali pa morda še kakšne druge osebe, torej tudi ne brezdomne.
- Kolona »Podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja?« sprašuje po tem, ali je indikator takšen, da – po naši oceni – njegovi podatki lahko nanašajo večkrat na iste osebe,

torej da se lahko zgodi, da se npr. številčni rezultat 100 nanaša samo na 60 različnih oseb (vendar na 100 dogodkov, ki jih indikator odraža).

- Kolona »Prekrivanje/podvajanje MED indikatorji?« sprašuje po tem, ali je indikator takšen, da – po naši oceni – zajema ljudi, ki jih zajemajo tudi drugi indikatorji v tej tabeli.

V okviru ETHOS-ove konceptualne kategorije osebe brez strehe nad glavo, obstajata dve operacionalni pod-kategoriji, in sicer ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja) in ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih. Kot kaže tabela 2, smo pri obeh operacionalnih kategorijah našli vsaj en indikator in pripadajoč podatek oziroma oceno stanja. Podatkov posameznih indikatorjev med seboj ne moremo sešteti predvsem zato, ker se podatki med seboj prekrivajo, kar pomeni, da je ena oseba lahko všteta znotraj več indikatorjev. Poleg tega je potrebno poudariti, da npr. podatki indikatorja »osebe s prijavljenim stalnim bivališčem na CSD« segajo širše od konceptualne kategorije »osebe brez strehe nad glavo«. Pomanjkljivosti zbranih podatkov so tudi različen časovni zajem (različna leta in obdobja štetja), način štetja (terensko preštevane, administrativni viri, štetje prekrškov in ne oseb) in nepokrivanje konceptualne kategorije v celoti, saj nam ni znano koliko oseb brez strehe nad glavo indikatorji ne zajamejo.

Tabela 2: Ocene števila oseb, ki so brez strehe nad glavo, ki sodijo v ETHOS-ovi operacionalni kategoriji 1 in 2

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji:	f	Indikator zajame vse brezdomce?	Indikator zajema samo brezdomce?	Podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja?	Prekrivanje/podvajanje MED indikatorji?
Operacionalna kategorija 1: Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)					
Osebe, ki spijo na ulici (terensko štetje, z uporabo intuitivno izbranih ponderjev, samo Ljubljana, 2005)	205	pretežno da	pretežno da	ne	da
Osebe, s stalnim bivališčem prijavljenim na CSD (2010)	1.271	ne	pretežno da	ne	da
Število kazni za prekrške po	399	ne	ne	da	da

9. členu – beračenje (2009)					
Število kazni za prekrške po 10. členu – prenočevanje na javnem kraju (2009)	337	ne	ne	da	da
Uporabniki storitev dnevnih centrov in drugih programov (2009)	1.596	ne	pretežno da	da	da
Uporabniki ljubljanske ambulate Pro Bono (1.1.-16.11.2010)*	622	ne	ne	ne	da
Operacionalna kategorija 2: Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih					
Število uporabnikov nočnih zavetišč (2009/2010)	110	ne	da	da	da

Opomba: * Manjkajo podatki mariborske ambulate za nezavarovane.

Posamezni od sedmih indikatorjev v tabeli 2 govorijo o 110 do 1.596 osebah. Le eden od indikatorjev je tak, da naj bi domnevno zajel (vsaj pretežno) vse brezdomce te kategorije, vendar se nanaša na rezultat enkratne raziskave, ki je bila opravljena leta 2005 na območju Ljubljane. A tudi ta raziskava ni obsegala popolnega terenskega štetja brezdomcev, temveč le zbiranje parcialnih indikatorjev ter njihovo ekstrapoliranje na celoto brezdomske populacije s pomočjo intuitivno (in torej arbitrarno) določenih ponderjev. Vsi ostali indikatorji so taki, da za njih vemo, da ne zajemajo celotne brezdomske populacije (operacionalnih kategorij 1 in 2).

Če vemo, da vsak od indikatorjev zajame le del brezdomne populacije, bi bil »naravni« naslednji korak, da bi številke posameznih indikatorjev sešteli, vendar tega ne moremo narediti, ker se prav vsi v tabeli 2 naštetih indikatorji medsebojno prekrivajo, kar pomeni, da praviloma lahko najdemo iste osebe v dveh ali več od indikatorjev. Tako je zato, ker v Sloveniji nimamo na voljo enega, namensko oblikovanega indikatorja za evidentiranje brezdomstva, kakor tudi nimamo enega institucionalnega (pod)sistema, ki bi bil polno pristojen za celoto ali vsaj celovito za en del pojava brezdomstva.

Posebej naj omenimo dva indikatorja, ki sta bolj sistemske narave in hkrati dajeta velike številke. To sta »osebe, s stalnim bivališčem prijavljenim na CSD« ter »uporabniki storitev dnevnih centrov in drugih programov«. Pri drugem je težava ta, da bi pri njem domnevno lahko našli precejšnje podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja (vsaj v Ljubljani kjer obstaja večje število dnevnih centrov in drugih

programov), zaradi česar je potencialno manj uporaben. Tako ocenjujemo, da je med uporabljenimi indikatorji potencialno posamič še najbolj uporaben indikator »osebe, s stalnim bivališčem prijavljenim na CSD«, pri čemer je treba opozoriti, da obstaja precejšnje število oseb, ki so brezdomne, vendar neprijavljene na CSD. Takih je po intuitivnih ocenah nekaterih poznavalcev terena v Ljubljani še enkrat toliko, kot je prijavljenih na CSD.

V okviru ETHOS kategorije osebe brez stanovanja (tabela 3), obstaja pet operacionalnih kategorij, in sicer ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce, ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske, ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence, ljudje, ki so pred odpustom iz institucij in ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva). Razen pri slednji operacionalni kategoriji, kjer nismo našli nobenega indikatorja (oz. ustreznega programa), smo povsod identificirali vsaj en indikator.

Tabela 3: Ocene števila oseb, ki so brez stanovanja, ki sodijo v ETHOS-ove operacionalne kategorije 3-7

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji:	f (število različnih uporabnikov letno/kapacitete programa)	Indikator zajame vse brezdomce?	Indikator zajema samo brezdomce?	Podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja?	Prekrivanje/podvajanje MED indikatorji?
Operacionalna kategorija 3: Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce					
Uporabniki zavetišč za brezdomce (2009)	350/221	ne	da	Pretežno ne	da
Uporabniki nujnih bivalnih enot (2010)	610/610	ne	da	ne	pretežno ne
Število čakajočih upravičencev na nujne bivalne enote (samo v Ljubljani, 18.10.2010)	260/n.r.	ne	pretežno da	ne	pretežno ne
Uporabniki prehodnih podprtih nastanitev (2009)	63/18	ne	da	ne	da
Uporabniki v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju (2009)	288/241	ne	pretežno da	pretežno ne	pretežno ne
Operacionalna kategorija 4: Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske					
Uporabnice varnih hiš,	1.138/401	ne	pretežno	pretežno	pretežno

materinskih domov in zavetišč za ženske žrtve nasilja (2009)			da	ne	ne
Operacionalna kategorija 5: Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence					
Varovanci azilnega doma/integracijskih hiš (2009)	211/n.r.	ne	pretežno da	ne	pretežno ne
Prebivalci nastanitev za priseljenke delavce	n.p./n.p.	ne	pretežno da	ne	ne
Operacionalna kategorija 6: Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij					
Osebe brez nastanitve po odpustu iz zapora	39/n.r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Osebe brez nastanitve po odpustu iz psihiatričnih bolnic	n.p./n.r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Osebe brez nastanitve po odpustu iz vzgojnih zavodov	n.p./n.r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Osebe brez nastanitve po zaključku rejništva	n.p./n.r.	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Operacionalna kategorija 7: Ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)					
Ni ustreznega indikatorja oz. ni takih programov	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.
Legenda: n.r. - ni relevantno; n.p. – ni podatka					

Posebno utemeljitev zahteva umestitev indikatorja »uporabniki v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju« v tabelo 3. Te življenjske situacije klasifikacija ETHOS izrecno ne navaja, vendar pa menimo, da je njena umestitev povsem skladna z »duhom« ETHOS-a, oz. da je v slovenskih razmerah smiselna umestitev te skupine oseb med brezdomne. V teh skupinah so namreč nameščene pretežno osebe, ki bi, če ne bi mogle živeti tam, morale biti bodisi institucionalizirane, bodisi živeti na cesti. Poleg tega je namestitev teh oseb v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju zamišljena kot začasna in razmeroma kratkotrajna, kar pomeni, da njihova stanovanjska problematika s tem ni dolgoročno rešena. Obenem ocenjujemo, da namestitev in življenje v stanovanjskih skupinah NE ustrezajo vsem kriterijem, ki bi pomenili ustrezno in dolgoročno varno namestitev (uporabnike npr. lahko iz programov izključijo, če se ne držijo zahtev programa), kar naj bi ločilo ljudi z ustreznim domom od brezdomcev.

Umestitev več kot 3.000 oseb iz tabele 3 v skupino brezdomnih (gre za skupno letno število različnih uporabnikov, ne računajoč – nepoznane – stopnje podvajanja

uporabnikov med različnimi indikatorji/oblikami namestitev) v duhu ETHOS-a pomeni, da je za te skupine oseb potrebno razvijati in iskati ustrežnejše oblike trajnejše in varnejše nastanitve. Šele taka namestitev bi pomenila, da lahko te ljudi prenehamo šteti kot brezdomce.

Ker so osebe iz tabele 3 v večji meri kot osebe iz tabele 2 »institucionalno vezane«, oz. se podatki nanašajo na njihovo institucionalno namestitev (ki je celo v večini primerov le omejeno prostovoljna, namreč v tem smislu, da nimajo kam drugam iti), je pri tej skupini indikatorjev problematika prekrivanja oz. podvajanja med njimi precej manjša kot pri konceptualni kategoriji oseb brez strehe nad glavo. Številke v tabeli 3 bi torej bilo mogoče z večjo stopnjo zanesljivosti seštevati in tako priti do razmeroma zanesljivih ocen števila oseb brez stanovanja.

V okviru ETHOS konceptualne kategorije negotova nastanitve, obstajajo tri podkategorije, in sicer bivanje v negotovih razmerah (brez pravice najema), osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo ter osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja. Kot kaže tabela 4, smo pri vsaki od operacionalnih kategorij 8-10 našli vsaj en indikator. Vendar pa ocena indikatorjev pove, da se slednji med seboj ne izključujejo (ampak se, nasprotno, prekrivajo), hkrati pa tudi v večini primerov ne pokrijejo ciljne populacije v celoti, ali pa celo ne označujejo oseb, ampak le število obravnav/sklepov. To pomeni, da posameznih števil med seboj ne moremo seštevati, saj pomenijo zelo različne stvari in se tudi nanašajo na različna časovna obdobja.

Tabela 4: Ocene števila oseb, ki bivajo v negotovih nastanitvah, ki sodijo v ETHOS-ove operacionalne kategorije 8-10

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji:	% ali f	Indikator zajame vse brezdomce?	Indikator zajema samo brezdomce?	Podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja?	Prekrivanje/podvajanje MED indikatorji?
Operacionalna kategorija 8: Osebe v negotovih bivališčih (brez pravice najema)					
Najemniki brez najemne pogodbe	1,3 %	ne	pretežno	ne	da

(reprezentativni anketni vzorec 2005); % od vseh najemnikov			da		
Črne gradnje – število Romov (2010)	5.949	ne	pretežno da	ne	da
Operacionalna kategorija 9: Osebe, ki živijo v grožnji pred izselitvijo					
Število primerov obravnave problematike deložacije na CSD (2009)	129	ne	ne	ne	da
Izdani sklepi sodišča za izvršbo (2009)	431	ne	pretežno da	pretežno ne	da
Operacionalna kategorija 10: Osebe, ki živijo pod grožnjo nasilja					
Število primerov obravnave na CSD zaradi fizičnega nasilja v družini (2009)	3.116	ne	ne	da	da

Podobno kot pri kategoriji negotove nastanitve velja tudi za kategorijo neprimernega stanovanja. Tu imamo operacionalne kategorije bivanje v nekonvencionalnih strukturah, bivanje v neprimernem stanovanju ter bivanje v ekstremni prenaseljenosti. Zopet smo za posamezno operacionalno kategorijo identificirali več možnih indikatorjev, ki pa se med seboj prekrivajo, se ne nanašajo na isto leto ter v nekaterih primerih ne štejejo oseb, ampak obravnave (na Centrih za socialno delo, kjer je lahko ena oseba obravnavana večkrat) oziroma gre za anketne podatke, kjer so podani le deleži. Vseeno bi nekatere indikatorje vendarle lahko sešteli. In sicer število oseb, ki bivajo v prostorih, ki niso stanovanja, ter število oseb v stanovanjih brez kopalnice (v obeh primerih gre namreč za isti vir podatkov, tj. popis 2002, hkrati pa se indikatorja ne prekrivata⁸). Tako bi na podlagi takega izračuna rekli, da v Sloveniji biva v neprimernem stanovanju vsaj 76.144 oseb.

Tabela 5: Ocene števila oseb, ki bivajo v neprimernih stanovanjih, ki sodijo v ETHOS-ove operacionalne kategorije 11-13

⁸ Razlikujeta se po tem, ali so opazovana stanovanja (brez kopalnice) ali prostori, ki niso stanovanja, kjer med kategorijama ni prekrivanja (čeprav bi lahko tudi prostori, ki niso stanovanja, bili brez kopalnice).

ETHOS-ova operacionalna kategorija in uporabljeni indikatorji:	% ali f	Indikator zajame vse brezdomce?	Indikator zajema samo brezdomce?	Podvajanje oseb ZNOTRAJ indikatorja?	Prekrivanje/po-dvajanje MED indikatorji?
Operacionalna kategorija 11: Bivanje v nekonvencionalnih strukturah					
Osebe, ki bivajo v prostorih, ki niso stanovanja (2002)	3.068	da	delno	ne	da
Število primerov obravnave na CSD zaradi neprimernega stanovanja (2009)	2.118	ne	ne	da	da
Število primerov obravnave na CSD zaradi brezdomstva (2009)	222	ne	ne	da	da
Neprimerno stanovanje Romov (2010)	2.524	da	ne	ne	Pretežno ne
Operacionalna kategorija 12: Bivanje v neprimernem bivališču					
Neprimerna bivališča – brez stranišča (2002)	72.137	da	da	ne	da
Neprimerna bivališča – brez kopalnice (2002)	73.076	da	da	ne	da
Neprimerno stanovanje – brez stranišča (2008); % od anketiranih	0,8 %	ne	da	ne	da
Neprimerno stanovanje – brez kopalnice (2008); % od anketiranih	0,9 %	ne	da	ne	da
Operacionalna kategorija 13: Osebe, ki živijo v ekstremni prenaseljenosti					
Bivanje v prenaseljenem stanovanju (2005); % od anketiranih	0,1 %	da	Deloma da	ne	da

Opomba: V primeru podanih deležev gre za anketne raziskave in % predstavlja delež anketirancev. Ker pa so bile uporabljene reprezentativne raziskave, bi bilo z nekaterimi metodološkimi omejitvami mogoče te deleže posplošiti na celotno populacijo.

Če po obravnavi štirih najširših ETHOS-ovih kategorij brezdomstva poskušamo strniti prikazane podatke, moramo najprej opozoriti na dve glavni skupini; to so brezdomci (v ožjem smislu, ki zajema ETHOS-ovi konceptualni kategoriji brez stanovanja in brez strehe nad glavo) ter ljudje, ki so stanovanjsko izključeni (kategoriji negotova nastanitev in neprimerna nastanitev).

Sumarno oceno stanovanjsko izključenih (cilj D) je nemogoče podati v obliki ene številke. Zbrani podatki (oz. uporabljeni indikatorji in viri podatkov) se v zelo pogosto izrazito prekrivajo in jih zato med seboj ne moremo preprosto sešteti. Tako lahko

postavimo le zelo okvirne ocene. Za prvi dve ETHOS-ovi konceptualni kategoriji lahko s precejšnjo mero zanesljivosti trdimo, da je število oseb brez strehe nad glavo velikostnega reda od nekaj sto do nad tisoč, število oseb brez stanovanja pa velikostnega reda od dva tisoč do nekaj tisoč. Tretja ETHOS-ova kategorija je še posebej heterogena, posamezne operacionalne kategorije je nemogoče seštevati, trdimo pa lahko, da se število teh oseb meri v tisočih. Znotraj te kategorije – negotovo stanovanje – naj posebej opozorimo na – za slovensko situacijo specifično kategorijo oseb, ki so najemniki v denacionaliziranih stanovanjih. Za četrto ETHOS-ovo konceptualno kategorijo pa bi morda lahko za opis celotne kategorije vzeli le eno, najširšo operacionalno kategorijo, in sicer na primer število oseb v neprimernem stanovanju (definiranih kot tisti, ki nimajo kopalnice v stanovanju ter osebe, ki bivajo v nekonvencionalnih oblikah nastanitve), kar po popisnih podatkih iz leta 2002 velja za 76.144 oseb. Najmanj za toliko oseb torej lahko trdimo, da je v Sloveniji stanovanjsko izključenih. Ob podanih ocenah je potrebno upoštevati še to, da pri nekaterih indikatorjih nismo uspeli pridobiti vseh relevantnih podatkov, zato gre pri ocenah prej za podcenjevanje kot pa precenjevanje obsega pojava.

Kot ilustrira pričujoča študija, je v Sloveniji še vedno (pre)malo znanega o brezdomstvu in njegovih različnih pojavnih oblikah, procesih in prehodih. Ključno je pomanjkanje sistematičnih načinov zbiranja podatkov o tej problematiki, ter jasni določitvi indikatorjev in virov. Poznavanje in razumevanje pojava, ter njegovo količinsko ovrednotenje pa je ključno za pripravo in implementacijo politik, ki bi uspešno naslavljal ta problem.

* * * * *

Brezdomstvo je – po definiciji/klasifikaciji ETHOS, ki je v evropskem prostoru trenutno najbolj široko sprejeta in uporabljana definicija – pojav, ki ima svoje odkrite in skrite oblike. Med odkrite sodi predvsem tim. cestno brezdomstvo ali življenje in spanje na cesti, pa tudi uporaba različnih servisov za brezdomce (zavetišča, dnevni centri, itd.), med skrite pa vrsta oblik, za katere je značilno, da se osebe same morda sploh ne deklarirajo kot brezdomne oz. da ne pridejo v stik z organiziranimi programi, namenjenim brezdomcem. Razlogi, da ljudje ne pridejo v stik s temi organizacijami, so vsaj dveh vrst. Prva se nanaša na osebne značilnosti, razloge in okoliščine, ki se

lahko nanašajo npr. na to, da se del brezdomnih oseb težko prilagaja zahtevnim vstopnim pogojim nekaterih servisov, ali sploh na to, da ne želijo imeti stigme brezdomca. V drugi vrsti razlogov lahko navedemo kot najbolj splošni razlog to, da državni in drugi ponudniki socialnih storitev ne ponujajo toliko, da bi programi dosegli brezdomne osebe, oz. da bi se le-tim splačalo pristopiti k tem programom. Ekstremno obliko takega razloga najdemo v okolju, ki programov za brezdomce sploh nima. Bolj običajno obliko tega razloga najdemo v okolju, kjer sicer obstajajo določene ponudbe za brezdomce, vendar ponudbe niso toliko široke, da bi lahko dosegle večji del brezdomnih oz. kjer ne obstaja (politična) volja (in možnosti), da bi se začelo dosegati tudi bolj skrite podskupine (in jim ponuditi potrebno podporo). Ob vsem tem pa obstaja – za to študijo – izhodiščna definicija ETHOS, ki pojmuje brezdomstvo razmeroma široko, in ki s tem (implicitno) postavlja državam razmeroma visoke zahteve za oblikovanje podpornih servisov, ki bi morali predvsem olajševati dostop do stanovanj in ob tem nuditi brezdomnim ljudem potrebno podporo, da bodo lahko v teh stanovanjih tudi (pre)živel oz. ostali.

Štetje (oz. ocenjevanje obsega pojava) v tem kontekstu predstavlja tudi sredstvo ozaveščanja o problemu brezdomstva, sredstvo pritiska na javnost, stroke in politike po načelu: čim večje številke, tem bolj pereč je problem. Države naj bi se zato trudile za čim nižje številke, ki govorijo o obsegu brezdomstva, najbolje tako, da bi razvijale in ponujale programe, ki bi brezdomstvo uspešno preprečevale ali odpravljale/reševale. Svojevrstni paradoks (oz. v resnici razvoj) pri tem predstavlja pogosto opaženo dejstvo, da razvoj storitev in socialno varstvenih ponudb s seboj prinese intenzivnejše odkrivanje problema in s tem lahko tudi številčno rast pojava (kot se ga evidentira). Takemu razvoju smo bili priča npr. na področju obravnavanja uporabe prepovedanih drog in številnih drugih.

Če govorimo samo o brezdomstvu v ožjem pomenu besede (ETHOS-ovi konceptualni kategoriji »brez strehe nad glavo« in »brez stanovanja«) vidimo možne oz. priporočljive cilje razvoja nacionalne politike takole:

- razviti občutljivost za prepoznavanje in evidentiranje tim. cestnega brezdomstva (»brez strehe nad glavo«). Na ravni programov to pomeni razvijanje nizkopražnih programov sprejemanja in podpore brezdomnim (nočna zavetišča, dnevni centri, razdeljevalnice hrane, specializirane točke celovite pomoči in podpore, itd.) ter

razvijanje programov nekoliko bolj zahtevnih, a še vedno kratkoročnih programov namestitve in podpore, s katerimi bo možno tim. cestne brezdomce pritegniti in zadržati, tako da jim ne bo več treba spati zunaj. V veliki meri ta naloga obsega tudi razvijanje posebnih ponudb za posebne podskupine uporabnikov ter povečevanje obstoječih kapacitet programov. Na ravni štetja to pomeni razvoj sistema štetja uporabnikov, ki so vključeni v organizacijske ponudbe kakor tudi štetje brezdomnih, ki so manj vključeni v programe organizacij. Slednje je mogoče predvsem z izvedbo tim. cestnega štetja. Razvoj novih programov (nizko- ali visokopražnih) ter povečane občutljivosti za prepoznavanje in evidentiranje brezdomstva bo seveda vodilo k povečevanju ocen obsega brezdomstva, torej k »rasti števil«;

- razviti programe prehajanja iz začasnih in kratkoročnih oblik nastanitve v oblike samostojnega življenja, bodisi z ali brez specializirane podpore. Nastanek in uveljavljanje teh programov (ki smo jih v resnici šele začeli spoznavati in razvijati) bo predvidoma šele doprineslo k zmanjšanju ali stagniranju »števil« oz. obsega brezdomstva.

V sedanjem trenutku oz. poskusu ocenjevanja obsega brezdomstva se po našem mnenju nahajamo šele v fazi, ki jo označuje prva od zgornjih dveh alinej, torej v času povečevanja občutljivosti za pojav brezdomstva.

Za razvoj ocenjevanja obsega brezdomstva (predvsem v ožjem pomenu besede - ETHOS-ovi konceptualni kategoriji »brez strehe nad glavo« in »brez stanovanja«) bi bilo v bodoče potrebno (cilj študije E):

- za ocenjevanje predvsem obsega najbolj težko dosegljive in najbolj ogrožene podskupine brezdomcev izvesti (oz. periodično izvajati) terensko štetje. Predlagamo, da bi to izvedli le v nekaj večjih slovenskih mestih;
- za ocenjevanje števila brezdomcev, ki so vključeni v bolj strukturirane podporne programe, uvesti eno od dveh oblik ocenjevanja obsega:
 - a) uvesti sistem/protokol/pravila enotnega evidentiranja uporabnikov, ki bi omogočalo njihovo bolj ali manj enoznačno identificiranje in sledenje skozi sistem, vsaj pri tistem delu programov, kjer uporabniki ne smejo ostati anonimni. Ocenjujemo namreč, da bi lahko bil sistem štetja, ki bi zahteval enoznačno identificiranje uporabnikov v nasprotju s cilji nekaterih, predvsem nizkopražnih programov in bi lahko oviral njihovo optimalno delovanje. Pravica uporabnikov,

da lahko ostanejo anonimni znotraj nizkopražnih programov bi morala vsekakor imeti prednost pred potrebno po evidentiranju. Menimo pa, da bi uvedba take metode enotnega evidentiranja bila časovno in organizacijsko zelo zahtevna in ni mogoče pričakovati, da bi se lahko razvila in uvedla prej kot v nekaj letih;

b) bodisi občasno na večjem vzorcu uporabnikov programov izvesti analizo njihovega prehajanja skozi programe skozi čas, ter na tej osnovi oblikovati ponderje, s katerimi bi lahko ocenjevali obseg brezdomstva brez potrebe po tekočem identificiranju uporabnikov programov;

- za ljudi, ki bivajo v hospitalnih, penalnih, vzgojnih in drugih institucijah, uvesti bolj strukturirano spremljanje/protokol namestitvev po odpustih (kar vključuje tudi evidentiranje dosedanje namestitvene poti uporabnikov). Uvedba takega spremljanja pa bi imela smisel le pod pogojem, da bi bilo ob odpustih mogoče ljudem ponuditi dodatne nastanitvene možnosti, kar v tem trenutku pri nas še ne more predstavljati standarda. Potrebovali bi torej razvoj dodatnih nastanitvenih možnosti, vzporedno pa razvoj služb, ki bi skrbele za prehod iz institucij v te nastanitve;
- popis prebivalstva je priložnost tudi za merjenje obsega brezdomstva in stanovanjske izključenosti. Za doseganje tega cilja bi se morala metodologija izvajanja popisa upoštevati tudi specifične brezdomstva, ki jih odpira ETHOS-ova definicija. Na to se nanaša tudi priporočilo EU članicam;
- evidentiranje in spremljanje obsega brezdomstva je vedno odvisno od dejanskih ponudb storitev in omejeno z institucionalnimi okviri. Na področju brezdomstva je problem, da ne obstaja enotna »vstopna točka«, torej organizacija, v katero naj bi se brezdomci prijavljali (zaradi obeta, da bi bila tam na voljo usklajena celovita ponudba podpornih storitev, tudi stanovanjskih). Naša ocena je, da bi bilo ocenjevanje obsega brezdomstva veliko enostavnejše in zanesljivejše, če bi taka točka obstajala. Predlagamo razmislek o tem, da se uvede nova organizacijska (preraz)delitev nalog, po kateri bi lahko ljudje ogroženi z brezdomstvom, na enem mestu dobili celovite informacije in storitve, povezane z reševanjem tega problema. Delovanje te točke bi predstavljalo tudi optimalno točko zajetja podatkov o brezdomstvu, ker bi bili ljudje motivirani tja prihajati. V taki točki bi se moralo izvajati predvsem organizacijsko in koordinacijsko delo v zvezi z namestitvenimi podporami, izražena bi morala dobra koordinacija med socialnim delom in storitvami javnega stanovanjskega sektorja, in potrebna bi bila

kompetenca za multiproblemsko delo, kajti pri velikem delu brezdomcev naletimo na kompleksne življenjske težave. Ker je večina teh funkcij v današnjem sistemu še najbolj prisotna na centrih za socialno delo, se zdi vredna razmisleka ideja, da bi to njihovo vlogo organizacijsko, finančno in kadrovsko okrepili v smeri razvoja zamisli enotne vstopne točke;

- izvesti poglobljeno analizo obstoječih administrativnih baz podatkov. Na podlagi te analize bi lahko predlagali tudi primerno obliko modifikacije oziroma načina uporabe teh baz za redno spremljanje brezdomstva v Sloveniji. Pri tem kot ključna vira vidimo centralni register prebivalstva ter informacijski sistem centrov za socialno delo (predvsem BSP);
- predvsem za namene boljšega načrtovanja preventivnih delovanj ter vsebinskega oblikovanja programov bi bilo potrebno izvesti študijo celotne slovenske populacije brezdomnih (kar doslej še ni bilo narejeno), s katero bi ugotavljali značilnosti populacije; razloge za brezdomstvo; prehode med posameznimi kategorijami (po ETHOS tipologiji) v enem letu brezdomskega življenja – kar bi omogočilo oceno prekrivanja med posameznimi kategorijami, pridobljenimi iz drugih, administrativnih virov podatkov; uporabo različnih organizacij pomoči – kar bi zopet omogočilo oceno prekrivanja med uporabniki različnih organizacij, pridobljenih iz drugih (administrativnih) virov; ovire za izhod iz brezdomstva ter potrebe brezdomcev.

5 Povzetek za odločanje

Brezdomstvo je heterogen in v svojih oblikah spreminjajoč se pojav, njegovo merjenje pa je zapleteno. Evropska definicija brezdomstva ETHOS identificira 13 kategorij brezdomstva, ki smo jih tudi avtor/ice te študije vzeli kot svoje izhodišče v razmisleku, kako meriti obseg brezdomstva v Sloveniji. Identificirali smo 25 indikatorjev brezdomstva, pri čemer nekatere kategorije brezdomstva odražajo po več indikatorjev. Prav vsak od obstoječih oz. dostopnih indikatorjev ima svoje slabosti, med katerimi so najpomembnejše naslednje: a. indikator ne meri števila ljudi, ampak število storitev; b. v indikatorju se osebe podvajajo, ker ni mogoče ugotoviti, na koga se kak podatek nanaša; c. indikator ne zajame vseh ljudi iz

določene kategorije brezdomstva; d. različni indikatorji, ki so vsak zase nezadostni, se med seboj prekrivajo, stopnje njihovega prekrivanja pa ni mogoče ugotoviti.

Študija zato kot svoj rezultat ni dala številčno določene ocene obsega celotnega brezdomstva v Sloveniji, pač pa le zelo okvirne ocene vsake od štirih obsežnejših kategorij brezdomstva. S precejšnjo mero zanesljivosti trdimo, da je število **oseb brez strehe nad glavo** velikostnega reda od nekaj sto do nad tisoč, število **oseb brez stanovanja** pa velikostnega reda od dva tisoč do nekaj tisoč. Število brezdomnih tretje ETHOS-ove kategorije (**osebe z negotovo nastanitvijo**) se lahko meri v tisočih. Znotraj te kategorije – negotovo stanovanje – naj posebej opozorimo na – za slovensko situacijo specifično kategorijo oseb, ki so najemniki v denacionaliziranih stanovanjih. Za četrto kategorijo pa ocenjujemo, da je po enem od izbranih kriterijev **število oseb v neprimernem stanovanju** (definiranih kot tisti, ki nimajo kopalnice v stanovanju ter osebe, ki bivajo v nekonvencionalnih oblikah nastanitve) v Sloveniji (po popisnih podatkih iz leta 2002) vsaj 76.144. Ob podanih ocenah je potrebno upoštevati še to, da pri nekaterih indikatorjih nismo uspeli pridobiti vseh relevantnih podatkov, zato gre pri ocenah prej za podcenjevanje kot pa precenjevanje obsega brezdomstva.

Na osnovi opravljenih analiz menimo, da bi bilo za razvoj ustrežnejšega ocenjevanja obsega brezdomstva (predvsem v ožjem pomenu besede - ETHOS-ovi konceptualni kategoriji »brez strehe nad glavo« in »brez stanovanja«) potrebno:

- za ocenjevanje obsega predvsem najbolj težko dosegljive in najbolj ogrožene podskupine brezdomcev (osebe brez strehe nad glavo) izvesti (oz. periodično izvajati) nacionalno terensko štetje (»v eni noči«);
- za ocenjevanje števila brezdomcev, ki so vključeni v bolj strukturirane podporne programe, uvesti eno (ali obe) od dveh oblik ocenjevanja obsega:
 - a) sistem enotnega evidentiranja uporabnikov, ki bi omogočalo njihovo bolj ali manj enoznačno identificiranje in sledenje skozi sistem, vsaj pri tistem delu programov, kjer uporabniki ne smejo ostati anonimni. Menimo pa, da bi uvedba take metode enotnega evidentiranja bila časovno in organizacijsko zelo zahtevna in ni mogoče pričakovati, da bi se lahko razvila in uvedla prej kot v nekaj letih;

- b) občasno na večjem vzorcu uporabnikov programov izvesti analizo njihovega prehajanja skozi programe skozi čas, ter na tej osnovi oblikovati ponderje, s katerimi bi lahko ocenjevali obseg brezdomstva brez potrebe po tekočem identificiranju uporabnikov programov;
- za ljudi, ki bivajo v hospitalnih, penalnih, vzgojnih in drugih institucijah, uvesti pravila bolj strukturiranega spremljanja njihovih namestitev po odpustih. Skupaj s temi pravili bi morali razviti dodatne nastanitvene možnosti, vzporedno pa usposobiti izvajalce, ki bi skrbeli za prehod oseb iz institucij v te nastanitve;
 - v načrtovanju in izvajanju popisa prebivalstva uporabiti metodologijo, ki bi upoštevala specifične brezdomstva, kakor ga razume ETHOS-ova definicija;
 - uvesti sistem enotne »vstopne točke« za obravnavanje brezdomstva, torej organizacije, v katero naj bi se brezdomci prijavljali, ker bi v njej lahko na enem mestu dobili (v veliko večji meri kot sedaj) celovite informacije in storitve, povezane z reševanjem problema brezdomstva. Delovanje te točke bi predstavljalo optimalno točko zajetja podatkov o brezdomstvu, ker bi bili ljudje motivirani tja prihajati. V taki točki bi se moralo izvajati predvsem organizacijsko in koordinacijsko delo v zvezi z namestitvenimi podporami, obstajati bi morala dobra koordinacija med socialnim delom in storitvami javnega stanovanjskega sektorja, in potrebne bi bile kompetence izvajalcev za multiproblemsko delo, kajti pri velikem delu brezdomcev naletimo na kompleksne življenjske težave;
 - izvesti poglobljeno analizo obstoječih administrativnih baz podatkov in na tej podlagi predlagati primerno obliko modifikacije oziroma načina uporabe teh baz za redno spremljanje brezdomstva v Sloveniji;
 - predvsem za namene boljšega načrtovanja preventivnih delovanj ter vsebinskega oblikovanja programov bi bilo potrebno izvesti študijo celotne slovenske populacije brezdomnih (kar doslej še ni bilo narejeno), s katero bi ugotavljali značilnosti populacije; razloge za brezdomstvo; prehode med posameznimi kategorijami (po ETHOS tipologiji) v enem letu brezdomskega življenja; uporabo različnih organizacij pomoči; strokovne diskurze organizacij; ovire za izhode iz brezdomstva ter potrebe brezdomcev.

6 Uporabljen literatúra in viri

1. *Agenda Habitat and Istanbul Declaration*. (1996). New York: United Nations Department of Public Information.
2. Benjaminsen, L., Juul, P. (2010). Nacionalna strategija in spremljanje brezdomstva na Danskem. V B. Dekleva in Š. Razpotnik (ur.), *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu. Razvoj predloga nacionalne strategije na področju brezdomstva*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani in Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice, s. 9-13.
3. Boškič, R., Zajc, M. (1997). Brezdomstvo. *Teor. praksa, marec-april, let. 34, št. 2*, str. 241-252.
4. *Counting the Homeless – Improving the Basis for Planning Assistance*. (2009). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2009/counting-the-homeless>
5. Dekleva, B., Razpotnik, Š. (2007). *Brezdomstvo v Ljubljani*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
6. Dekleva, B., Razpotnik, Š. (ur.) (2010). *Konferenca o socialni izključenosti, revščini in brezdomstvu. Razvoj predloga nacionalne strategije na področju brezdomstva*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani in Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice.
7. Edgar, B in Meert, H. (2006). *Fifth review of statistics on homelessness in Europe. Brussels: Feantsa*.
8. Edgar, B, Harrison, M, Watson, P., Bush-Geertsma, V. (2007). *Measurement of Homelessness at European Union Level*. European commission, Employment, Social Affairs and Equal opportunities DG, January 2007. Dundee: University of Dundee.
9. Edgar, B., Doherty, J., Meert, H. (2002). *Access to Housing: Homelessness and Vulnerability in Europe*. Bristol: Policy press.
10. Edgar, B., Illsley B., Bush Geertsma, V., Watson, P., Harrison. P. (2009). *Mutual progress on homelessness through advancing and strengthening information systems. Final technical implementation report*. December 2009. European commission. Employment, Social Affairs and Equal opportunities DG Dundee: University of Dundee.
11. Edgar, B., Meert, H. (2005), *Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe. Developing an Operational Definition of Homelessness*. Brussels: Feantsa.

12. *ETHOS - European Typology on Homelessness and Housing Exclusion*. (b.d.). Pridobljeno s svetovnega spleta 17. 10. 2010:
<http://www.feantsa.org/code/EN/pg.asp?Page=484>
13. European committee of social rights. (2009). *Complaint no. 53/2008*. Pridobljeno s svetovnega spleta 17. 10. 2010:
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC53Merits_en.pdf
14. *Eurostat 2010. EU SILC*. (2010). Pridobljeno s svetovnega spleta 1. 10. 2010:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction.
15. *Eurostat. Statistics in focus*. (2006). Pridobljeno s svetovnega spleta 1. 10. 2010:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NJ-06-011/EN/KS-NJ-06-011-EN.PDF.
16. Filipovič Hrast, M. (2009). *Use of population register data for quantifying certain subgroups of homeless people Census 2011 in Slovenia. Mphasis report*. Ljubljana:FDV.
17. Filipovič, M. (2007). Stanovanjska ranljivost v Sloveniji: analiza na podlagi razširjene definicije brezdomstva. *Soc. delo, letn. 46, št. 4/5*, str. 187-197.
18. Gyori, P. (b.d.). *Summary of Hungarian datacollection on homelessness*. Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010:
http://www.feantsa.org/files/freshstart/Working_Groups/Data_collection/Data/summary_hungary.pdf.
19. *How to measure and monitor homelessness at EU level*. (2010). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010:
http://www.feantsa.org/files/freshstart/Working_Groups/Data_collection/2010/state_ments/homelessnessmeasurement_march_2010en.pdf
20. *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD*. (2009). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010:
<http://www.gov.si/csd/Katalog1.5.3.pdf>.
21. Kodele T., Flaker V. (2008). *Da iz številke postanem človek*. Pet, let. 20, št. 39, s. 5-8.
22. Kuzmanič Korva, D. (2009). Sodelovanje CSD z Zavodom RS za zaposlovanje v času zaostrenih gospodarskih pogojev: redni posvet direktorjev CSD z MDDSZ. Neobjavljeno gradivo. Ljubljana, 3. 6. 2009.
23. *Letno poročilo 2008*. (2009). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij.
24. Mandič, S (ur.). (1999). *Pravica do stanovanja : brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo,

25. Mandič, S. (1997). Stanovanjska kariera, socialna izključenost in brezdomstvo. *Družbosl. razpr. let. 13, št. 24/25*, str. 133-151. <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr24-25Mandic.PDF>
26. Mandič, S., Filipović, M. (2005). Stanovanjski primanjkljaj v Sloveniji: problem, ki ga ni? *Teor. praksa, 42, 4/6*, s. 704-718.
27. Meert, H., Edgar B., Doherty J. (2004), *Towards an Operational Definition of Homelessness and Housing Exclusion*. Paper presented at the ENHR conference Housing, growth and regeneration. Cambridge. <http://www.enhr2004.org/> (3.3. 2005)
28. *Mutual Progress on Homelessness Through Advancing and Strengthening Information Systems*. (b.d.). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mphasis/>
29. Nagode, M. in Dremelj, P. (2009). *Delovanje centrov za socialno delo: analiza stanja za leto 2008: končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
30. *Peer Review in Social Protection and Social Inclusion and Assessment in Social Inclusion*. (b.d.). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2009/counting-the-homeless>
31. Popis prebivalstva 2002. (b.d.). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.stat.si/popis2002/si/default.htm>.
32. Pravilnik o minimalnih tehničnih zahtevah, ki jih morajo izpolnjevati bivalne enote, namenjene začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb. (2004). *Uradni list RS, št. 123/2004*. <http://www.uradni-list.si/1/content?id=52026>
33. *Problemi najemnikov v denacionaliziranih stanovanjih*. (b.d.). Pridobljeno s svetovnega spleta 17. 10. 2010: <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/posebna-porocila/problematika-najemnikov-v-denacionaliziranih-stanovanjih/5-problemi-najemnikov/>
34. Smolej S., Jakob Krejan P., Žiberna V., Nagode M. (2010). *Spremljanje izvajanja programov socialnega varstva: poročilo o izvajanju programov v letu 2009: končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
35. Smolej, S., Nagode M. (2008). *Spremljanje izvajanja programov socialnega varstva: končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
36. Smolej, S., Žiberna V., Nagode M. (2009). *Spremljanje izvajanja programov socialnega varstva: poročilo o izvajanju programov v letu 2008: končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
37. *Splošni pogoji poslovanja Javnega stanovanjskega sklada MOL*. (2002). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=39295>

38. *Splošni pogoji poslovanja JSS Koper*. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=97388>
39. Stanovanjska anketa 2005. Razvojno raziskovalni projekt. (2005). Ljubljana: UL FDV, Inštitut za družbene vede (IDV), Center za proučevanje družbene blaginje (CDB).
40. Stanovanjski zakon. (2003). *Uradni list RS*, 69/2003. www.uradni-list.si (18.11.2006)
41. Stanovanjski zakon. (1991). *Uradni list RS*, 18/1991. www.uradni-list.si (18.11.2006)
42. *Synthesis Report - How to Improve the Information Base on Homelessness on a Regional, National and European Level*. (2008). Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.trp.dundee.ac.uk/research/mpphasis/papers/synthesis-engfinal150508.pdf>
43. Šarec, T., Debevec, J. in Kain I. (b.d.). *Tveganja in ranljivost najemnikov. Interno poročilo združenja najemnikov Slovenije*. Pridobljeno s svetovnega spleta 17.10. 2010: <http://www.zdruzenje-najemnikov.si/najemniki.html>.
44. Tosi, A. (2005). *Defining Homelessness: Between Theoretical Attitudes and Social Construction*. Draft paper. SFI Seminar, Copenhagen.
45. Zakon o prijavi prebivališča (ZPPreb). Ur.l. RS, št. [9/2001](#), št. [39/2006](#), [59/2006-UPB1](#), [111/2007](#).
46. Župančič J. (ur) (2010). *Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji. Elaborat. Strokovna skupina za reševanje prostorske problematike romskih naselij*. Ljubljana: ministrstvo za okolje in prostor.

Priloga: Statistični indikatorji brezdomstva

V tej prilogi so bolj podrobno prikazani osrednji rezultati študije, in sicer:

- seznam indikatorjev, ki smo jih uspeli najti. Indikatorji so razvrščeni v/pod 13 ETHOS-ovih kategorij ter podkategorij (glede na življenjsko situacijo; glej tabelo 1);
- podatki, ki smo jih uspeli najti v zvezi s temi indikatorji za tri leta (2007, 2008 in 2009), ali za druga dostopna obdobja, če niso bili na voljo za ta leta;
- ovrednotenje teh indikatorjev/virov podatkov po osmih kriterijih, kjer je to smiselno. To so naslednji kriteriji:
 - a) ali je indikator del kake systemske baze podatkov,
 - b) rednost/pogostost zbiranja podatkov,
 - c) dostopnost podatkov,
 - d) stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave,
 - e) stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti,
 - f) zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije,
 - g) stopnja celovitosti in obsega podatkov,
 - h) stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo),
 - i) stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator dejansko zajema).

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez strehe nad glavo
Operacionalna kategorija 1: Ljudje, ki živijo na prostem, na javnem prostoru (brez zavetja)
Življenjska situacija 1.1: Živeti na javnem ali zunanjem prostoru

Pri kategoriji »brez strehe« so bili sekundarni viri le malo uporabni, saj do sedaj v Sloveniji še nismo razvili baze podatkov, katere namen bi bil (med drugim tudi) zbirati podatke o ljudeh, ki živijo na prostem. Doslej edini poskus zbiranja takih podatkov je bil raziskava Dekleve in Razpotnikove iz leta 2007, ki je med drugim uporabljala terenski pristop k štetju (oz. oceni obsega brezdomstva v Ljubljani). Te podatke v nadaljevanju prikazujemo prve.

Da bi mogli oceniti obseg cestnega/vidnega brezdomstva na območju Slovenije, smo poiskali vrsto indikatorjev, od katerih pa nobeden ni ekskluziven, kar pomeni, da bi zajemal samo skupino brezdomcev, ki živijo na javnem ali zunanjem prostoru. Namesto tega so vsi od uporabljenih indikatorjev taki, da zajemajo poleg te ciljne skupine še mnoge druge, vendar ni na voljo hitrega in dostopnega načina, kako oceniti delež te ciljne skupine med vsemi zajetimi osebami.

Indikator: osebe, ki živijo na ulici – vir: raziskava Brezdomstvo v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2007)

Edina tovrstna študija je bila opravljena leta 2005 v Ljubljani. Ocene, dobljene na osnovi te študije so dale oceno 285-700 brezdomnih oseb v Ljubljani. Sodeč po takratnih ugotovitvah jih je 32 % od 107 anketiranih spalo prejšnjo noč na prostem,

41 % pa vsaj eno noč v zadnjem mesecu na prostem. To pomeni, da bi ob izhodiščni oceni obsega npr. 500 brezdomcev 205 njih spalo v enem mesecu vsaj eno noč na prostem. Tako leta 2005 v Ljubljani. Več o raziskavi glej v uvodnem poglavju.

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake sistemske baze podatkov: ni del baze podatkov
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: raziskava je bila enkratna
- c. dostopnost podatkov: na zaprosilo avtorjem
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: enkratno zbiranje podatkov
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: samo Ljubljana
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: jasna operacionalizacija
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: na voljo je veliko podatkov
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): da
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): visoka

Indikator: osebe s prijavljenim stalnim bivališčem na CSD – vir: anketa CSD-jev

Po 8. členu Zakona o prijavi prebivališča (ZPPreb) se posamezniku, ki nima prijavljenega stalnega prebivališča, po določbah tega zakona pa ga tudi ni mogoče prijaviti, za njegovo stalno prebivališče šteje naslov organa ali organizacije, kjer dobiva pomoč v materialni obliki, če na tem območju tudi dejansko živi. Upravna enota mora sicer pred prijavo pridobiti pisno soglasje organa ali organizacije, ki posamezniku daje pomoč. Če tega ne dobi, posameznika stalno prijavi na naslovu tistega organa ali organizacije, ki je posamezniku zadnji nudil pomoč. Dogaja se, po mnenju Skupnosti centrov za socialno delo, da je velika večina takšnih posameznikov prijavljena ravno na centrih za socialno delo, na drugih institucijah (Rdeči križ, Karitas, psihiatrična bolnišnica in podobno) pa zelo malo.

Možen vir podatka o številu oseb, ki imajo prebivališče prijavljeno na centrih za socialno delo, je Centralni register prebivalstva (glej metodologijo študije, potencialni viri podatkov, ki v študiji niso bili uporabljeni). Trenutno je ta vir pomanjkljiv, saj osebe na določenem naslovu še niso povezane z oznako stanovanja. Do naslednjega popisa prebivalstva (2011) bo Ministrstvo za notranje zadeve te povezave uredilo.

V želji po čim bolj verodostojnem podatku o prijavljenih osebah na centrih za socialno delo, smo vseh 62 centrov za socialno delo zaprosili za podatek o tem koliko oseb je prijavljenih na njihovem naslovu (torej imajo tam prijavljeno zakonsko prebivališče).

Glede na pridobljene podatke ugotavljamo, da je bilo na dan 30. 06. 2010 na centrih za socialno delo po vsej Sloveniji, prijavljenih 1.271 oseb. Na nekaterih centrih takšnih prijav nimajo (8 centrov), na drugih pa je teh prijav ogromno (npr. največje število prijavljenih na enem centru je 179).

Osebe so na centrih prijavljene iz različnih razlogov oziroma v času, ko imajo na določenem centru prijavljeno t.i. zakonsko prebivališče, prebivajo na različnih lokacijah. Čeprav nam strokovni delavci centrov za socialno delo niso podali povsem natančnih podatkov o tem (v veliko primerih jih sploh nimajo), lahko na podlagi

zbranih ocen in mnenj (od tistih centrov, ki so nam o tem kaj napisali) povzamemo, da največ oseb, ki so prijavljene na centrih, biva pri prijateljih, znancih, sorodnikih, starših in (bivših) partnerjih, in sicer je bilo takih najmanj 112. Najmanj 109 oseb prebiva v romskih naseljih, najmanj 89 pa v najemniških stanovanjih oziroma sobah, kjer pa niso prijavljeni (v največji meri zaradi tega, ker jih lastnik ne želi prijaviti). Druge lokacije so s strani strokovnih delavcev na centrih za socialno delo omenjene v bistveno manjšem obsegu⁹. Še enkrat poudarjamo, da vsi centri niso za vse osebe, ki so prijavljene na njihovem centru, posredovali podatkov o tem, kje bivajo, zato lahko na podlagi posredovanih podatkov pridemo le do vtisa, grobe ocene o tem, kje oziroma na kakšen način te osebe živijo.

Glede na to, da vse osebe, ki so prijavljene na centrih za socialno delo, ne živijo na prostem, na javnem prostoru, je očitno, da indikator »osebe s prijavljenim stalnim bivališčem na CSD« sega širše od operacionalne kategorije »ljudje, ki živijo na prostem, na javnem«. Gre za indikator, ki pokriva različne kategorije brezdomcev in stanovanjsko izključenih po ETHOS tipologiji, in je kot tak eden ključnih indikatorjev za spremljanje tega pojava v širšem smislu.

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator zaenkrat ni del systemske baze podatkov (CRP); podatki so bili enkratno zbrani z anketo;
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki se ne zbirajo redno, zbrani so bili enkratno
- c. dostopnost podatkov: podatki niso na voljo, pridobiti ga je možno s poizvedbo na centrih za socialno delo
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: definicije so stabilne in omogočajo časovno primerjavo
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatke so zagotovili vsi centri za socialno delo in zatorej predstavljajo nacionalno pokritje
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki so dokaj zanesljivi
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: je nizka, saj vsebujejo le število prijavljenih oseb
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): ni ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): stopnja pokrivanja je nizka, saj pokrije le del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo

Indikator: izbrani prekrški zoper javni red in mir – vir: baza podatkov MNZ

Zakon o varstvu javnega reda in miru¹⁰ določa v 9. in 10. členu, da se kaznuje 'kdor na vsiljiv ali žaljiv način koga nadleguje z beračenjem za denar ali druge materialne

⁹ Bivanje pri prijateljih, znancih, sorodnikih, starših, (bivših) partnerjih: 112, bivanje na ulici, na železniški ali avtobusni postaji: 44, bivanje v zavetišču, bivalni enoti: 37, bivanje v institucijah: 36, bivanje v materinskem domu, varni hiši, stanovanjski skupini ali v rejništu: 7, bivanje v opuščenih objektih, zasilnem bivališču: 18, bivanje v barakah, drvarnici, skednju: 16, bivanje v avtu, čolnu, prikolici: 15, bivanje v najemniškem stanovanju (lastniki jih ne želijo prijaviti): 89, bivanje v romskem naselju: 109, bivanje v zaporu: 7, bivanje v komunah in drugih oblikah zdravljenja odvisnosti: 6.

¹⁰ <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200670&stevilka=2998>

dobrine' ter 'kdor prenočuje ali spi na javnih krajih ali drugih dostopnih prostorih, ki za to niso namenjeni, in s takšnim ravnanjem koga vznemirja'.

V tabeli so prikazani podatki o številu prekrškov po Zakonu o varstvu javnega reda in miru. Podatkov o številu obravnavanih oseb po posameznem členu policija ne vodi, zaradi česar ne moremo vedeti na koliko oseb se ta številka nanaša (npr. lahko ena oseba večkrat v enem letu, ali pa več oseb le enkrat).

Tabela 6: Prekrški zoper javni red in mir v letih 2007-2009 (vir: odgovor na vprašanje, MNZ, 6.9.2010).

Člen:	Leto:	2007	2008	2009
9. člen – beračenje		235	384	399
10. člen – prenočevanje na javnem kraju		436	497	337

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: da, beležijo ga na MNZ
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: spremlja se redno
- dostopnost podatkov: podatki so dostopni v okviru letnih poročil o delu policije, ter na poizvedbo na MNZ
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: so stabilne
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: pokriva celotno Slovenijo
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatek o prekrških ne omogoča ocene števila oseb, ki so bile obravnavane za posamezni prekršek
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: podatki poleg samega prekrška ne omogočajo nobenih dodatnih analiz
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): ni ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ne zajame celotnega deleža populacije, ki npr. spi na ulici, ampak le majhen del, zajame tudi ljudi, ki niso brezdomci, ki pa so storili omenjene prekrške

Indikator: uporabniki dnevnih centrov in drugih programov za brezdomce – vir: zbirka podatkov IRSSV o programih socialnega varstva, ki so sofinancirani s strani MDDSZ in poizvedbe po organizacijah

Pri tu predstavljenih podatkih gre za mešano skupino, ki je ETHOS posebej ne opredeljuje, to je skupina uporabnikov organizacij za brezdomce, ki niso zavetišča. Te podatke smo vključili zato, ker vključujejo tudi osebe, ki živijo na javnem ali zunanjem prostoru, o katerih nam sicer manjka virov podatkov. Intuitivno ocenjujemo, da je pri večini navedenih organizacij večino prešteti uporabnikov predstavljajo tisti, ki živijo na javnem ali zunanjem prostoru (ali občasno v zavetiščih). To predpostavko bi lahko preverili tako, da bi izvedli sistematično anketiranje uporabnikov teh organizacij. Žal pa v spodnji tabeli manjkajo podatki nekaterih organizacij, ki jih do oddaje poročila niso poslale, npr. nekaj območnih enot Rdečega križa in Karitasa.

Tabela 7 prikazuje podatke o številu oseb, ki so bili v letih 2007, 2008 in 2009 uporabniki storitev dnevnih centrov in drugih programov namenjenih brezdomcem (razen uporabnikov v prenočiščih in zavetiščih). Skupaj je bilo v letu 2009 v programih, ki jih sofinancira MDDSZ, 1.307 uporabnikov (ne upoštevajoč prekrivanja med indikatorji).

Tabela 7: Uporabniki storitev dnevnih centrov in drugih programov namenjenih brezdomcem (razen uporabnikov v prenočiščih in zavetiščih) 2007-2009¹¹

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009	
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC
Sofinancirani od MDDSZ							
Območno združenje RK Kočevje	Pomoč brezdomcem	8	6,73	10	/	10	8,33
Škofijska Karitas Koper	Pomoč brezdomcem	62	14,08	45	/	66	27
Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice	Terensko delo z brezdomci	/	/	80	/	63	23
Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice	Dnevni distribucijski center za brezdomne	255	221	140	/	185	170
Društvo prostovoljcev Vincencijeve zveze dobrote	Celostna pomoč brezdomcem za akt. vključevanje v družbo	270	104,58	/	/	359	88,3
Nadškofijska Karitas Maribor	Sprejemališče za brezdomce	126	34	117	63,33	129	68,42
CSD Ljubljana Center	Zavetišče za brezdomce (le razdelilnica)	/	/	467*	/	495*	/
Skupaj		721	380,39	859	63,33	1307	385,05
Brez sofinanciranja MDDSZ							
Območna združenje Rdečega križa Novo mesto	Pomoč brezdomcem	13	10	16	20	12	7
Območno združenje Rdečega križa Ljubljana	Program namenjen brezdomnim	Do zaključka redakcije nismo prejeli zaprosenih podatkov					
Župnijska	Higienska	301	99	297	101	277	102

¹¹ Vir: Smolej, Nagode, 2008; Smolej, Žiberna, Nagode, 2009; Smolej in drugi, 2010; poizvedbe po organizacijah.

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009	
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC
Karitas Lj. Štepanja vas	oskrba in svetovanje za b.						
SKUPAJ						1.596	

Legenda: * le v razdelilnici hrane

Opomba: Obstaja še vrsta drugih programov, ki jih ne financira MDDSZ, pa jih izvajajo različne krajevne podružnice Karitas, župnišča, itd. Ker večinoma nimajo programov, izrecno namenjenim brezdomnim, pač pa so brezdomni le ena od njihovih ciljnih skupin (razen izjem, npr. Karitas Štepanja vas tedensko izvaja ponudbo, namenjeno brezdomnim) in ker je bil namen študije analiza sekundarnih podatkov, podatkov o številu uporabnikov teh organizacij nismo zbirali. Predlagamo, da se v prihodnje taka poizvedba razišče.

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator je del zbirk podatkov IRSSV v primeru programov sofinanciranih s strani MDDSZ, v primeru drugih programov podatki niso del nobene znane zbirke (najbrž le interno na posamezni organizaciji), zbrani so bili enkratno na podlagi poizvedbe po organizacijah.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ se zbirajo letno, podatki o ostalih programih so zbrani enkratno.
- dostopnost podatkov: podatki niso dostopni javno; podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dostopni omejeno (na IRSSV in MDDSZ), podatki o ostalih programih pa po poizvedbi na organizacijah.
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ omogočajo časovno primerjavo, definicija je stabilna; podatki o ostalih programih so bili zbrani enkratno in ne omogočajo časovne primerjave.
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o programih, sofinanciranih s strani MDDSZ so zbrani na nacionalni ravni, vendar se nanašajo le na uporabnike programov, ki določen del finančnih sredstev pridobijo od MDDSZ; obstajajo tudi programi za brezdomne, ki jih (še) ne financira MDDSZ, potrebno jih je zbirati parcialno za vsakega od programov in stopnja teritorialne pokritosti je v takem primeru nizka.
- stopnja zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dokaj zanesljivi. Upoštevati pa je treba tudi dejstvo, da so letna poročila, ki služijo kot glavni vir podatkov, s strani izvajalcev programov velikokrat izpolnjena površno in nedosledno, torej lahko pride povsem zaradi »človeškega faktorja« do slabše zanesljivosti končnih podatkov; pri ostalih podatkih velja podobno, ker so zbrani na prošnjo raziskovalcev je za pričakovati, da so vzeti iz različnih že obstoječih baz posameznih organizacij
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: dostopni podatki ne obsegajo ničesar drugega razen števila ljudi
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo):. Intuitivno ocenjujemo, da je pri večini navedenih organizacij večino prešteti uporabnikov predstavljajo tisti, ki živijo na javnem ali

zunanjem prostoru (ali občasno v zavetiščih). Stopnja ekskluzivnosti je torej dokaj visoka.

- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ni znana stopnja pokrivanja te operacionalne kategorije, vendar je višja kot pri zavetiščih.

Indikator: število obravnavanih v ambulantah za osebe brez zdravstvenega zavarovanja - vir: poizvedba v organizaciji

Gre za skupino, ki je ETHOS posebej ne opredeljuje, to je skupina uporabnikov posebne ambulante za nezavarovane. Te podatke smo vključili zato, ker vključujejo tudi osebe, ki živijo na javnem ali zunanjem prostoru, o katerih nam sicer manjka virov podatkov. Med spodaj preštetimi se »skrivajo« različne kategorije, ki jim je skupna stanovanjska ogroženost, npr. Romi, tujci, cestni brezdomci, »izbrisani«, osebe ki so v RS ilegalno, itd. Vendar ne vemo, koliko je katerih.

Tabela 8: Število uporabnikov ambulant za nezavarovane

Leto	2007	2008	2009 - podatki do vključno 16.11.2009
Število uporabnikov Pro Bono v Ljubljani	491	551	622
Ambulanta s posvetovalnico za osebe brez zdravstvenega zavarovanja pri škofijski Karitas Maribor	Do zaključka redakcije nismo prejeli zaprosenih podatkov		

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake systemske baze podatkov: ne, za oceno smo zaprosili organizaciji
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki so bili zbrani enkratno
- c. dostopnost podatkov: pridobiti jih je mogoče s poizvedbo na organizacije
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave:
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: za zdaj obstajata le dve taki ambulantni, pridobili smo podatke ene od njiju
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: številke nam dajejo število vseh obravnavanih v ambulantni za nezavarovane, nič pa ne izvemo o zastopanosti podskupin
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: ni znana
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): podatki niso ekskluzivni, le del obravnavanih v ambulantah za nezavarovane sodi v kategorijo brezdomnih.
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): indikator zajame vse uporabnike ambulante za nezavarovane, ki nam je posredovala podatke.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez strehe nad glavo
Operacionalna kategorija 2: Ljudje, ki živijo v začasnih/nočnih zavetiščih
Življenjska situacija 2.1: Nočna zavetišča

Indikator: število oseb v nočnih zavetiščih – vir: zbirka podatkov IRSSV o programih socialnega varstva, ki so sofinancirani s strani MDDSZ in poizvedbe po organizacijah

Tabela prikazuje podatke o številu oseb, ki so bili v letih 2008 in 2009 uporabniki storitev v prenočiščih za brezdomce. Gre za programe, ki uporabnikom omogočajo le prenočevanje, torej le nočno zavetišče.

V prenočišču Zavetišča za brezdomce CSD Ljubljana, ki ga financira MDDSZ, je na voljo 18 postelj, v letih 2008 in 2009 pa se je skozi leto zvrstilo po 51 različnih uporabnikov.

Tabela 9: Število uporabnikov v prenočišču za brezdomce (CSD Ljubljana) v letih 2008-2009¹²

Organizacija	Program	Število uporabnikov		Kapaciteta prenočišč
		2008	2009	
Sofinancirani od MDDSZ				
CSD Ljubljana Center	Zavetišče za brezdomce (prenočišče-odprti tip)	51	51	18 postelj
Brez sofinanciranja MDDSZ				
Vincencijeva zveza dobrote Ljubljana	Nočno zavetišče	-	19#	7
Sestre Misijonarke ljubezni	Zavetišče božjega usmiljenja	61*	40*	20
Skupaj:		112	110	45

Opombi: # - podatek se nanaša na čas od maja 2009 do avgusta 2010
 * - podatek se nanaša na čas od aprila do marca prihodnjega leta

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator je del zbirk podatkov IRSSV v primeru programov sofinanciranih s strani MDDSZ, v primeru drugih programov podatki niso del nobene znane zbirke (najbrž le interno na posamezni organizaciji), zbrani so bili enkratno na podlagi poizvedbe po organizacijah.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ se zbirajo letno, podatki o ostalih programih so zbrani enkratno.
- dostopnost podatkov: podatki niso dostopni javno; podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dostopni omejeno (na IRSSV in MDDSZ), podatki o ostalih programih pa le na podlagi poizvedbe po organizacijah.
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ omogočajo časovno primerjavo, definicija je stabilna; podatki o ostalih programih so bili zbrani enkratno in ne omogočajo časovne primerjave.

¹² Vir: Smolej, Žiberna, Nagode, 2009; Smolej in drugi, 2010.

- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so zbrani na nacionalni ravni, vendar se nanašajo le na uporabnike programov, ki določen del finančnih sredstev pridobijo od MDDSZ; programi, ki niso financirani s strani MDDSZ, pa imajo morda le srednja stopnjo teritorialne pokritosti, ker nismo sigurni, ali smo zajeli vse.
- f. stopnja zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: nizka
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so zajeti v celoti (100 % pokritje); poleg teh so zajeti še tisti programi, za katere smo izvedeli iz različnih virov. Nekateri, od teh, ki smo jih kontaktirali s prošnjo po posredovanju podatkov, so nam odgovorili do zaključka redakcije, drugi pa ne, tako da so podatki manjkajoči.
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): Podatki se nanašajo na osebe, ki so uporabniki nočnih zavetišč oziroma prenočišč za brezdomce. Podatki se torej nanašajo le na brezdomce in so v tem smislu ekskluzivni.
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): celovito pokrije to operacionalno kategorijo.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Brez stanovanja
Operacionalna kategorija 3: Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce
Življenjska situacija 3.1: Hostli/zavetišča za brezdomne

Indikator: uporabniki v zavetiščih za brezdomce - vir: zbirka podatkov IRSSV o programih socialnega varstva, ki so sofinancirani s strani MDDSZ in poizvedbe po organizacijah

Tabela 10 prikazuje podatke o številu oseb, ki so bili v letih 2007, 2008 in 2009 uporabniki storitev v zavetiščih za brezdomce. V programih, ki so bili sofinancirani s strani MDDSZ, so na voljo 204 postelje, skozi celotno leto 2009 pa se je v programih razvrstilo 333 različnih uporabnikov. Tabela 11 pa kaže podatke treh programov celodnevne oskrbe, ki jih MDDSZ ne financira.

Tabela 10: Uporabniki zavetišč za brezdomce, ki so sofinancirani s strani MDDSZ 2007-2009¹³

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009		
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	KAPACITETE PROGRAMA ¹
Sofinancirani od MDDSZ								
Društvo Altra - odbor za novosti v	ERNEST-zavetišče za brezdomne	35	15,3	44	19	42	16	16 ¹

¹³ Vir: Smolej, Nagode, 2008; Smolej, Žiberna, Nagode, 2009; Smolej in drugi, 2010.

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009		
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	KAPACITETE PROGRAMA ¹
duševnem zdr.	uživalce nedovoljenih drog z DC ter osnovno reintegracijo							
Želva - Eureka Žalec	Zavetišče za brezdomce Želva	/	/	/	/	30	10	14 ¹
CSD Jesenice	Zavetišče za brezdomce	/	/	/	/	3	2,42	8 ¹
Javni zavod VETRNIČA Slovenj Gradec	Zavetišče za brezdomce	9	7,1	7	/	10	4,8	9 ¹
MOZAIK - društvo za socialno vključenost	"Zavetišče za brezdomce - Murska Sobota"	/	/	17	/	24	11,5	16 ¹
Nadškofijska Karitas Maribor	Zavetišče za brezdomce - odprti tip	/	/	/	/	74	10,33	35 ¹
CSD Kranj	Zavetišče za brezdomce Kranj	/	/	/	/	43	26 ponoči, 12 v DC	24 ¹
CSD Maribor	Zavetišče za brezdomce	32	23,3	42	23,83	37	22,66	26 ¹
CSD Ljubljana Center	Zavetišče za brezdomce (le zavetišče)	/	/	33*	28*	35*	28*	28 ¹
Javni zavod Socio	Zavetišče za brezdomce	23	22,5	50	22,83	35	21,2	28 ¹
Skupaj		99	68,2	193	93,66	333	152,91	204

Legenda: 1 - število postelj; * - le v zavetišču

Tabela 11: Uporabniki zavetišč za brezdomce, ki jih MDDSZ ne sofinancira (vir: priložnostna baza organizacij društva Kralji ulice)

Zavetišče:	Kapaciteta:
Zavetišče za brezdomce Kočevje, deluje v okviru CSD Kočevje	6 oseb v celodnevni oskrbi
Zavetišče za brezdomce Senovo, CSD Krško	4 osebe
Začasen bivalni prostor za brezdomce Selo 1, Zagorje ob Savi, Župnjska Karitas Zagorje ob Savi	7 oseb

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator je del zbirk podatkov IRSSV v primeru programov sofinanciranih s strani MDDSZ, v primeru drugih programov podatki niso del nobene znane zbirke (najbrž le interno na posamezni organizaciji), zbrani so bili enkratno na podlagi poizvedbe po organizacijah.

- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ se zbirajo letno, podatki o ostalih programih so zbrani enkratno.
- c. dostopnost podatkov: podatki niso dostopni javno; podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dostopni omejeno (na IRSSV in MDDSZ), podatki o ostalih programih pa le na podlagi poizvedbe po organizacijah.
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ omogočajo časovno primerjavo, definicija je stabilna; podatki o ostalih programih so bili zbrani enkratno in ne omogočajo časovne primerjave.
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so zbrani na nacionalni ravni, vendar se nanašajo le na uporabnike programov, ki določen del finančnih sredstev pridobijo od MDDSZ; obstajajo tudi programi za brezdomne, ki jih (še) ne financira MDDSZ, potrebno jih je zbirati parcialno za vsakega od programov in stopnja teritorialne pokritosti je v takem primeru nizka.
- f. stopnja zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dokaj zanesljivi. Upoštevati pa je treba tudi dejstvo, da so letna poročila, ki služijo kot glavni vir podatkov, s strani izvajalcev programov velikokrat izpolnjena površno in nedosledno, torej lahko pride povsem zaradi »človeškega faktorja« do slabše zanesljivosti končnih podatkov; pri ostalih podatkih velja podobno, ker so zbrani na prošnjo raziskovalcev je za pričakovati, da so vzeti iz različnih že obstoječih baz posameznih organizacij
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): Podatki se nanašajo na osebe, ki so uporabniki zavetišč za brezdomce, torej so v tem smislu ekskluzivni. Zgoraj navedeni podatki se v polni meri nanašajo na brezdomne ter ožje, na osebe iz kategorije »brez stanovanja«.
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): dokaj celovito pokrije to operacionalno kategorijo, izjema so organizacije po Sloveniji, ki smo jih izpustili (zaradi nepoznavanja ali ker niso odgovorile).

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 3: Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce
Življenjska situacija 3.2: Začasne nastanitve

Indikator: osebe, ki živijo v začasnih nujnih bivalnih enotah – vir: anketa občin

Stanovanjski zakon opredeljuje v 88 členu le, da bivalne enote dodeljuje začasno reševanje stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb občina, država, javni stanovanjski sklad ali neprofitna stanovanjska organizacija. Ko je zagotovljena bivalna enota, se jo po ponovni preveritvi upravičenosti do dodelitve odda v najem tistemu, katerega socialna problematika je najtežja in je površina primerna glede na število družinskih članov. Zaradi tečasne narave nastanitve in izredno nizkih površinskih standardov je ta oblika reševanja uvrščena med druge oblike reševanja brezdomstva (zavetišča) in zato ljudi, ki bivajo v teh enotah še vedno obravnavamo v tem poročilu kot brezdomce, saj njihovo stanovanjsko vprašanje ni rešeno tako, da bi zagotavljalo varno, trajno in primerno nastanitev.

Tabela 12 prikazuje podatke o nujnih bivalnih enotah po slovenskih mestnih občinah. Uporabnikom so nujne bivalne enote na voljo v treh slovenskih mestnih občinah, in sicer v Ljubljani, Mariboru in Celju. Trenutno obstaja 287 bivalnih enot, v katerih prebiva 610 oseb. V Mestni občini Koper so sicer v marcu letos sprejeli pravni akt, ki med drugim opredeljuje merila in pogoje za dodeljevanje bivalnih enot, vendar dejansko stanovanjsko ogroženim osebam še niso na voljo.

Kot lahko vidimo v tabeli 12 je največ bivalnih enot na voljo v Ljubljani, in sicer 179, v katerih trenutno biva 486 oseb. Na bivalno enoto v tej občini čaka 258 oseb, in sicer najdlje (do štiri leta) za nastanitev v bivalno enoto za eno osebo. Trenutno na tako bivalno enoto čaka 66 oseb. Sedemnajst družin oziroma gospodinjstev čaka na bivalno enoto za štiri osebe, 16 na bivalno enoto za tri osebe, 24 parov (oziroma 48 oseb, ki naj bi skupaj živela v bivalni enoti) pa čaka na bivalno enoto za dve osebi. Med 179 nujnimi bivalnimi enotami gre v 51 primerih le za sobo, 68 je sob s kuhinjsko nišo, 52 sob s kuhinjo, osem bivalnih enot pa ima dve sobi s kuhinjo.

V Mariboru na nujno bivalno enoto čaka 54 oseb, v Celju pa ni čakalne dobe.

Tabela 12: Podatki o nujnih bivalnih enotah po slovenskih mestnih občinah 2007-2010

MESTNA OBČINA	Nujne bivalne enote (NBE)	Število NBE	Število oseb, ki biva v NBE				Čakalna vrsta
			2010	2009	2008	2007	
Ljubljana ¹⁴	DA	179 ¹⁵	486	391	348	329	Število čakajočih na NBE na dan 7.9.2010 je 258 oseb.
Maribor ¹⁶	DA	56 (12 enot je zasedenih z dvema ali več osebami; v 44 enotah stanuje ena oseba)	78	/	/	/	Število čakajočih na NBE v oktobru 2010 je 54 oseb. Sklene se pogodba za eno leto z možnostjo podaljšanja. Pri pridobivanju neprofitnih stanovanj imajo osebe, ki stanujejo v NBE, nekaj dodatnih točk. Vsako leto se 5-7 oseb iz NBE preseli v neprofitno stanovanje.
Celje ¹⁷	DA	52	46	38	28	19	Ni čakalne dobe
Skupaj		287	610	429	379	348	
Kranj ¹⁸	NE (problematiko brezdomstva rešujejo v okviru Zavetišča)						
Ptuj ¹⁹	NE (imajo nekaj zasilnih prostorov brez sanitarij, ki se nahajajo v starem mestnem jedru. V njih so ljudje iz »socialnega obrobja«, Te osebe tja niso bile nameščene, najemnina						

¹⁴ Vir: Dopis Javnega stanovanjskega sklada MOL z dne 7. 9. 2010

¹⁵ Število oddanih NBE na dan 7. 9. 2010

¹⁶ Vir: Barbara Jecelj, JSS Maribor, dne 4. 10. 2010

¹⁷ Vir: Danica Doberšek, MO Celje, mail dne 21. 9. 2010

¹⁸ Vir: Uroš Korenčan, vodja oddelka za družbene zadeve MO Kranj. mail dne 13. 9. 2010

¹⁹ Vir: Miran Kerin, direktor CSD Ptuj. mail dne 17. 9. 2010-09-17

	se ne pobira. Gre za 5 prostorov, katere si občasno deli še več kot 5 oseb.
Slovenj Gradec ²⁰	NE (nujne namestitve so zagotovljene v okviru Zavetišča za brezdomce JZ Vetrnica Sl. Gradec.)
Koper ²¹	NE
Velenje	NE
N. Gorica ²²	NE (Število brezdomcev v Novi Gorici se giblje med 10 in 15, zato se dogovarjajo o možnosti vzpostavitve prenočišč za brezdomce)
N. Mesto ²³	NE
Murska Sobota ²⁴	NE

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: ne, podatki so bili zbrani enkratno na podlagi ankete mestnih občin.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki se ne zbirajo redno, zbrani so bili enkratno. Občine (občinski stanovanjski skladi), ki imajo nujne bivalne enote, pa podatke o le teh vodijo redno.
- dostopnost podatkov: podatki javno niso dostopni, pridobiti jih je možno na podlagi poizvedbe.
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki omogočajo časovno primerjavo, definicije so stabilne.
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki se nanašajo na vse mestne občine.
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki so zanesljivi
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: podatki niso celoviti
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): stopnja pokrivanja je nizka

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 3: Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce
Življenjska situacija 3.3: Prehodne podprte nastanitve

Indikator: osebe, ki so vključene v programe prehodnih podprtih nastanitev–vir: zbirka podatkov IRSSV o programih socialnega varstva, ki so sofinancirani s strani MDDSZ²⁵

Tabela prikazuje podatke o številu oseb, ki so bili v letu 2009 vključene v program Individualizirana in celovita nastanitvena podpora brezdomnim ljudem (resettlement). Program ponuja 18 nastanitvenih kapacitet v okviru programa, ki so bile v lanskem letu zasedene v celotnem obsegu (nastanitvena podpora v ožjem smislu), poleg tega

²⁰ Vir: Dopis MO Slovenj Gradec z dne 16.9.2010

²¹ Vir: Timotej Pirjevec, MO Koper. mail dne 16. 9. 2010

²² Vir: Monika Saksida, MO Nova Gorica, mail dne 23. 9. 2010

²³ Vir: Mateja Jerič, MO Novo mesto, mail dne 13. 9. 2010

²⁴ Vir: telefonski pogovor z Štefanom Ciganom, vodjo oddelka za gospodarske in negospodarske dejavnosti MO M. Sobota dne: 22. 9. 2010

²⁵ Vir: Smolej, Nagode, 2008; Smolej, Žiberna, Nagode, 2009; Smolej in drugi, 2010.

pa nudi še nastanitveno podporo ljudem, ki živijo drugje (ne v stanovanjih, ki jih najema društvo), a jim društvo nudi podporo pri obdržanju nastanitve (nastanitvena podpora v širšem smislu),. V tabeli 13 se 4. in 5. kolona nanašata na podporo v širšem smislu, koloni 6. in 7. pa na podporo v ožjem smislu.

Tabela 13: Uporabniki v programu prehodnih podprtih nastanitev 2009

Izvajalec	Program	2009			
		Skupno št. različnih uporabnikov	Povprečno št. uporabnikov na mesec	Nastanitvena kapaciteta	Število nastanitev znotraj programa
Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev Kralji ulice	Individualizirana in celovita nastanitvena podpora brezdomnim ljudem (resettlement)	63	53,25	18	18

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator je del zbirk podatkov IRSSV.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki se zbirajo letno.
- dostopnost podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dostopni omejeno (na IRSSV ali na MDDSZ) in niso javno dostopni.
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki omogočajo časovno primerjavo, definicija je stabilna.
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so zbrani na nacionalni ravni, vendar se nanašajo le na uporabnike programov, ki določen del finančnih sredstev pridobijo od MDDSZ, uporabnike programov, ki sredstev ne pridobivajo na MDDSZ, pa podatki ne zajamejo.
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dokaj zanesljivi. Upoštevati pa je treba tudi dejstvo, da so letna poročila, ki služijo kot glavni vir podatkov, s strani izvajalcev programov velikokrat izpolnjena površno in nedosledno, torej lahko pride povsem zaradi »človeškega faktorja« do slabše zanesljivosti končnih podatkov.
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): podatek ni ekskluziven.
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): je nizka.

Indikator: uporabniki v stanovanjskih skupinah za osebe s težavami v duševnem zdravju — vir: zbirka podatkov IRSSV o programih socialnega varstva, ki so sofinancirani s strani MDDSZ

Tabela prikazuje število uporabnikov v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju, ki jih preko javnega razpisa sofinancira MDDSZ. Programi nudijo uporabnikom, ki imajo dolgotrajne težave v duševnem zdravju,

možnost začasne namestitve v stanovanjsko skupino. Stanovalce teh skupin v pričajučem poročilu obravnavamo kot brezdomce predvsem zaradi dejstva, da so stanovanjske skupine po organizacijsko-upravni formi tipične tako imenovane vmesne strukture med življenjem v zavodu in vsakdanjim civilnim življenjem. Ustanovljene so bile z namenom, da se ljudje, ki bivajo v različnih zavodskih oblikah, lahko preselijo v skupnost, v njej dobijo zadostno podporo, oskrbo ter (pred)pripravo za samostojno življenje. Večinoma naj bi pomenile prehodno obliko bivanja (od 6 mesecev do nekaj let). Danes so stanovanjske skupine res postale bolj dolgotrajna oblika nastanitve (kar pa ni njihova naloga), vendar zaradi tega ne predstavljajo neke trajnejše varne nastanitve. Stanovalci so namreč podvrženi določenim pravilom in disciplini ter v primeru kršitev lahko ostanejo brez strehe nad glavo. Poleg tega tudi nimajo stanovanjske pravice, ki bi jo v primeru lastniškega ali najetega stanovanja imeli²⁶.

V tabeli 14 je prikazano število različnih uporabnikov, ki so v določenem letu (2007, 2008 in 2009) prebivali v stanovanjskih skupinah, povprečno število uporabnikov na mesec ter kapaciteto (število postelj) posameznega programa v letu 2009. Podatek, ki je za pričajučo študijo najpomembnejši, je podatek o skupnem številu uporabnikov, kjer se vsakega uporabnika šteje le enkrat. Ocenjujemo, da je v programih, ki nudijo namestitve osebam s težavami v duševnem zdravju, podvajanje uporabnikov v različnih programih (večkratno štetje iste osebe v različnih programih) majhno (glej metodološki uvod).

V letu 2009 je bila kapaciteta stanovanjskih skupin 241 postelj, programi pa so začasno namestitve nudili 288 uporabnikom.

Tabela 14: Uporabniki v programih stanovanjskih skupin za osebe s težavami v duševnem zdravju, ki jih sofinancira MDDSZ 2007-2009²⁷

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009		
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	KAPACITETE PROGRAMA ¹
Sent - Slovensko združenje za duševno zdravje	Mreža stanovanjskih skupin	49	43,17	63	50,3	62	49,83	51
Novi paradoks, Slovensko društvo za kakovost življenja	Stanovanjske skupine	43	43,25	48	39,5	50	41	43
Ozara Slovenija, Nacionalno združenje za kakovost življenja	Mreža stanovanjskih skupin za osebe z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju	106	52,9	69	54,3	83	16,89	64
Društvo za duševno zdravje in kreativno preživljanje prostega časa »Vezi«	Mreža stanovanjskih skupin	33	19,25	29	23,8	49	28	41
Društvo Altra, odbor za	Program mreže	29	29	30	30	30	30	30

²⁶ Vir: Kodele T., Flaker V., 2008

²⁷ Vir: Smolej, Nagode, 2008; Smolej, Žiberna, Nagode, 2009; Smolej in drugi, 2010.

novosti v duševnem zdravju	stanovanjskih skupin za osebe, ki imajo dolgotr. psihosoc. težave in potrebujejo rezidencialno oskrbo							
Novi paradoks, Slovensko društvo za kakovost življenja	Mreža stanovanjskih skupin Mali Vrh, Vegova, Kranj	14	7,33	11	/	14	12	12
skupaj		274	194,9	250	197,9	288	177,7	241

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator je del zbirk podatkov IRSSV.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki se zbirajo letno.
- dostopnost podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dostopni omejeno (na IRSSV ali na MDDSZ) in niso javno dostopni.
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki omogočajo časovno primerjavo, definicija je stabilna.
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so zbrani na nacionalni ravni, vendar se nanašajo le na uporabnike programov, ki določen del finančnih sredstev pridobijo od MDDSZ, uporabnike programov, ki sredstev ne pridobivajo na MDDSZ, pa podatki ne zajamejo.
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dokaj zanesljivi. Upoštevati pa je treba tudi dejstvo, da so letna poročila, ki služijo kot glavni vir podatkov, s strani izvajalcev programov velikokrat izpolnjena površno in nedosledno, torej lahko pride povsem zaradi »človeškega faktorja« do slabše zanesljivosti končnih podatkov.
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): podatek je ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): je nizka.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 4: Ženske, ki živijo v ženskih zavetiščih/zatočiščih, varnih hišah za ženske
Življenjska situacija 4.1: Nastanitev v ženskem zavetišču

Indikator: uporabnice v varnih hišah, materinskih domovih in zavetiščih za ženske žrtve nasilja – vir: zbirka podatkov IRSSV o programih socialnega varstva, ki so sofinancirani s strani MDDSZ

Tabela 12 prikazuje število uporabnic v programih varnih hiš, materinskih domov in zavetišč za ženske žrtve nasilja, ki jih preko javnega razpisa sofinancira MDDSZ. Programi nudijo uporabnicam, ki doživljajo nasilje, možnost umika iz nasilnega okolja in začasno namestitve.

V tabeli je prikazano število različnih uporabnic, ki so v določenem letu (2007, 2008 in 2009) prebivale v začnih oblikah namestitve za ženske žrtve nasilja, povprečno

število uporabnic na mesec ter kapaciteto (število postelj) posameznega programa v letu 2009. Podatek, ki je za pričujočo študijo najpomembnejši, je podatek o skupnem številu uporabnic, kjer se vsako uporabnico šteje le enkrat. Ocenjujemo, da je v programih, ki nudijo namestitve ženskam žrtvam nasilja, podvajanje uporabnic v različnih programih (večkratno štetje iste osebe v različnih programih) majhno (glej metodološki uvod).

V letu 2009 je bila kapaciteta varnih hiš, materinskih domov in zavetišč za ženske žrtve nasilja 401 postelja, programi pa so skozi leto začasno namestitve nudili 1.138 uporabnicam.

Tabela 15: Uporabnice v programih varnih hiš, materinskih domov in zavetišč za ženske žrtve nasilja, ki jih sofinancira MDDSZ 2007-2009²⁸

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009		
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	KAPACITETE PROGRAMA ¹
Nadškofijska Karitas Maribor	Materinski dom Mozirje in Žalec	27	7,8	38	/	53	17,25	21
Zavod Karitas Samarijan	Varna hiša Karitas za Primorsko	13	5,6	89	/	17	6,25	7
CSD Maribor	Krizni center za ženske in otroke - žrtve nasilja	/	/	/	/	141	16,70	20
CSD Piran	Varna hiša -krizni center za žrtve nasilja	/	/	/	/	102	13,08	22
Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja VH Gorenjske	Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja na Gorenjskem	/	/	/	/	58	14,50	20
Društvo za nenasilno komunikacijo	Varna hiša 2 - za ženske in otroke žrtve nasilja	/	/	/	/	30	45,79	8
SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja	Zatočišče za ženske in otroke - žrtve nasilja	49	11,7	71	62,5	49	15,00	27
Društvo varnega zavetja Ljutomer	Varna hiša Pomurja	50	8,3	22	103,7	37	7,16	13
Društvo življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam nasilnih dejanj	Varna hiša	28	9,8	46	24,13	33	11,45	14
CSD Krško	Zavetišče za ženske in otroke žrtve nasilja Pepcin dom	17	5,9	32	/	33	7,90	11
CSD Maribor	Varna hiša Maribor	60	13,7	28	17	40	8,25	20
CSD Maribor	Materinski dom Maribor	43	22,8	51	/	47	17,75	28
Društvo ženska svetovalnica	Krizni center za ženske in otroke, žrtve nasilja v družini	81	18,5	119	/	86	12,00	9
Zavod Pelikan Karitas	Materinski dom	168	24,8	57	/	62	23,33	13
Zavod Karitas Samarijan	Materinski dom Solkan in dom Karitas na cesti	45	16,2	38	/	39	19,00	26

²⁸ Vir: Smolej, Nagode, 2008; Smolej, Žiberna, Nagode, 2009; Smolej in drugi, 2010.

IZVAJALEC	PROGRAM	2007		2008		2009		
		SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	SKUPNO ŠT. RAZLIČNIH UPORABNIKOV	POVPREČNO ŠT. UPORABNIKOV NA MESEC	KAPACITETE PROGRAMA ¹
CSD Ptuj	Varna hiša Ptuj	40	9,5	32	/	43	12,58	18
Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja VHG	Varna hiša Gorenjske	50	15,1	54	/	58	14,50	20
Društvo regionalna varna hiša	Varne hiše za ženske in otroke, ki so žrtve nasilja	118	31,5	104	30,4	104	27,70	41
Javni zavod Socio	Materinski dom Celje	41	16,7	52	24	38	14,33	17
Društvo za nenasilno komunikacijo	Varna hiša za ženske in otroke, žrtve nasilja	29	14,3	47	12,1	45,12	9,50	15
CSD Ljubljana-Šiška	Materinski dom Ljubljana	/	/	40	30	44	22,67	31
skupaj		859	14,5	850	37,98	1138	13,93	401

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator je del zbirk podatkov IRSSV
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ se zbirajo letno.
- dostopnost podatkov: podatki niso dostopni javno; podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dostopni omejeno (na IRSSV in MDDSZ).
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ omogočajo časovno primerjavo, definicija je stabilna.
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so zbrani na nacionalni ravni, vendar se nanašajo le na uporabnice programov, ki določen del finančnih sredstev pridobijo od MDDSZ.
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki o programih sofinanciranih s strani MDDSZ so dokaj zanesljivi. Upoštevati pa je treba tudi dejstvo, da so letna poročila, ki služijo kot glavni vir podatkov, s strani izvajalcev programov velikokrat izpolnjena površno in nedosledno, torej lahko pride povsem zaradi »človeškega faktorja« do slabše zanesljivosti končnih podatkov.
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): podatek je ekskluziven.
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): celovito pokrije to operacionalno kategorijo.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 5: Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence
Življenjska situacija 5.1: Začasna namestitve/sprejemni centri

Indikator: varovanci azilnega doma/integracijskih hiš – vir: podatkovna baza MNZ

Tabela 16: Osebe v azilnem domu/integracijski hiši v letih 2007-2009 (vir: MNZ, odgovor na vprašanje; poslano po elektronski pošti, dne 6.9.2010)

Leto	Število oseb nastanjenih v azilnem domu	Število oseb nastanjenih v integracijskih hišah
2007	434	9
2008	260	12
2009	202	9

Vir podatkov je Ministrstvo za notranje zadeve, ki redno spremlja število nastanjenih v teh domovih. Ta vir podatkov je zanesljiv in omogoča redno spremljanje pojava.

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: da
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: redno (s strani MNZ)
- dostopnost podatkov: da (na prošnjo na MNZ posredujejo podatke)
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: da
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: pokriva vse azilne domove v Sloveniji
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: dobra
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: šibek obseg - poleg samega števila ni drugih podatkov
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): celovito pokrije to operacionalno kategorijo

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 5: Ljudje, ki bivajo v zavetiščih/azilih za priseljence
Življenjska situacija 5.2: Nastanitev za priseljenke delavce

Teh podatkov nismo uspeli pridobiti.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 6: Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij
Življenjska situacija 6.1: Kazenske ustanove

Indikator: nastanitev po odpustu iz zapora – vir: poročila Ministrstva za pravosodje

V zavodih za prestajanje kazni se izdelata tudi socialni in postpenalni načrt z opredeljenimi cilji in potrebami. Sestavni del opredeljevanja potreb in postpenalnega programa so tudi poročila centrov za socialno delo. Med vsebine dela z obsojenci pa spada tudi reševanje nastanitvene problematike. V času pred odpustom je celotna obravnava osredotočena na konkretne priprave na odpust: zaposlitev, **nastanitev**,

urejanje materialnih razmer in pripravo ožjega domačega okolja na vrnitev obsojenca ali mladoletnika.

Med odpuščenimi obsojenci in mladoletniki jih je med prestajanjem kazni oz. vzgojnega ukrepa nastanitev v letu 2008 izgubilo 25, brez urejene nastanitve pa jih je bilo odpuščenih 39. Pomoč pri urejanju nastanitve je v letu 2008 potrebovalo 87 obsojencev.

Tabela 17: Nastanitev obsojencev ob odpustu v letu 2008 v % od vseh odpuščenih (vir: Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. Letno poročilo 2008. Ljubljana, april 2009.)

Vrsta nastanitve:	2007	2008
v lastnem domu	74,1	80,3
pri sorodnikih	6,3	5,8
v podnajemniški sobi	7,8	3,8
v samskem domu	0,2	0,2
v dodeljeni sobi ali stanovanju	0,4	0,2
v prehodnem domu za tujce	1,6	1,4
v domu za starejše občane	0,3	0,3
neurejena nastanitev	3,7	3,9
drugo	5,5	5,6

Pri tem ima obstoječi vir podatkov več pomanjkljivosti:

- Problematična je kakovost podatkov, tj. kako zanesljivo so zabeleženi stanovanjski problemi oseb po odpustu. V kolikor oseba ne navede težav z iskanjem nastanitve ob odpustu, ampak navede da se bo npr. vrnil domov, je ta oseba zavedena kot brez stanovanjske problematike. V veliki meri pa se lahko te osebe na ta način le izognejo obravnavi, v resnici pa morda domov sploh ne morejo iti (potencialni konflikti). V veliki meri gre tudi lahko za stanje, ko sami kaznjenci ne vedo, da jih doma morda ne čakajo urejene razmere. Poleg tega na primer ne vemo nič o kakovosti bivališča, ki ga navedejo – v nekaterih primerih gre lahko za neprimerne oblike nastanitve, ki pa so tu navedene kot lasten dom (na primer posebej opazno je to v primeru romske populacije).
- Poleg tega so lahko tudi navedene urejene oblike bivanja v resnici le začasne. Primer je bivanje pri sorodnikih, kjer je vprašljivo kako dolgo časa bodo lahko osebe bivale pri njih. V večini primerov gre lahko tu le za prehodno obliko nastanitve, ki pa bi po ETHOS klasifikaciji potemtakem lahko že veljala za eno od oblik brezdomstva.
- Da bi se lahko torej na podlagi teh podatkov ocenilo koliko ljudi ob odpustu iz zapora je v ranljivi stanovanjski situaciji, bi bilo potrebno njihovo stanovanjsko situacijo spremljati vsaj še kratek čas po odpustu (npr. 3 mesece). Tako bi lahko ocenili, kolikšen delež izmed ostalih kategorij v bistvu ne predstavlja varne nastanitve in primerne nastanitve.

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake sistemske baze podatkov: da

- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: redno
- c. dostopnost podatkov: da, v letnih poročilih
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: relativno stabilne
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (celotna Slovenija)
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: šibka
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka (razen števila ni drugih podatkov)
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ni jasna stopnja pokritosti

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
 Operacionalna kategorija 6: Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij
 Življenjska situacija 6.2: Zdravstvene ustanove (vključno psihiatrične in za obravnavo zasvojenosti)

Po pogovoru s predstavnico socialne službe znotraj Psihiatrične klinike smo prišli do ugotovitve, da so podatki o tem, ali je nekdo sprejet na zdravljenje »s ceste« (torej je njegov predhodni status brezdomen) sicer zabeležen v bolniškem listu. Vendar pa ti podatki niso beleženi v elektronski obliki in je nemogoče slediti vsem tem podatkom, niso zbrani v nobeni bazi. Tega, kam gredo ljudje po odpustu ne beležijo sistematično niti se s tem sistematično ne ukvarjajo, ti podatki, koliko ljudi po odpustu iz psihiatrične bolnice nima urejenega stanovanja, torej ni na voljo. Dodatna težava pa je, da se mnogi takoj po odpustu sicer nekam nastanijo (v zavetišče, k prijateljem, družini), a kasneje sicer negotovo namestitev spet izgubijo. Še težje sledljiva je situacija iz drugih zdravstvenih ustanov, ki se praviloma ne ukvarjajo s tem, kam gre oseba po odpustu.

Po izkušnjah nekaterih delavcev dnevnih centrov ni neobičajno, da se iz psihiatrične bolnice odpuščajo brezdomci na cesto. Po drugih poročanjih sodimo, da so v psihiatrični bolnici pripravljeni upoštevati problematiko nastanitve po odpustu, če se pojavi nek zagovornik pacienta, ki ponuja možnost nastanitve (npr. strokovni delavec neke specializirane ustanove, npr. društva, ki organizira stanovanjske skupine), sicer pa skrb za namestitev ni zelo pomembna tema/skrb psihiatrične bolnice.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
 Operacionalna kategorija 6: Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij
 Življenjska situacija 6.3: Institucije (zavodi in domovi) za otroke

Pogovarjali smo se predstavniki štirih vzgojnih zavodov za mladostnike z motnjami vedenja in osebnosti za srednješolsko populacijo, kamor se nameščajo otroci in mladostniki z odločbo Centra za socialno dela ali sodišč. Iz izjav predstavnikov dveh zavodov je mogoče povzeti naslednje:

- v dveh zavodih se načelno ne čutijo odgovorne in pristojne za skrb za to, kaj bo z mladostniki (praviloma polnoletnimi osebami) po odpustu iz zavoda, ker menijo, da je to pristojnost Centrov za socialno delo ali sodišč, ki otroke tja nameščajo in tudi izdajajo odločbe o prekinitvi obravnav;

- podatkov o tem, kam mladostniki odhajajo po odpustu, sistematično ne zbirajo, vendar za ta podatek običajno vedo. V enem zavodu so povedali, da za ta podatek vedo, v kolikor je odnos med mladostnikom in vzgojiteljem tak, da mladostnik to vzgojitelju pove. Za večino mladostnikov je tako ta podatek znan oz. zapisan v zaključnem pedagoškem mnenju, ni pa to pravilo. Ni na voljo kakenga zbirnika, iz katerega bi bilo možno ugotoviti, kam so mladostniki po odpustu odšli;
- za večino mladostnikov pa velja, da odhajajo nazaj domov ali h kakim sorodnikom, pri čemer je zelo velikokrat problem to, da odhajajo nazaj v enako rizično okolje, iz kakršnega so bili oddani v zavod in kakršno je domnevno prispevalo k vzroku za oddajo. Mladostniki iz tega (domačega) okolja velikokrat odhajajo na svoje in tudi na cesto, česar pa predstavniki zavodov niso videli kot dogajanje, ki bi bilo njihova pristojnost, oz. o tem niso zbirali in imeli nikakršnih podatkov.

Za razliko od omenjenih dveh zavodov je predstavnica tretjega zavoda (ki je tudi sicer konceptualno bolj usmerjen v odprto okolje) povedala, da se pri njih čutijo izrazito odgovorne za to, kam bo mladostnik po odhodu iz zavoda odšel bivati, zato to vprašanje urejajo skupaj s CSD-ji. Pri tem je običajna praksa, da mladostniku omogočijo tudi podaljšano bivanje v zavodu, če se izkaže, da mu ob času predvidenega odpusta ne bi mogli zagotoviti ustrezne namestitve.

V četrtem zavodu pa so dodatno povedali, da v nekaterih primerih, ko CSD »zataji«, sami urejajo namestitev mladostnika po odpustu.

Vprašanju morebitno pomanjkljivo urejenih odgovornosti in pristojnosti za namestitev mladostnikov po odhodu iz vzgojnih zavodov je podobna problematika namestitev ob zaključevanju rejništva. Te problematike za namene te študije nismo proučevali, naj pa samo omenimo, da so z njo po pričevanjih rejencev (objavljenih v dnevnikih Neire Mikič v sobotnih prilogah DELA oktobra 2010) povezana vprašanja neurejenih prijav stalnih prebivališč, nejasnih naslovov za zdravstveno zavarovanje, odsotnosti podpore rejencem po dopolnjenem 18. letu, itd.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 7: Ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)
Življenjska situacija 7.1: Institucionalna oskrba za starejše brezdomce

Tovrstnih programov v Sloveniji (še) ni.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 7: Ljudje z dolgoročno podporo v zvezi z namestitvijo (zaradi brezdomstva)
Življenjska situacija 7.2: Podprte namestitve za nekdanje brezdomce

Tovrstnih programov v Sloveniji (še) ni.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Negotovo stanovanje

Operacionalna kategorija 8: Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema)

Življenjska situacija 8.1: Začasno bivanje pri sorodnikih/prijateljih

Indikator: osebe, ki spijo pri prijateljih in sorodnikih – vir: raziskava Brezdomstvo v Ljubljani (Dekleva in Razpotnik, 2007)

V zvezi s skupino ljudi, ki spijo pri prijateljih ali sorodnikih, kot rečeno, nismo našli nobenih uporabnih statističnih indikatorjev. Pri ocenjevanju obsega tega pojava smo si lahko pomagali le z rezultati raziskave, ki je bila opravljena v Ljubljani pozimi leta 2005/2006 (Dekleva in Razpotnik, 2007). V njej je bilo anketiranih 107 brezdomcev, od katerih so jih 24 našli v enem od dveh programov zavetišč (na Poljanski ter na Vošnjakovi ulici), preostalih 83 pa na drugih lokacijah. Povprašani, kje so preživeli prejšnjo noč, jih je 32 ali 30 % odgovorilo, da v enem od obeh zavetišč, 34 ali 32 % je spalo zunaj (na cesti), 11 ali 10 % pa pri prijateljih, znancih ali sorodnikih. S sprejetjem predpostavke, da je bil vzorec raziskave dovolj reprezentativen in druge predpostavke, da so razmerja leta 2010 enaka kot leta 2005, bi lahko sklepali, da (v Ljubljani) približno toliko brezdomcev, kot jih spi v zavetiščih, spi tudi zunaj (na cesti), oz. da jih približno ena tretjina teh spi pri prijateljih, znancih in sorodnikih. Seveda pa se ta ocena nanaša le na brezdomce, ki predstavljajo del vidnega oz. cestnega brezdomstva in se tudi sami prepoznava jo kot brezdomci. Iz ocen so torej izpuščeni tisti, ki spijo pri prijateljih in znancih, pa se (še) ne prepoznava jo kot brezdomci in jih zato z našo anketo in našim terenskim pristopom (iskanje ljudi na znanih »brezdomskih« lokacijah) nismo mogli zajeti. Izvzeti so tudi tisti, katerih poti v brezdomstvo so drugačne kot pri cestnih brezdomcih. Niti nimamo na voljo nikakršnih podatkov, na osnovi katerih bi lahko ocenjevali, kolikšen bi lahko bil obseg oseb, ki bi sodile pod ta indikator.

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake sistemske baze podatkov::ne
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatek se ne zbira
- c. dostopnost podatkov: podatki so iz raziskave
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: ne
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: slaba
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije:slaba
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: slaba
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo):da
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema):predvidoma zanemarljivo majhen del

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z negotovo nastanitvijo
Operacionalna kategorija 8: Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema)

Življenjska situacija 8.2: Bivanje brez veljavne (pod)najemne pogodbe

Indikator: najemniki brez najemne pogodbe – vir: stanovanjska anketa 2005

Kot manj varno obliko nastanitve lahko štejemo najemnike brez najemne pogodbe, saj tako najemnik ni zaščiten pred samovoljno odpovedjo najemnega razmerja s strani najemodajalca. Po podatkih Stanovanjske ankete 2005, je 14% najemnikov brez najemne pogodbe (za podrobnosti glej tudi Mandič 2006). Tako je med gospodinjstvi (v celoti, tj. najemniki in lastniki ter drugimi) bilo 1,3% brez najemne pogodbe²⁹. Poleg tega je v hudi negotovosti, da ostane brez stanovanja po podatkih stanovanjske ankete 2,5% anketirancev. Slednje bi lahko torej obravnavali kot osebe brez varne nastanitve po ETHOS kategoriji.

Tabela 18: Najemniki brez najemne pogodbe ter osebe v negotovosti, da ostanejo brez stanovanja

Pojav:	Delež v % (med najemniki)	Delež (v %) med celotno populacijo
Najemniki brez najemne pogodbe	14	1,3
Osebe v negotovosti, da ostanejo brez stanovanja	/	2,5

Vir: Stanovanjska anketa 2005³⁰ (lastni izračuni)

Prednosti in slabosti anketnih podatkov za opazovanje kategorije brez varnosti najema:

- prednost anketnih virov podatkov je možnost rednega spremljanja pojava, ter tudi podrobnejša analiza pojava, saj so v anketi zajete številne dodatne informacije o gospodinjstvu
- slabost tega vira pa je predvsem potencialno manjše zajetje ravno mejnih problematičnih skupin in torej da bi prišli do teh skupin bi bili potrebni veliki numerusi.
- Poleg tega bi bile potrebne za to namenske ankete, saj večje ankete mednarodnega značaja v katere je vključena Slovenija (npr. EU-SILC, EQLS) vprašanj ki bi preverjale varnost najema ne vsebujejo.

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: da
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: neredno (le enkratna anketa)
- dostopnost podatkov: slaba (omejena na lastnike raziskave in raziskovalce)
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: da
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (Slovenija)
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: dobra
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: širok obseg podatkov (iz ankete je možno pridobiti številne druge informacije, ki se vežejo na indikator, kot je demografska struktura...)

²⁹ Pri tem ne gre večinsko za študentsko populacijo, kot bi morda lahko domnevali, saj je med tistimi brez najemne pogodbe le 12% bilo študentov.

³⁰ Stanovanjska anketa 2005. Razvojno raziskovalni projekt Naročnik: Stanovanjski sklad RS. Izvajalec: Univerza v Ljubljani, FDV, Inštitut za družbene vede (IDV), Center za proučevanje družbene blaginje (CDB) Vodja: dr. Srna Mandič.

- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ne pokrije v celoti (anketna ocena lahko podceni število oseb v neki kategoriji zaradi pristranskega vzorčenja)

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z negotovo nastanitvijo
 Operacionalna kategorija 8: Ljudje, ki bivajo v negotovih bivališčih (brez pravice najema)
 Življenjska situacija 8.3: Nezakonita zasedba zemljišča

Indikator: črne gradnje – vir: raziskovalna naloga Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010)

Črne gradnje lahko uvrstimo v oblike bivanja brez varnosti, saj zaradi neurejenih dokumentov osebe, ki bivajo v teh objektih tvegajo izgubo doma (porušitev). Ker pa so črne gradnje lahko visokega standarda ali pa na primer počitniške hiše, ne bomo obravnavali vseh črnih gradenj, ampak se bomo osredotočili črne gradnje v katerih prebivajo Romi. Slednje predstavljajo velik del bivališč Romske populacije.

Tabela 19: Število naselij z na črno zgrajenimi objekti in število tam bivajočih oseb (vir: Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji, Župančič 2010).

Pojav:	Število naselij*:	Število oseb**:
Črne gradnje	62	5949

Opombe:

* Št. Naselij je število romskih naselij kjer so vsi objekti ali večina objektov opredeljeni kot črne gradnje.

** Št. Oseb je št. Prebivalcev v romskih naseljih, kjer so vsi objekti ali večina objektov opredeljeni kot črne gradnje.

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake systemske baze podatkov:: ne
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: neredno (študija)
- c. dostopnost podatkov: dostopni
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: ne
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (celotna Slovenija)
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: nezanesljivo, operacionalizacija ni natančna
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: šibka (ni veliko dodatnih podatkov)
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): ni ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ne zajema celotne populacije

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z negotovo nastanitvijo
Operacionalna kategorija 9: Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo
Življenjska situacija 9.1: Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz najemnih)

in

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z negotovo nastanitvijo
Operacionalna kategorija 9: Ljudje, ki živijo v grožnji pred izselitvijo/deložacijo
Življenjska situacija 9.2: Prisilne izvršbe oz. deložacije (iz lastniških)

Indikator: osebe pod grožnjo deložacij – vir: baza podatkov BSP

Deložacija je, kot ugotavlja Skupnost centrov za socialno delo, eden pomembnejših strukturnih vidikov revščine. Ob tem se lahko navežemo na podatek, da je v približno 80 % izredna denarna pomoč namenjena poplačilu dolga (položnice najemnine, elektrike in nakupa kurjave), nakupu hrane, plačilu stroškov zdravstvenih storitev in pripomočkov ter osnovnih gospodinjskih strojev (Kuzmanič Korva, 2009).

Žal točnega podatka o izvedenih prisilnih izvršbah oziroma deložacijah iz najemnih in lastniških stanovanj v Sloveniji nismo uspeli pridobiti, dobili pa smo dva druga vira, ki deloma odgovarjata na to vprašanje.

Podatek, ki pa žal ne daje natančne informacije o tem koliko oseb se je znašlo pod grožnjo deložacij, smo pridobili iz BSP (glej metodološki uvod), kjer centri za socialno delo pod problematiko deložacije vodijo osebe in družine v primerih prejema obvestila o napovedani deložaciji in ob (izvršeni) deložaciji. Na ta način pridemo le do podatka o pogostosti pojavljanja te problematike med izvrševanjem nalog, storitev in javnih pooblastil na centrih za socialno delo. Po teh podatkih je bilo v drugem polletju leta 2009 obravnavanih 129 takšnih problematik (ne oseb), v prvem polletju leta 2010 pa 144. Obravnave so potekale v glavnem v okviru socialnovarstvene storitve prva socialna pomoč (98 % v letu 2009 in 92 % v letu 2010). Prva socialna pomoč je namreč tista socialnovarstvena storitev, ki nudi pomoč posamezniku, da prepozna in opredeli stiske ali težave, da oceni mogoče rešitve in se seznani z mogočimi storitvami, dajatvami, z obveznostmi, ki sledijo izbiri, ter, da se mu predstavi mrežo in programe izvajalcev, ki mu lahko pomagajo (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, str. 201).

Tabela 20: Deložacije (vir: BSP, 11. 06. 2009 - 30. 6. 2010. Pridobljeno od MDDSZ, po elektronski pošti na dan 12. 10. 2010)

Pojav:	2009 – drugo polletje	2010 – prvo polletje
Deložacije	129	144

V ljubljanski raziskavi (Dekleva in Razpotnik, 2007) je 54 % anketiranih je navedlo izgon/izselitev kot ključni razlog za brezdomstvo.

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator se od 11. 06. 2009 redno beleži v administrativni bazi podatkov ISCS.

- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatek o problematiki deložacij se v okviru ISCS D zbira redno, dnevno
- c. dostopnost podatkov: podatek je dostopen v ISCS D na MDDSZ
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: definicije so časovno stabilne in nudijo časovno primerljivo vrsto (od sredine leta 2009 dalje)
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki o problematiki deložacij se zbirajo na vseh centrih za socialno delo po Sloveniji in zatorej zagotavljajo nacionalno pokritost
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatek ni zanesljiv, saj beleženje tega podatka ni primarna naloga sistema, pač pa je zabeležen kot zaznana problematika ob izvrševanju drugih nalog, pooblastil ali storitev; zaznava problema pa je, kot smo zapisali že v metodologiji študije, odvisna od razgovora med strokovnim delavcem in stranko
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): stopnja pokritosti ni jasna

Indikator: podatki o številu izdanih sklepov o prisilnih izvršbah (za deložacije) fizičnih oseb iz lastniških ali najemniških stanovanj – vir: Vrhovno sodišče RS

Tabela 21: Deložacije (vir: Vrhovno sodišče, evidenčni oddelek, 11. 06. 2009 - 30. 6. 2010. Pridobljeno s poizvedbo po elektronski pošti na dan na dan 28. 10. 2010)

Pojav:	2008	2009	2010 do 20.10.2010
Izdani sklepi o izvršbi (za deložacijo) za fizične osebe	440	431	276

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake systemske baze podatkov: ne
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: nizka
- c. dostopnost podatkov: slaba
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: ne
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: je
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatki ne odražajo nujno dejanskega stanja deložiranih oseb, saj sodišča podatkov v vpisnik ne vpisujejo ažurno oz. dosledno; v zapisniku se ne beleži vseh podatkov, podatki se nanašajo le na število izdanih sklepov o izvršbi za deložacijo (ne pomeni, da je bila ta tudi dejansko izvedena)
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): podatki so pretežno ekskluzivni

- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): pokritost ni jasna

Indikator: najemniki v denacionaliziranih stanovanjih - vir: poizvedba pri Društvu najemnikov Slovenije

Gre za posebni indikator, ki ga ETHOS ne predvideva, dodali pa smo ga zaradi specifične situacije v Sloveniji.

V kategorijo »bivanje brez varnosti« lahko vštujemo tudi za Slovenijo specifično skupino najemnikov v denacionaliziranih stanovanjih. Sem lahko štejemo ljudi, ki so s tranzicijsko zakonodajo, od leta 1991 dalje bili postavljeni v položaj, v katerem jim grozi trajen konflikt z lastnikom. S prehodom na novo ureditev, utemeljeno na privatno-gospodarskih osnovah, je RS leta 1991 razprodala večino od 225.000 najemnih družbenih stanovanj po izjemno nizki ceni ljudem, ki so v njih prebivali. Ta možnost ni bila dana državljanom, ki so po naključju prebivali v stanovanjih, ki so bila vrnjena v last denacionalizacijskim upravičencem. Tako je bilo 13.000 stanovanj, v katerih so prebivale družine, ki so morale skleniti nove najemne pogodbe za nedoločen čas in neprofitno najemnino, vrnjenih lastnikom.

Tako 40.000 najemnikov živi v skaljenih odnosih, v katerih jim je (po interpretaciji društva najemnikov Slovenije) predočeno, da so nezaželeni, lastniki se jih želijo znebiti na različne načine in se poslužujejo pritiskov, kot so sodni postopki, izselitve pod pretvezo nujnih obnavljanj hiš, nevzdrževanje hiš, samovoljno dvigovanje najemnin nad zakonsko določeno višino, kar vse povzroča najemnikom nevzdržno življenje v lastnem domu.

Po podatkih Ministrstva za okolje in prostor RS je bilo leta 2003 v Sloveniji okrog 85.000 neprofitnih najemnikov. Od tega so velika večina (skoraj 91%) družine prejšnjih imetnikov stanovanjske pravice, ki stanovanj, v katerih so stalno prebivali, niso mogli, hoteli ali smeli odkupiti. Po Jazbinškovem stanovanjskem zakonu (Stanovanjski zakon (Uradni list RS, št. 18/19) so postali neprofitni najemniki. Od teh jih po podatkih Združenja najemnikov (Šarec, Debevec in Kain, b.d.) približno 80 odstotkov (okoli 68.000) biva v stanovanjih nekdanjih imetnikov pravice uporabe na družbenih stanovanjih (občine, država, ZPIZ idr.), 9,4 odstotka (približno 9.000) pa v stanovanjih, ki so predmet denacionalizacije. Preostalih 9 odstotkov (okrog 8.000) neprofitnih najemnikov so najemniki nekdanjih socialnih in drugih neprofitnih stanovanj, ki so najemne pogodbe sklenili po letu 1991.

Negotovost takšnih najemnikov je povezana tudi z nadaljnjimi spremembami lastništva njihovih stanovanj. Po vsaki prodaji se položaj najemnikov praviloma poslabša, saj novi lastniki v mnogih primerih nočejo spoštovati z zakonom zagotovljenih pravic najemnikov, zlasti glede neprofitne najemnine. Na podlagi pobud v uradu Varuha ugotavljajo, da niso redki primeri, ko novi lastniki najemnike izsiljujejo z novimi pogodbami s profitno najemnino, če pa ti na to ne pristanejo, jih tožijo na izselitev, ker ne plačujejo najemnine. Čeprav so takšne zahteve in tožbe neupravičene, pa pomenijo velik pritisk in obremenitev za najemnike, saj gre večinoma za starejše ljudi, ki so v teh stanovanjih živeli več deset let in niso vajeni, da bi takšne zadeve reševali prek sodišč.

Na opisano je na podlagi kolektivne pritožbe organizacije FEANTSA odreagirala Evropski odbor za socialne pravice pri Svetu Evrope (European ..., 2009), ki je dne 8. sept. 2009 sprejel odločitev, da Slovenija krši človekove pravice najemnikov denacionaliziranih stanovanj, ki jih zagotavlja evropska socialna listina, in sicer pravico do stanovanja, pravico do varstva družine in prepoved diskriminacije. Do navedenih kršitev je prišlo, ker je najemnikom denacionaliziranih stanovanj odvzela stanovanjsko pravico, ker jim ni zagotovila pravice do ugodnega odkupa obstoječega ali nadomestnega stanovanja in ker je v zadnjih dveh desetletjih ves čas poslabševala pogoje iz najemnega razmerja in poviševala najemnino.

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake systemske baze podatkov: ne
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatki so bili zbrani za namen študije
- c. dostopnost podatkov: slaba
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: kategorija je nejasna, primerjave težke
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: visoka
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: težko razbrati različne stopnje tveganja znotraj te kategorije
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: nizka
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): podatek ni ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): pokritost ni jasna

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z negotovo nastanitvijo
Operacionalna kategorija 10: Ljudje, ki živijo pod grožnjo nasilja
Življenjska situacija 10.1: Policijsko zabeleženi primeri

Indikator: ljudje, ki so bili obravnavani na CSD in živijo pod grožnjo nasilja – vir: baza podatkov BSP

Koliko je ljudi, ki v Sloveniji živijo pod grožnjo nasilja, ni znano. Kot najboljši približek tej oceni, smo vzeli dostopne podatke iz BSP. Podatki, ki smo jih uspeli pridobiti se ne nanašajo na posamezne osebe, temveč na zaznane problematike (glej metodologijo študije). Glede na to, da so vse naloge (po zakonu, storitve in javna pooblastila) v bazi opremljene z enotnim identifikacijskim znakom (EMŠO), je možno iz zabeleženih podatkov ugotoviti tudi število oseb, ki se soočajo z grožnjo nasilja.

Tabela 22: Število obravnavnih primerov nasilja v družini (vir: BSP, 1. 1. 2008 - 30. 6. 2010. Pridobljeno iz MDDSZ, po elektronski pošti na dan 12. 10. 2010)

Vrsta nasilja:	2008	2009	2010 – prvo polletje
fizično	1351	3116	1772
psihično	1023	2515	1607
spolno	86	136	74
ekonomsko	70	132	61

zanemarjanje	91	132	129
--------------	----	-----	-----

Opažamo, da na centrih obravnavajo vse več problematik povezanih z različnimi vrstami nasilja v družini. Največ tovrstnih obravnav se zgodi v primeru fizičnega nasilja, in sicer 3.116 v letu 2009 in 1.772 v prvem polletju 2010. V prvem polletju 2010 je bila večina obravnav izvedena v okviru socialnovarstvene storitve prva socialna pomoč (57 %), petina v okviru prve socialne pomoči s povzročiteljem nasilja, desetina pa v okviru ukrepov za vzgojo in varstvo otroka in njegovih koristi³¹. Pogosto obravnavana problematika je tudi psihično nasilje v družini, in sicer beležimo v letu 2009 2.515 tovrstnih obravnav in v prvem polletju 2010 1.607. Podobno kot pri fizičnem nasilju, je bila večina problematik obravnavana v okviru socialnovarstvene storitve prva socialna pomoč (56 %), dobra petina v okviru prve socialne pomoči s povzročiteljem nasilja (22 %), desetina pa v okviru ukrepov za vzgojo in varstvo otroka in njegovih koristi. Kar nekaj zabeleženih problematik pa beležimo tudi v primerih spolnega nasilja (136 v letu 2009), ekonomskega nasilja (132 v letu 2009) in zanemarjanja (132 v letu 2009).

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator se redno beleži v administrativni bazi podatkov ISCSO.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatek o problematiki nasilja se v okviru ISCSO zbira redno, dnevno
- dostopnost podatkov: podatek je dostopen v ISCSO na MDDSZ
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: definicije so časovno stabilne in nudijo časovno primerljivo vrsto
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki se zbirajo na vseh centrih za socialno delo po Sloveniji in zato zagotavljajo nacionalno pokritost
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatek ni zanesljiv, saj beleženje tega podatka ni primarna naloga sistema, pač pa je zabeležen kot zaznana problematika ob izvrševanju drugih nalog, pooblastil ali storitev; zaznava problema pa je, kot smo zapisali že v metodologiji študije, odvisna od razgovora med strokovnim delavcem in stranko
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: podatki se vežejo na EMŠO, zato so možne dodatne analize
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): stopnja pokritosti ni jasna

Posebna podkategorija ETHOS-ove klasifikacije so tudi ljudje z negotovo nastanitvijo, ki živijo pod grožnjo nasilja s strani partnerja, staršev ali drugih. Bistvo te opredelitve je, da ljudje lahko faktično gledano živijo pod streho, v nekem stanovanju in v nastanitveni obliki, ki bi jo lahko drugi imenovali »dom«, vendar pa tam živijo v neugodnih in negotovih pogojih, domnevno predvsem zato, ker nimajo nobene druge

³¹ Izvajanje ukrepov za vzgojo in varstvo otroka ali kakšne druge otrokove koristi, zlasti tako, da spremlja psihofizični razvoj otrok, ki živijo v neugodnih življenjskih razmerah ali pri katerih je ogrožen njihov razvoj (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, str. 44).

možnosti. Sčasoma lahko postane njihova ogroženost tolikšna, da odidejo, saj imajo občutek, da bodo na cesti manj ogroženi in bolj varni, kot so bili »doma«. Posebna podskupina so še mladi, ki ostajajo pri svojih družinah dlje kot bi si želeli, ker ne zmorejo tranzicije v samostojno življenje.

Koliko je takih oseb, je silno težko ugotoviti, kakor je tudi težko že sploh oblikovati kriterije za to, kolikšna stopnja ogroženosti (ali tudi že posledic nasilja – modrice, zlomi, poniževanja, izkoriščanje, itd.?) bi lahko zadostovala, da bi zunanji opazovalci lahko rekli, da oseba živi pod grožnjo nasilja. O obstoju takih primerov pričajo varne hiše, obravnave primerov nasilja na CSD-jih in v kazenskih postopkih in različne raziskave prevalence nasilja. Najbolj ustrezen način merjenja obsega tega pojava bi bile populacijske anketne študije. Posebej za populacijo brezdomcev smo uspeli nekaj podatkov dobiti le v raziskavi Dekleve in Razpotnikove (2007), v kateri vidimo, kolikšen % anketiranih brezdomcev je kot glavni razlog za svoje prvo brezdomstvo navedlo beg pred nasiljem, beg pred izkoriščanjem ali beg pred spolno zlorabo. Takih je bilo 23, 23, in 6 %. Če te tri indikatorje skombiniramo, se izkaže, da je bilo v vzorcu 34 % brezdomcev, ki so kot razlog navedli vsaj enega od teh treh razlogov (šest pa jih je navedlo vse tri obenem). Ista raziskava nam nudi še dodatne podatke, ki govorijo o potencialni nevzdržnosti bivanja doma, ki so jo anketirani označili kot glavni razlog za svoje prvo brezdomstvo. To so alkoholizem, duševne bolezni in uporaba prepovedanih drog njihovih bližnjih. Takih je bilo posamič gledano po 25, 20 in 7 % anketiranih. Vsi tu navedeni podatki so povsem primerljivi s podatki drugih tujih raziskav.

Če povzamemo, teorija in domače raziskovanje pokažeta, da so nasilje ali drugačna nevzdržnost bivanja »doma« med najbolj pogostimi dejavniki brezdomstva.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z neprimernim stanovanjem Operacionalna kategorija 11: Ljudje, ki živijo v začasnih nekonvencionalnih strukturah Življenjska situacija 11.1: Mobilni domovi
--

in

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z neprimernim stanovanjem Operacionalna kategorija 11: Ljudje, ki živijo v začasnih nekonvencionalnih strukturah Življenjska situacija 11.2: Nekonvencionalne stavbe

in

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z neprimernim stanovanjem Operacionalna kategorija 11: Ljudje, ki živijo v začasnih nekonvencionalnih strukturah Življenjska situacija 11.3: Začasne strukture

Indikator: osebe, ki bivajo v prostorih, ki po definiciji niso stanovanja - vir: popis prebivalstva 2002

V popisu prebivalstva 2002 so s popisom zajeli tudi osebe, ki bivajo v stavbah, ki niso namenjena za bivanje, kot so zasilni prostori, naseljeni poslovni prostori, barake, garaže, kleti, prikolice...). V takih razmerah je živelo 3.068 oseb.

Tabela 23: Število stanovanj, ki po definiciji niso stanovanja in število osebe, ki v njih prebivajo

Stanovanja:	Skupaj		
	število stanovanj	število oseb	število gosp.
običajna stanovanja	777.772	1.944.579	678.950
prostori, ki niso namenjeni za bivanje*	1.194	3.068	1.252

*drugi naseljeni prostori so prostori, ki po definiciji niso stanovanja, so se pa v času popisa uporabljali v ta namen (zasilni prostori, naseljeni poslovni prostori, barake, garaže, kleti, prikolice...)

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: da
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: redkeje (popisi na 10 let), v prihodnje ne bo več takega načina zbiranja podatkov
- dostopnost podatkov: dostopni (na prošnjo posredujejo na Statističnem uradu RS)
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: zaradi spremembe popisne metodologije v prihodnje ne bo več primerljivosti (saj bo temeljil na Registru nepremičnin in prijavljenem stalnem bivališču)
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (celotna Slovenija)
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: slaba
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: popis omogoča pridobitev tudi drugih podatkov (problem zaščite osebnih podatkov zaradi majhnega števila oseb)
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): ni ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ne zajemajo celotno populacijo v tej operacionalni kategoriji

Indikator: osebe, ki so obravnavane na CSD zaradi brezdomstva ali stanovanjske problematike - vir: baza podatkov BSP

Podatka o tem koliko oseb je obravnavanih na CSD zaradi brezdomstva ali stanovanjske problematike, nismo uspeli pridobiti. Pridobili smo le podatek o tem pri koliko storitvah, nalogah ali javnih pooblastilih je bila zaznana problematika brezdomstva ali stanovanjska problematika. Glede na to, da so vse naloge (po zakonu, storitve in javna pooblastila) v bazi opremljene z enotnim identifikacijskim znakom (EMŠO), je možno iz zabeleženih podatkov ugotoviti tudi število oseb, ki se soočajo s stanovanjsko problematiko ali brezdomstvom. Opozoriti moramo tudi, da tako osebe, ki so bile obravnavane na CSD zaradi brezdomstva kot zaradi stanovanjske problematike ne tvorijo najboljšega indikatorja za prav to operacionalno kategorijo, vendar pa tudi ne za nobeno drugo, saj so ti primeri domnevno zelo heterogeni in vključujejo zelo različne oblike bivanja, od bivanja na prostem pa do bivanja v podnajemniških stanovanjih.

Na centrih za socialno delo so pod stanovanjsko problematiko vodene osebe in družine, ki živijo v neprimernih, začasnih, podnajemniških stanovanjih ali sobah in ki nimajo dolgoročno rešenega stanovanjskega problema. Pod rubriko brezdomci pa se

v modulu BSP vodene osebe in družine, ki živijo na ulici, v avtu, v barakah, v gospodarskih poslopih, kamp prikolicah, šotorih in podobno.

Tabela 24: Število obravnavnih primerov »stanovanjska problematika« in »brezdomci« (vir: BSP, 1. 1. 2008 - 30. 6. 2010. Pridobljeno iz MDDSZ, po elektronski pošti na dan 12. 10. 2010)

Pojav:	2008	2009	2010 – prvo polletje
Stanovanjska problematika	1.821	2.118	1.388
Brezdomci	145	222	157

Pojav stanovanjske problematike kot jo beležijo centri za socialno delo z leti narašča, na primer v letu 2008 je bilo zabeleženih 1.821 stanovanjskih problematik, v prvi polovici leta 2010 pa že 1.388. Velika večina problematik je bilo zabeleženih v okviru prve socialne pomoči³², in sicer 94 % v letu 2008, 91 % v letu 2009 in 86 % v prvem polletju 2010. Prva socialna pomoč je namreč tista storitev, kjer ima uporabnik možnost opredeliti svoje težave ter stiske in njihove okoliščine, strokovni delavec pa uporabnika glede na zadevo lahko napoti k drugim strokovnim delavcem znotraj ali zunaj CSD.

Očitno je, da se problematika brezdomstva počasi povečuje, tako v letu 2008 beležimo 145, v prvem polletju 2010 pa že 157 problematik vezanih na brezdomstvo, ki so bile v več kot polovici primerov (57 % v letu 2010) obravnavane v okviru prve socialne pomoči, v 12 % v okviru drugih neopredeljenih nalog (krizne situacije)³³ in v 10 % v okviru osebne pomoči – urejanje³⁴.

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: indikator se redno beleži v administrativni bazi podatkov ISCSD.
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: podatek o stanovanjski problematiki in brezdomstvu se v okviru ISCSD zbira redno, dnevno
- dostopnost podatkov: podatek je dostopen v ISCSD na MDDSZ
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: definicije so časovno stabilne in nudijo časovno primerljivo vrsto
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: podatki se zbirajo na vseh centrih za socialno delo po Sloveniji in zatorej zagotavljajo nacionalno pokritost

³² Je pomoč posamezniku, da prepozna in opredeli stiske ali težave, da oceni mogoče rešitve in se seznani z mogočimi storitvami, dajatvami, z obveznostmi, ki sledijo izbiri, ter, da se mu predstavi mrežo in programe izvajalcev, ki mu lahko pomagajo (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, str. 201).

³³ Ponuditi konkretno pomoč, intervencijo posameznikom v položajih v katerih zaradi stisk in težav ogrožajo sebe oz. druge. Krizni položaji lahko definiramo, kot tiste, ki vsaj na prvi pogled zahtevajo neki odgovor, poseg, intervencijo, ki naj bi bila odgovor na neko bolj ali manj določeno grožnjo, nevarnost. Lahko gre za trenutna ali dolgotrajnejša stanja (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, str. 164).

³⁴ Oblika pomoči posamezniku, ki je zašel v stiske in težave zaradi osebnostnih in vedenjskih posebnosti in pri tem ogroža druge osebe (Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD, str. 204).

- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: podatek ni zanesljiv, saj beleženje tega podatka ni primarna naloga sistema, pač pa je zabeležen kot zaznana problematika ob izvrševanju drugih nalog, pooblastil ali storitev; zaznava problema pa je, kot smo zapisali že v metodologiji študije, odvisna od razgovora med strokovnim delavcem in stranko
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: podatki se vežejo na EMŠO, zato so možne dodatne analize
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): ni ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ne zajemajo celotno populacijo v tej operacionalni kategoriji

Indikator: neprimerno stanovanje Romov – vir: raziskovalna naloga Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji (Župančič 2010)

Posebna kategorija v okviru bivanja v neprimernem stanovanju so Romi. Slednji pogosto bivajo v neprimernih razmerah, v začasnih in nekonvencionalnih strukturah. Kot neprimerno bivališče smo opredelili tisto, kjer ni elektrike, ter bivališče, ki ni priključeno na javni vodovod.

Tabela 25: Število **neprimernih stanovanj Romov in oseb, ki v njih bivajo** (vir: Prostorski problemi Romskih naselij v Sloveniji, (Župančič 2010))

Značilnosti:	Naselij:	Oseb***:
Brez elektrike*	27	1779
Brez oskrbe z vodo**	21	1331
Brez javnega vodovoda****	46	2524

Opomba:

* Upoštevana so naselja, kjer nimajo elektrike oziroma ima malo hiš v naselju elektriko.

** Upoštevana so naselja brez oskrbe z vodo in z dovozom vode.

*** Število prebivalcev v romskih naseljih, ki izpolnjujejo opredeljene kriterije.

**** Upoštevana so vsa naselja, ki nimajo javnega vodovoda ali vsaj delno javnega vodovoda.

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake systemske baze podatkov: ne
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: neredno (študija)
- c. dostopnost podatkov: dostopni
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: ne
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (celotna Slovenija)
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: nezanesljivo, operacionalizacija ni natančna
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: šibka (ni veliko dodatnih podatkov)

- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): ni ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): ne zajema vse ciljne populacije

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z neprimernim stanovanjem
 Operacionalna kategorija 12: Ljudje, ki živijo v neprimernih bivališčih
 Življenjska situacija 12.1: Bivališča, ki so neprimerna za bivanje

Indikator: neprimerna bivališča – vir: popis 2002, anketa EU-SILC

Primerno bivališče je ena izmed kategorij ETHOS definicije brezdomstva, ki pa ni natančneje opredeljena, saj predvideva, da bo vsaka država na tem mestu izhajala iz lastne definicije neprimernega stanovanja. Vendar v Sloveniji ne obstaja jasna definicija neprimernega bivališča. Stanovanjski zakon iz leta 1991 je definiral primerno stanovanje kot stanovanje, ki ima poleg dnevne sobe, kuhinje in kopalnice dovolj sob, da zadovolji potrebe gospodinjstva; pri tem spalnica zadostuje za dve osebi, kabinet pa za eno. Novi stanovanjski zakon iz leta 2003 pa definira kot stanovanje primerno za bivanje tisto, ki zadostuje gradbenim standardom in ima dovoljenje za bivanje, ter mora imeti ločen spalni in bivalni del (razen v primeru garsonjere) ter mora zadoščati stanovanjskim potrebam lastnika oziroma najemnika in njunih ožjih družinskih članov, ki živijo z lastnikom oziroma najemnikom v skupnem gospodinjstvu, ter ustrezati površinskim normativom po pravilniku iz 87. člena tega zakona (tj. člena, ki opredeljuje neprofitna stanovanja).

Pri tej problematiki, se lahko opremo nekoliko tudi na tuje izkušnje. V zadnjih desetletjih se je definicija primernega stanovanja v mednarodnih dokumentih spreminjala in postajala vse celovitejša. Fizične lastnosti stanovanja so poleg najenostavnejših opredelitev OZN v petdesetih letih o minimalno sprejemljivih bivalnih razmerah (npr. trdnost zgradbe, osnovne pritikline) pozneje vključile tudi druge lastnosti, pomembne zaradi tehnološkega napredka (npr. telekomunikacijski vodi) in okoljevarstvenih zahtev. Še večje spremembe pa so se zgodile pri nefizičnih lastnostih stanovanja. Sodobno prelomnico pomenijo priporočila OZN, dana v Agendi Habitat (1996); ta določajo primernost stanovanja s sedmimi zahtevami: poleg primernosti za bivanje (površina, zaščita pred vremenskimi neugodnostmi itd.) so tu še: pravna varnost uporabe stanovanja (uživanja oz. posesti); cenovna dosegljivost (stanovanjski strošek ne sme ogroziti zadovoljevanja drugih potreb); dostopnost storitev in infrastrukture; dosegljivost (stanovanje mora biti dosegljivo ljudem, ki so do njega upravičeni); lokacija (dostop do zaposlitvenih in drugih možnosti); kulturna primernost. (Mandič in Filipovič 2005)

Če se opremo še na običajno zbrane podatke o stanovanjih v mednarodnih anketah (EU-Silc, EQLS) se tam pojavljajo vprašanja o:

- pomanjkanju prostora
- vlaga v stanovanju/ preperelost oken, tal
- brez kopalnice v stanovanju
- brez stranišča v stanovanju
- temno bivališče

- cenovni vidik (možnost izgube stanovanja ker si ga gospodinjstvo ne bo več moglo privoščiti, delež ki ga v dohodku predstavljajo stanovanjski stroški)

Kot najnižje standarde primernosti bi lahko določili bivanje v vlažnem, kletnem stanovanju, ter stanovanju brez stranišča in kopalnice. Koliko gospodinjstev živi v takih razmerah, po podatkih Popisa 2002, kaže tabela.

Tabela 26: Gospodinjstva, ki živijo v neprimernem stanovanju po podatkih popisa 2002

Vrsta stanovanja:	Število gospodinjstev	Število oseb
Brez kopalnice v stanovanju	35.016	73.076
Brez stranišča v stanovanju	32.921	72.137
Brez stranišča in kopalnice	24.516	52.276
Živi v kleti	10.471	27.178

Vir: SURS, Popis 2002 (www.stat.si), dodatni izračuni na prošnjo, odgovor mail (19.10.2010)

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: da
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: redkeje (popisi na 10 let)
- dostopnost podatkov: dobro dostopni (na strani SURS, ter na prošnjo)
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: da, vendar problem spremembe popisne metodologije v prihodnje
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (celotna Slovenija)
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: operacionalizacija ni jasna (ker ne obstaja natančnega dogovora o kriterijih neprimernega stanovanja v Sloveniji)
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: širši obseg (možno dobiti tudi dodane podatke, vendar ti težje dostopni – po naročilu na Statističnem Uradu)
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): pretežno da
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): relativno dobra

Ker so pri Popisu 2002 podatki že nekoliko starejši, dodajamo še novejša anketna podatke, ki pa seveda s popisnimi niso neposredno primerljive.

Tabela 27: Gospodinjstva, ki živijo v neprimernem stanovanju (anketni podatki)

Vrsta stanovanja:	Delež populacije (v %)
Brez kopalnice v stanovanju	0,9
Brez stranišča v stanovanju	0,8
Temno stanovanje	11,8
Vlaga, preperelost, pušča streha	30,2

vir: Eurostat 2010, EU silc)

Prednosti in slabosti anketnih podatkov za opazovanje kategorije neprimernega stanovanja:

- prednost anketnih virov podatkov je možnost rednega spremljanja pojava, ter tudi podrobnejša analiza pojava, saj so v anketi zajete številne dodatne informacije o gospodinjstvu
- prednost je tudi primerljivost z drugimi evropskimi državami (na primer obstoječa uporaba ankete EU SILC za ta namen)
- slabost tega vira pa je predvsem potencialno manjše zajetje ravno teh majhnih problematičnih skupin v neprimernem stanovanju, saj z anketami manjšega vzorca slednje zelo težko zajamemo, verjetnost da te skupine ne bodo odgovarjale na anketo pa večja. Do nekaterih skupin je torej s takšno metodo nemogoče priti (na primer romska populacija v neprimernih bivališčih).

Ocena indikatorja:

- a. ali je indikator del kake sistemske baze podatkov: da
- b. rednost/pogostost zbiranja podatkov: redno (vsako leto)
- c. dostopnost podatkov: dobro dostopni
- d. stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: da
- e. stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra (celotna Slovenija)
- f. zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: operacionalizacija ni jasna (ker ne obstaja natančnega dogovora o kriterijih neprimernega stanovanja v Sloveniji)
- g. stopnja celovitosti in obsega podatkov: zelo dobra (anketni vir omogoča še mnogo dodatnih informacij)
- h. stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- i. stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): delno zajame (nekatero populacije so težko dosegljive z anketno metodo)

Možni drugi vir za ugotavljanje neprimernosti stanovanja je Register nepremičnin, ki bo vir podatkov za popis prebivalstva 2011. Na podlagi registra bo možno ugotavljati neprimerna bivališča (npr. brez stranišča, kopalnice, bivališča ki niso namenjena za bivanje kot so garaže, skednji ipd.). Na Statističnem uradu so opozorili, da so ugotovili precej napak (vnosa in pri uporabi metodologije) ravno pri teh mejnih situacijah oz. neprimernih bivališčih³⁵. Slednje bodo morale biti odpravljene preden bodo ti podatki zanesljivi, na čemer dela Statistični urad v okviru priprave baz za potrebe popisa prebivalstva.

Hkrati je tudi tu omejitev na formalne situacije, ki morda ne odražajo dejanskega stanja, torej na prijave prebivališč v teh stanovanjih oz. objektih – kar pomeni da v primerih ko je oseba prijavljena drugod, biva pa dejansko v neprimernem bivališču, ne bo zajeta.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe z neprimernim stanovanjem
--

³⁵ vir Mphasis report, Filipovič 2009, ter pogovor z osebo na SURSu, 17.8.2010 (Erna Miklič)

Indikator: Ljudje, ki živijo v pogojih prenaseljenosti – vir: Stanovanjska anketa 2005

Poseben problem v okviru neprimerne bivališča predstavlja primerna površina stanovanja glede na velikost gospodinjstva, na podlagi katerega bi lahko izračunali prenaseljenost stanovanj. V EU je ta definicija, ki se uporablja tudi pri izračunih prenaseljenosti na podlagi anketnih podatkov (EU SILC) naslednja – Oseba stanuje v prenaseljenem stanovanju, če nima na razpolago minimalno število sob in sicer:

- eno sobo za gospodinjstvo
- eno sobo za vsak par
- eno sobo za vsako samsko osebo staro 18 let in več
- eno sobo za dve samski osebi istega spola stari od 12 do 17 let
- eno sobo za vsako samsko osebo različnega spola staro od 12 do 17 let
- no sobo za dva otroke v starosti 12 let ali manj

Na podlagi te definicije je po zadnjih anketnih podatkih (EU SILC 2008) v Sloveniji kar 39,5% posameznikov živi v prenaseljenem gospodinjstvu.

V okviru definicije brezdomstva, bi bilo potrebno vzeti druge standarde, na primer tiste, ki veljajo za neprofitna stanovanja, ali celo strožje, tj. minimalne standarde, na primer takšne, ki veljajo za nujne bivalne enote. Stanovanjski zakon velikosti nujnih bivalnih enot ne določa. Pravilnik o minimalnih tehničnih zahtevah, ki jih morajo izpolnjevati bivalne enote, namenjene začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb predvideva da je v grajeni bivalni enoti na prvo ležišče predvidenih najmanj 6 m² površine, na vsako nadaljnje ležišče pa najmanj 4 m². V to površino se ne šteje površina prostorov za osebno higieno. Ta zahteva ne velja za premične bivalne enote. (Uradni list RS, št. 123/2004³⁶). Nadalje se lahko opremo na merila, ki jih uporabljajo Stanovanjski skladi v mestnih občinah (kot primer podana v Mestni občini Koper in Ljubljana (glej tabelo)³⁷. Površinska merila za neprofitna stanovanja in nujne bivalne enote so podana v spodnji tabeli.

Tabela 28: Primerna velikost stanovanja po merilih za neprofitna stanovanja in nune bivalne enote

Število oseb v gospodinjstvu:	Merila za neprofitna stanovanja	Merila za nujne bivalne enote
	Velikost stanovanja (v m ²)	Velikost stanovanja (v m ²)
1	20 to 30	Do 12 m ²
2	30 to 45	12 do 16 m ²
3	45 to 55	17 do 24 m ²
4	55 to 65	25 do 32 m ²

³⁶ <http://www.uradni-list.si/1/content?id=52026>

³⁷ V Splošni pogoji poslovanja Javnega stanovanjskega sklada MOL - <http://www.uradni-list.si/1/content?id=39295> in Splošni pogoji poslovanja JSS Koper - <http://www.uradni-list.si/1/content?id=97388> in http://www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/0/c12563a400338836c1256d4b00244fc6?OpenDocument

5	65 to 75	33 do 40 m2
6	75 to 85	-

Opomba: Razlika med občino Koper in Ljubljana je le v 2 razredu, kjer v Kopru kot spodnjo mejo definirajo 13, v Ljubljani pa 12 m2.

Glede na podatke stanovanjske ankete³⁸, opravljene v letu 2005, bi bil delež gospodinjstev, ki živi v neprimernem stanovanju po merilih za neprofitna stanovanja 12% vseh gospodinjstev (Filipovič 2007). Če upoštevamo merila za nujne bivalne enote kažejo podatki drugačno sliko. V stanovanjski anketi 2005 ni bilo zajetih nikogar, ki bi bival v stanovanju v površini manjši od 17 m2. V stanovanju velikosti 17-24 m2 je živel 0,8% anketirancev, 3,5% anketirancev je živel v stanovanju velikosti 25-32 m2, ter 6,9% v stanovanjih velikosti 33 do 40m2. Če upoštevamo velikost stanovanj in gospodinjstev po kriterijih za nujno bivalno enoto, potem je po stanovanjski anketi **0,1% anketiranih gospodinjstev živel v razmerah (pre)naseljenosti kot veljajo za njune bivalne enote ali slabših.**

Ocena indikatorja:

- ali je indikator del kake systemske baze podatkov: da
- rednost/pogostost zbiranja podatkov: neredno (uporabljen enkratna anketa, vendar možnost uporabe podobnih anket, npr. EU SILC, ki so redne)
- dostopnost podatkov: da
- stabilnosti definicij; ali so le te časovno stabilne in omogočajo časovne primerjave: da
- stopnja teritorialne in organizacijske pokritosti: dobra
- zanesljivosti, stopnja natančnosti operacionalizacije: definicija prenaseljenosti ni jasna (ni usklajene definicije na nacionalnem nivoju)
- stopnja celovitosti in obsega podatkov: dobra (anketni vir omogoča mnoge dodatne informacije)
- stopnja ekskluzivnosti (ali se podatki nanašajo samo na osebe, ki sodijo v to operacionalno kategorijo): je ekskluziven
- stopnja pokrivanja ciljne populacije (kolikšen del oseb, ki sodijo v to operacionalno kategorijo, indikator zajema): delno zajame (nekatero populacijo so težko dosegli z anketno metodo)

Prednosti in slabosti anketnih podatkov za opazovanje kategorije v prenaseljenem stanovanju:

- prednost anketnih virov podatkov je možnost rednega spremljanja pojava, ter tudi podrobnejša analiza pojava, saj so v anketi zajete številne dodatne informacije o gospodinjstvu
- prednost je tudi primerljivost z drugimi evropskimi državami (na primer obstoječa uporaba ankete EU SILC za ta namen)
- slabost tega vira pa je predvsem potencialno manjše zajetje ravno majhnih problematičnih skupin v neprimernem (prenaseljenem) stanovanju, saj z anketami manjšega vzorca slednje zelo težko zajamemo, do nekaterih skupin pa je s takšno metodo nemogoče priti (na primer romska populacija).

³⁸ Stanovanjska anketa 2005. Razvojno raziskovalni projekt Naročnik: Stanovanjski sklad RS. Izvajalec: Univerza v Ljubljani, FDV, Inštitut za družbene vede (IDV), Center za proučevanje družbene blaginje (CDB) Vodja: dr. Srna Mandič.

Predlagane dodatne kategorije/indikatorji

ETHOS kategorije ponujajo enega od možnih načinov razvrščanja in razumevanja brezdomstva in drugih stanovanjsko tveganih situacij. V obstoječe kategorije pa nismo mogli razvrstiti nekaterih življenjskih in bivalnih okoliščinah, ki pa bi po temeljni definiciji ETHOS tj. izključenosti iz treh sfer (zasebnost, pravna sfera in fizična sfera) lahko predstavljale situacije brezdomstva oz. stanovanjske izključenosti.

Te kategorije bi bile naslednje:

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 3: Ljudje, ki živijo v zavetiščih za brezdomce
Življenjska situacija 3.4: Mladi, ki živijo v zavetiščih in drugih začasnih nastanitvah

Indikator: mladi in otroci, ki so nastanjeni v Kriznih centrih

Krizni centri za mlade v Sloveniji delujejo od leta 1995, ko je nastal prvi KCM s sedežem v Ljubljani. Od 1. septembra 2007 pa v Grosuplju deluje tudi krizni center za otroke – Hiša zavetja Palčica. Krizni center za otroke je namenjen otrokom v predšolskem obdobju (starost od 0 do 6 let), pri katerih center za socialno delo ugotovi, da je zanje in za zaščito njihovih interesov nujno potreben umik iz ogrožujočega okolja (družina, šola, idr.). Trenutno v Sloveniji deluje 8 kriznih centrov (vir: Zbirka podatkov IRSSV o izvajanju programov socialnega varstva), eden pa bo z delovanjem pričel v kratkem.

ETHOS-ova konceptualna kategorija: Osebe brez stanovanja
Operacionalna kategorija 6: Ljudje, ki so pred odpustom iz institucij
Življenjska situacija 6.3: Institucije za zdravljenje zasvojenosti (z drogami...)

Podobno kot velja za posameznike ob odpustu iz zaporov ali bolnišnic, bi bilo potrebno ugotoviti tudi, kolikšen delež ljudi ob zaključku zdravljenja zaradi zasvojenosti z drogami nima urejene namestitve. Ta populacije je posebej relevantna, saj raziskave (Dekleva in Razpotnik 2007) kažejo na relativno visoko povezanost zlorabe drog in brezdomstva. Teh podatkov nismo našli in bi jih bilo zelo težko dobiti/zbrati, saj se ljudje iz te kategorije nahajajo v institucijah v več državah.